

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАФТИ І ГАЗУ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АЕРОКОСМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. М. Є. ЖУКОВСЬКОГО
«ХАРКІВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»**

Матеріали

**VII Всеукраїнської дистанційної науково-практичної
конференції**

**«ІНФОРМАЦІЯ ТА ДОКУМЕНТ
У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ»**

**20 травня 2022 р.
м. Івано-Франківськ, Україна**

МАТЕРІАЛИ

VII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ДИСТАНЦІЙНОЇ НАУКОВО- ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«ІНФОРМАЦІЯ ТА ДОКУМЕНТ У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ»

**20 травня 2022 р.
м. Івано-Франківськ, Україна**

УДК 316.77: 002 (063)

Інформація та документ у сучасному науковому дискурсі: матеріали VII Всеукраїнської дистанційної науково-практичної конференції. (Івано-Франківськ, 20 травня 2022 р.). Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2022. 175 с.

У збірнику представлені тези доповідей учасників VII Всеукраїнської дистанційної науково-практичної конференції «Інформація та документ у сучасному науковому дискурсі». Висвітлюються актуальні проблеми документознавства, професійного інформаційного середовища, документаційного забезпечення установ, освітніх комунікативних технологій у навчальному процесі тощо. Увага акцентується на пріоритетних напрямках документознавства та інформаційної діяльності у площині сучасних проблем комунікації та освіти.

Збірник призначений для науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти, аспірантів, а також для широкого кола читачів.

Відповідальність за зміст і достовірність публікацій несуть автори наукових доповідей.

УДК 316.77: 002 (063)

© Автори тез, 2022

© ІФНТУНГ, 2022

РОЗДІЛ 1
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА
ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

<i>Христина Вінтонів</i> ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ: НОРМАТИВНІ ПОЛОЖЕННЯ УКРАЇНИ ТА США	9
<i>Микола Гончаров</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ.....	13
<i>Любов Демчина</i> ТЕНДЕНЦІЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ СПРАВИ.	16
<i>Анатолій Дерюга</i> СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ.....	20
<i>Катерина Дзись, Христина Вінтонів</i> ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ АРХІВНИХ ПОСЛУГ ЗА ДОПОМОГОЮ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ (НА ПРИКЛАДІ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ).....	24
<i>Ірина Драйович, Христина Вінтонів</i> ВИСВІТЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ НА СТОРІНКАХ ФАХОВИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ (НА ПРИКЛАДІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА»).....	27
<i>Світлана Дубова</i> ДОКУМЕНТАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ПРІОРИТЕТИ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ ДЛЯ ПРОФІЛЬНИХ ФАХІВЦІВ.....	31
<i>Оксана Дуфенюк</i> ВИКОРИСТАННЯ ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ ЦИФРОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ.....	36
<i>Олена Орлова, Вікторія Буснюк</i> ДІАЛОГ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ.....	42
<i>Юлія Романишин, Вікторія Канюс</i> КРАУДСОРСИНГ: ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ ВИКОРИСТАННЯ	

СУЧАСНИХ КРАУД-ТЕХНОЛОГІЙ.....	44
<i>Наталія Терещук</i> ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ НІМЕЧЧИНИ.....	48
РОЗДІЛ 2 ІНФОРМАЦІЙНИЙ ІНЖИНІРИНГ У ПРОФЕСІЙНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	
<i>Тетяна Бережецька</i> ІНЖИНІРИНГ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТРЕБ СУСПІЛЬСТВА	51
<i>Алла Капітон, Віталій Крайнів</i> ЕТАПИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ІНЖИНІРИНГУ У ПРОФЕСІЙНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	55
<i>Юлія Костюк, Юлія Самойленко, Ігор Костюк</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ КОНФІДЕНЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ПРОФЕСІЙНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	59
<i>Христина Крупа, Тетяна Ганцюк</i> ВИНИКНЕННЯ ТА СУТНІСТЬ КОНЦЕПЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ІНЖИНІРИНГУ	64
<i>Анна Тирлич, Наталія Опар</i> ЦНАП ЯК СУБ'ЄКТ НАДАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОСЛУГ (НА ПРИКЛАДІ ЦНАП М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА).....	68
РОЗДІЛ 3 НОВАЦІЇ У ДОКУМЕНТАЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ УСТАНОВ	
<i>Діана Гуць, Тетяна Ганцюк</i> ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕЧНИХ УСТАНОВ: СЕРВІСНИЙ ПІДХІД	73
<i>Оксана Лаба, Наталія Крупко</i> ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СФЕРИ ДІЇ ОСНОВНИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТІВ ДІЛОВОДНОЇ СФЕРИ ...	77
<i>Анна Штих, Наталія Опар</i> ЕЛЕКТРОННІ ПОСЛУГИ ЯК МЕТОД ВДОСКОНАЛЕННЯ ЖИТТЯ БІБЛІОТЕКИ (НА ПРИКЛАДІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ ІМ. В. І. ВЕРНАДСЬКОГО ТА БРИТАНСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ).....	81

РОЗДІЛ 4
ОСВІТНІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

<i>Інна Варнавська</i> АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАЛУЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СУЧАСНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС.....	86
<i>Світлана Григораиш, Лілія Бурківська</i> ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ НА МАТЕРІАЛІ СУМІЖНИХ ДИСЦИПЛІН	90
<i>Ольга Лунгол, Ольга Габорець</i> ВИКОРИСТАННЯ ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ	95
<i>Ірина Озьмінська</i> ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ КОМУНІКАЦІЇ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПУБЛІЧНИХ УПРАВЛІНЦІВ	97
<i>Мар'ян Слабінога</i> ЦИФРОВЕ ГРОМАДЯНСТВО ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	101
<i>Вікторія Ткаченко, Ірина Комар</i> МУЛЬТИМЕДІЙНА ПРЕЗЕНТАЦІЯ НА ЗАНЯТТЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	105
<i>Дмитро Томенко</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ ВИКЛАДАННЯ ПРИ РОБОТІ В ОНЛАЙНІ ЧЕРЕЗ ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ СЕРВІСІВ	109
<i>Інесса Фоміна, Лариса Думанська</i> ТЕХНОЛОГІЇ ВЕБ-КВЕСТУ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	114
<i>Ксенія Черненко</i> ВИКОРИСТАННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	118
<i>Степан Янишин, Наталія Опар</i> ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ СИСТЕМ	

ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ..... 120

Анна Яцишин

ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН ЕНЦИКЛОПЕДІЙ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ
ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ФАХІВЦІВ 125

РОЗДІЛ 5

ТЕКСТ ЯК ІНФОРМАЦІЙНА СФЕРА «КУЛЬТУРНОГО ПОЛЯ»

Зоряна Коржак

ЕМОЦІЙНА ВИРАЗНІСТЬ МОВОТВОРЧОСТІ ЛІНИ КОСТЕНКО 129

Ірина Озьмінська

МАНІПУЛЯЦІЯ ТА ДЕЗІНФОРМАЦІЯ: ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ
ДУМКИ ЧЕРЕЗ КОНСТРУЮВАННЯ НОВИНИ 132

Ольга Поправко

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: СПРОБА
СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОГО АНАЛІЗУ 135

Катерина Солодка

ФОРМУЛЯРНІ СПИСКИ ЯК ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС
КАДРОВОГО СКЛАДУ НІЖИНСЬКОГО ОКРУЖНОГО СУДУ
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ. 140

Юлія Стахмич

СТИЛЕВІ ОСОБЛИВОСТІ ЗВІТІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ
МОНІТОРИНГОВОЇ МІСІЇ ОБСЕ В УКРАЇНІ..... 144

Ольга Янишин, Сніжана Головльова

СУЧАСНА РОСІЙСЬКА ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА ЯК ЗАСІБ
ПРОПАГАНДИ В РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ..... 147

РОЗДІЛ 6

ПОДОЛАННЯ МОВНИХ ТА КОМУНІКАТИВНИХ БАР'ЄРІВ У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Богдан Гривнак, Жанна Позняк

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ПОДОЛАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ БАР'ЄРІВ
У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ В ЗВО..... 152

Наталія Змінчак

БАР'ЄРИ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕРЦЕПЦІЇ ЯК ЧИННИКИ
НЕПРОДУКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ..... 157

<i>Андрій Максименко</i> ВПЛИВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА ПОДОЛАННЯ МОВНИХ ТА КОМУНІКАТИВНИХ БАР'ЄРІВ.....	159
<i>Віталій Малімон</i> ПСИХОЛОГІЧНІ БАР'ЄРИ У ПРОФЕСІЙНІЙ КОМУНІКАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ.....	164
<i>Лариса Орехова, Оксана Чаєнкова</i> СУЧАСНА МОВА У ХХІ СТОЛІТТІ: ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ.....	170

РОЗДІЛ 1

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

---

*Христина Вінтонів,
к. і. н., доцент кафедри документознавства
та інформаційної діяльності
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу*

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ: НОРМАТИВНІ ПОЛОЖЕННЯ УКРАЇНИ ТА США

Вдосконалення освітнього законодавства відповідно до світових норм академічної спільноти є одним із завдань будь-якої системи освіти. Правові аспекти академічної доброчесності (далі – АД) також закріплені і в низці вітчизняних нормативних документів.

Метою дослідження є порівняння нормативних положень в Україні та США, які регулюють принципи академічної доброчесності.

У 2017 у Законі України “Про освіту” вперше було закріплене поняття “академічна доброчесність” як: “сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень” [6]. Також у статті 58 Закону України “Про вищу освіту” зазначено, що “науково-педагогічні, наукові та педагогічні працівники закладу вищої освіти зобов’язані дотримуватися в освітньому процесі та науковій (творчій) діяльності академічної доброчесності та забезпечувати її дотримання здобувачами вищої освіти” [5].

Американське ж законодавство не містить офіційного визначення “академічної доброчесності” чи “плагіату”, оскільки нормативне

регулювання базується на принципах децентралізації і закони приймаються на місцевому рівні. У США функціонують спеціальні науково-дослідні установи, які пропагують принципи АД. Найбільш відомим є Центр академічної доброчесності (Academic Center for Academic Integrity), створений у 1992 році, який об'єднує понад двісті освітніх закладів у різних країнах. Ця організація визначає академічну доброчесність як дотримання шести фундаментальних принципів, без яких вчителі, учні та дослідники втрачають цінність та авторитет: це принципи чесності, довіри, справедливості, поваги, відповідальності та сміливості [8].

У 2017 р. ЗУ “Про освіту” також вперше визначив вісім видів академічної недоброчесності, які були доповнені у 2020 р. ще двома пунктами: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання, надання здобувачам освіти допомоги та вплив на педагогічного працівника [6]. Для порівняння, Центр академічної доброчесності у США зводить такі порушення до трьох видів: списування, плагіат і академічна нечесність [8].

Відповідно до українського законодавства [6] за порушення АД педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники закладів освіти, здобувачі освіти можуть бути притягнені до академічної відповідальності. У статті 51-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення за порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності передбачено адміністративну відповідальність [2].

Захист результатів інтелектуальної та творчої діяльності передбачено також у статтях 41 та 54 Конституції України, ЗУ “Про авторське право та суміжні права” та ЗУ “Про наукову і науково-технічну діяльність”.

В українських ЗВО внутрішній документ, який регулює дотримання АД є етичний кодекс. Наприклад, у Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу у 2012 р. прийнято «Етичний кодекс викладача і студента» з метою недопущення порушень прав та свобод здобувачів вищої освіти і викладачів під час реалізації навчального

процесу в Університеті, уникнення та вирішення конфліктних ситуацій викладач–здобувач вищої освіти, що пов’язані з порушеннями етичних та моральних норм поведінки [1], а у 2019 р. – «Положення про академічну доброчесність працівників та здобувачів вищої освіти ІФНТУНГ» для створення системи дотримання АД педагогічними, науково-педагогічними, науковими працівниками та здобувачами вищої освіти [3]. Реалізацію політики університету щодо дотримання АД здійснює Відділ забезпечення якості освіти.

В американських університетах принципи АД закріплені у кодексах честі (Honor Code). Для прикладу, в Кодексі честі Стенфордського університету, який був написаний студентами у 1921 р., плагіат визначено як “використання без надання обґрунтованого та належного цитування або визнання автором чи джерелом оригінальної роботи іншої людини незалежно від того, чи є ця робота кодом, формулою, ідеєю, мовою, дослідженням, стратегією, текстом тощо”. Перше порушення АД в університеті передбачає відсторонення від 1/4 занять та 40 годин громадських робіт. Крім того, більшість викладачів виставляють «Незадовільно» або «Не зараховано» для курсу, на якому відбулося порушення. У випадку багатьох порушень (наприклад, списування більше одного разу на тому самому курсі): відсторонення на три чверті від занять, та 40 і більше годин громадських робіт [9].

Значний поштовх у пропагуванні АД в Україні та оновленні вітчизняної законодавчої бази відбувся завдяки “Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні” (Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project – SAIUP), який реалізовувався Американськими Радами з міжнародної освіти в Україні за підтримки Посольства США та у партнерстві з Міністерством освіти і науки України протягом 2016-2019 рр. [7].

У 2020 р. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти розробило проект Закону України “Про академічну доброчесність” , який наразі не прийнятий. Закон визначає основні засади забезпечення АД у

сферах освіти і науки та спирається на загальноприйняті світовою спільнотою стандарти та принципи [4].

Дотримання норм освітнього законодавства та популяризація принципів АД сприятиме формуванню високого рівня вітчизняної академічної культури в усіх учасників освітнього процесу.

Список використаної літератури

1. Етичний кодекс викладача і студента. URL: <https://docs.google.com/document/u/2/d/e/2PACX-1vShZZrXd0UI5Q3R2u7pVOaeAsVWlidtKNXtGFXbYKKP6S1JUyrECwMZoci186Fd4tal63zkEgiKblVQ/pub> (дата звернення: 19.05.2022).
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 груд. 1984 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 19.05.2022).
3. Положення про академічну доброчесність працівників та здобувачів вищої освіти ІФНТУНГ. URL: https://docs.google.com/document/u/2/d/e/2PACX-1vQdKO2-AhMnm0rW-jiwpNiRWKdicYQcz3Gk2uPBXV1BwgCbHr0Kr_1NeQu_E-SDHQyliqMZOPHZp1g/pub (дата звернення: 19.05.2022).
4. Про академічну доброчесність : Проєкт Закону України. URL: <https://cutt.ly/YHLkdqYл> (дата звернення: 19.05.2022).
5. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. №1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 19.05.2022).
6. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. №2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 19.05.2022).
7. Проєкт в університетах – SAIUP. URL: <https://academiq.org.ua/pro-proekt/proekt-v-universytetah/> (дата звернення: 19.05.2022).
8. International Center for Academic Integrity. URL: <https://academicintegrity.org/> (дата звернення: 19.05.2022).
9. Honor Code? URL: <https://communitystandards.stanford.edu/policies-and-guidance/honor-code> (дата звернення: 19.05.2022).

*Микола Гончаров,
аспірант кафедри теорії, історії права
і держави конституційного права
Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної
служби України*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Наша країна повною мірою включена в процеси інформатизації суспільства і формування єдиного світового інформаційного ринку. Інформаційний фактор відіграє значну роль у державотворчому процесі, у поданні та відстоюванні інтересів держави. Особливе місце у цьому спектрі суспільних відносин займають проблеми забезпечення інформаційної безпеки та формування якісної системи інформаційної безпеки, що відповідатиме сучасним вимогам та нагальним потребам України [1, с.17].

Теперішній стан захищеності прав і законних інтересів людини, суспільства й держави в інформаційній сфері України свідчить про недостатній рівень забезпечення інформаційної безпеки. Вітчизняна наука почала приділяти увагу на проблеми інформаційної безпеки у межах забезпечення національної безпеки держави. Останні два десятиліття характеризуються інтенсивним вивченням даної галузі, але в той же час спостерігається відсутність єдиної наукової концепції сутності інформаційної безпеки України.

Так, С. С. Єсімов вказує, що суть інституту інформаційної безпеки в системі інформаційного права полягає в здійсненні правових, організаційних, технічних заходів, що забезпечують безпеку всіх складових інформаційно-комунікаційного комплексу держави, системи інформаційних ресурсів, інформаційно-комунікаційної інфраструктури, науково-технічного та виробничого комплексу інформаційної індустрії, ринку інформаційної продукції та послуг, системи масової інформаційної освіти, просвіти та

підготовки професійних кадрів для інформаційної сфери. окремих організацій та кожної людини [2, с.75].

Водночас, під інформаційною безпекою доцільно розуміти сукупність суспільних відносин, що складаються в процесі захисту конституційних прав і свобод від внутрішніх і зовнішніх загроз в інформаційній сфері.

При цьому слід вказати на те, що важливою ознакою інформаційної безпеки, як вважає Н. С. Мороз, є її динамічність, оскільки вона, в широкому сенсі, являє собою забезпечення стабільності та розвитку інформаційної сфери, яка постійно змінюється через різноманіття потреб учасників інформаційних відносин [3, с. 136].

Інформаційна безпека, за визначенням Б. О. Кормича, виступає як захищеність встановлених законом правил, за якими відбуваються інформаційні процеси в державі, що забезпечують гарантовані Конституцією умови існування і розвитку людини, всього суспільства та держави [4, с.89].

Інформаційна безпека України, на думку І. Громика, Т. Саханчук, – це захищеність державних інтересів, за якої забезпечується запобігання, виявлення і нейтралізація внутрішніх та зовнішніх інформаційних загроз, збереження інформаційного суверенітету держави і безпечний розвиток міжнародного інформаційного співробітництва [5, с.130–134].

Р. А. Калюжний вважає, що інформаційна безпека – це вид суспільних інформаційних правовідносин щодо створення, підтримки, охорони та захисту бажаних для людини, суспільства і держави безпечних умов життєдіяльності [6, с.234–244].

Водночас С. Ф. Гуцу пропонує розглядати інформаційну безпеку як стан захищеності потреб в інформації особи, суспільства й держави, при якому забезпечується їхнє існування та прогресивний розвиток незалежно від наявності внутрішніх і зовнішніх інформаційних загроз [7, с.35].

Як підсумок, Л. С. Харченко зазначає, що інформаційна безпека – це складова національної безпеки, процес управління загрозами та небезпеками

державними і недержавними інституціями, окремими громадянами, за якого забезпечується інформаційний суверенітет України [8, с.65].

Дослідження сутності інформаційної безпеки України пов'язане з формуванням якісної системи інформаційної безпеки, що відповідатиме сучасним вимогам та нагальним потребам України.

Отже, розглянув сутність інформаційної безпеки в Україні можна зробити наступні висновки. Основна мета державної політики у сфері забезпечення інформаційної безпеки України – це управління реальними та потенційними загрозами з метою створення необхідних умов для задоволення інформаційних потреб людини та громадянина, а також реалізації національних інтересів.

Інформаційна безпека забезпечується проведенням єдиної державної політики національної безпеки в інформаційній сфері, системою заходів економічного, політичного й організаційного характеру, адекватних загрозам та небезпекам національних інтересів особи, суспільства та держави в інформаційній сфері.

Список використаної літератури

1. Ніщименко О. А. Інформаційна безпека України на сучасному етапі розвитку держави і суспільства // *Наше право*. 2016. № 1. С. 17–23.
2. Єсімов С. С. Шляхи удосконалення нормативно-правового регулювання в сфері інформаційної безпеки. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2013. Вип. 11. С. 73–76.
3. Мороз Н. С. Сутність інформації в контексті загальних принципів інформаційної безпеки. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2016. № 845. С. 137–142.
4. Кормич Б. А. Інформаційна безпека : організаційно-правові основи : навчальний посібник. К. : Кондор, 2004. 382 с.
5. Громико І., Саханчук Т. Державна домінантність визначення інформаційної безпеки України в умовах протидії загрозам // *Право України*. 2008. № 8. С. 130–134.
6. Калюжний Р. А. Інформаційне право України: концептуальні основи формування // *Науковий вісник Дніпропетровського юридичного інституту МВС України*. №3(6). 2001. С. 234–244.

7. Гуцу С. Ф. Правові основи інформаційної діяльності: навч. посібник. Х.: «Нац. Аерокосм. Ун-т «Харк. авіац. ін.-т», 2009. 48 с.

8. Харченко Л. С., Ліпкан В. А., Логінов О. В. Інформаційна безпека України: глосарій / заг. ред. Р. А. Калюжний. Київ: «Текст», 2004. 134 с.

Любов Демчина,

к. наук із соц. комун., доцент

кафедри документознавства

та інформаційної діяльності

Івано-Франківського національного

технічного університету нафти і газу

ТЕНДЕНЦІЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ СПРАВИ

В умовах ринкової економіки особливого значення набуває вища інформаційно-бібліотечна освіта. Система освіти сьогодні має працювати на випередження: тривалість процесу підготовки компетентного фахівця зумовлює необхідність прогнозування запитаних на ринку праці спеціальностей як у сьогоденні, так і в майбутньому. Культурна сфера має пройти шлях становлення нових ціннісних орієнтацій через утвердження і захист свободи засобів масової інформації, поглиблення процесів демократизації громадянської свідомості, що, безумовно, позначиться й на розвитку системи української освіти. Трансформаційні процеси, що торкаються всіх аспектів життєдіяльності країни, ставлять перед системою освіти питання зміни освітньої моделі, яка забезпечить розширення концепції гуманітарної підготовки.

Після об'єднання двох самостійних спеціальностей: «Книгознавство, бібліотекознавство та бібліографія» і «Документознавство та інформаційна діяльність» в одну спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» та затвердження відповідних документів, за якими має

здійснюватися підготовка здобувачів вищої освіти, викликало резонанс, далеко не однозначні дискусії.

Дискусії, щодо доцільності даної «інтеграції» були досить жвавіми, особливо між бібліотекознавцями та документознавцями, оскільки спеціальність «Документознавство та інформаційна діяльність» переставала існувати і підготовка документознавців мала відбуватися вже на нових засадах, в межах нової спеціальності. Крім того, було багато застережень щодо імідажевої складової «бібліотечна та архівна» у сучасних випускників шкіл.

Науковці О. Матвієнко та М. Цивін звертають увагу на загрозові тенденції до поступового зникнення бібліотекознавчих освітніх програм у пропозиціях більшості українських закладів вищої освіти, домінування надмірної «інтегративності» базових умінь та навичок, що формуються в процесі підготовки фахівців зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», зростання латентності її бібліотекознавчої складової [2].

Однак А. В. Гуменчук зазначає, що попри прогнози футурологів щодо зникнення бібліотечної професії та спеціальної бібліотечної освіти, майже столітня історія її розвитку переконливо продемонструвала свої життєстійкість і адаптивність, здатність до сприяння масштабним перетворенням і технологічному прогресу в діяльності бібліотек. Показники постійного зростання затребуваності інформаційних продуктів та послуг бібліотек провідних зарубіжних країн світу свідчать, що саме вища спеціальна освіта в поєднанні з науковими дослідженнями є найважливішим чинником цифровізації всіх напрямів діяльності бібліотек, їхньої успішної інтеграції в глобальний комунікаційний простір, підвищення якості інформаційного обслуговування користувачів. Масштабність і темпи його перетворень нині такі, що перед вищою бібліотечно-інформаційною освітою постають завдання радикально якісного оновлення [1].

Ретроспективний погляд на розвиток спеціальностей: «Книгознавство, бібліотекознавство та бібліографія» і «Документознавство та інформаційна діяльність» у вітчизняних ВНЗ свідчить, що:

- спеціальність бібліотекознавство розвивалася в Україні у ВНЗ культури, для яких вона була «традиційною» ще за радянських часів;
- спеціальність «Документознавство та інформаційна діяльність» започатковано у 1990-х роках у ВНЗ, які мали потужну наукову школу бібліотекознавства, а згодом введено у програми вишів технічного та інших профілів;
- у жодному з «непрофільних» для бібліотечної освіти ВНЗ протягом двох останніх десятиліть не було започатковано підготовку бібліотечних фахівців.

Базуючись на тому, що одним із напрямів розвитку інформаційного середовища є професіоналізація інформаційної діяльності, потрібна фахова різноманітність такої діяльності та нові професії, які забезпечують сталий розвиток інформаційного середовища. Безперечно, в цьому контексті необхідно зберігати сталі професійні напрями (зокрема, бібліотекарів, архівістів, документознавців) із розвитком їх у напрямі забезпечення нових суспільних потреб [1].

Розробка інтегрованого змісту підготовки магістрів названої спеціальності сьогодні відбувається на основі системного аналізу існуючої навчально-програмної документації, визначення споріднених навчальних дисциплін професійно-теоретичної підготовки (які в даному випадку є «ядром» інтеграції) та дисциплін загальнопрофесійної підготовки, як зв'язані з ними за змістом. Визначені таким чином дисципліни, в залежності від предмета вивчення об'єднують в блоки модульної програми. Навчальні дисципліни (в межах кожного блоку), між якими існує найбільша кількість споріднених понять, інтегруються між собою та утворюють інтегровані навчальні дисципліни – модулі модульної програми.

Через інтеграцію здійснюється особистісно-зорієнтований підхід до навчання магістрів, тому що майбутній фахівець сам у змозі обирати «опорні» знання з різних предметів з максимальною орієнтацією на суб'єктивний досвід, що склався в нього під впливом як попереднього навчання, так і більш широкої взаємодії з навколишньою дійсністю. Жодна окремо взята навчальна дисципліна не спроможна забезпечити формування світоглядної культури майбутнього фахівця.

Інтеграційний підхід забезпечує органічне поєднання різноманітних знань і методів пізнання на науково визначеній основі. Саме інтеграція знання призвела до утворення різних циклів дисциплін та їх комплексів. Вища освіта покликана на максимальному рівні розвивати особистість студента, формувати його компетентність як майбутнього професіонала [3].

Названа спеціальність має на меті не лише об'єднати у спільну систему розрізнені елементи професійної інформаційної освіти, а й забезпечити адекватний розвиток інформаційного середовища завдяки підготовці «інформаційних фахівців». Професія інформаційного працівника як самостійний вид діяльності сформувалася на базі бібліотечної справи та бібліографії, значною мірою увібравши основні операціональні та мотиваційні складові цих професій, що традиційно відносять до інформаційних – як з погляду узагальненого об'єкта діяльності – інформаційних ресурсів, так і з функціонального – забезпечення інформаційних потреб користувачів.

Сьогоднішньому випускнику повинні бути притаманні прагнення до постійного поповнення знань, здатність самостійно ставити і вирішувати різноманітні завдання професійного характеру. Тому на часі пошук нової концептуальної основи, на якій будуватиметься модель фахівця з інформаційної справи широкого профілю.

Тому на часі пошук нової концептуальної основи, на якій будуватиметься модель фахівця з інформаційної справи широкого профілю. Методологічно доцільним вбачається здійснити це на основі інформаційного

менеджменту, предметне поле якого дає змогу забезпечити внутрішній зв'язок концептів і конструктів, котрі використовуються в інформаційній діяльності, виявити понятійно-методологічне підґрунтя розробки теорії професійної підготовки для побудови моделі фахівця.

Список використаної літератури

1. Гуменчук А. В. Модель інтелектуалізації вищої бібліотечно-інформаційної освіти. *Вісник ХДАК*. 2019. Випуск 55. С. 70-81
2. Матвієнко О., Цивін М. Спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»: у пошуках «інформаційного фахівця». *Вісник Книжкової палати*. 2016. № 10. С. 32-3
3. Пришупа Ю. Ю. Інтегративний підхід як фактор формування самоосвітньої компетентності майбутніх інженерів-будівельників. *Вісник Національного університету оборони України*. 2014. № . С. 134-138.

*Анатолій Дерюга,
аспірант спеціальності «Економіка»
Національного університету
«Полтавська Політехніка
імені Юрія Кондратюка»*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Абсолютно яскравого та нового відображення, розвитку та розквіту документознавство та вітчизняні соціальні комунікації набули в період становлення незалежності України. Нагальну необхідність розвитку документознавства, як науки в Україні та загальної навчальної дисципліни, диктував критичний стан діловодства й архівної справи в Україні після 1990 року. Позитивним моментом є те, що і на сьогоднішній день розвиток документознавства та поглиблення соціальних комунікацій не запиняється, набирає популярності серед молодих вчених задля підняття

загальнонаціональних ідей, українського культурного, мовного та писемного відродження.

Попри все, сьогодні ще не існує однозначного ставлення до формальної конструкції документознавства, яка розкриває логічні зв'язки між його складовими. Відсутнє також і однозначне пояснення зв'язків і залежностей між документологією та документознавством, загальним і спеціальним документознавством, що вказує на тривання наукового пошуку. Такий науковий пошук фактично і створює тенденції для розвитку. Так одностайним є визнання в Україні вкрай необхідного розвитку документознавства в тих наукових дисциплінах, які проголошують об'єктом дослідження документ, як факт.

Документознавство з часів незалежності зміцнило позиції за рахунок активізації державної політики щодо створення, зберігання та функціонування документації, розроблення методик, спрямованих на оптимізацію процесів роботи з документами. Доцільно також відмітити зростаючу роль документа у житті та функціонуванні держави, уміння в його правильному трактуванні та доречному використанні. Наразі документознавство в Україні має власне предметне поле, та як зазначено вище, визначення меж якого та подальший розвиток тривають.

Документознавство сьогодні виокремлено в окрему науку, що стоїть на сторожі забезпечення інформаційної безпеки України, яка є складовою економічної безпеки. Так на мою думку, належним чином побудована система документознавства значним чином вплине на тенденції інформаційної безпеки України, здатна вивести рівень зазначеної складової безпеки та новий, більш високий рівень. У такому випадку, подальший розвиток документознавства як окремої науки є доцільним та обґрунтованим. У свою чергу документознавство має бути безпекоорієнтованим.

Джерелами формування теорії документознавства виступають узагальнювальні й конкретні факти з історії, теорії документа та розробки в

різних сферах роботи з документами. Проте, на сьогодні в документознавстві існують і такі проблеми як:

- 1) не до кінця стандартизований науковий лексикон;
- 2) різноспрямовані наукові методології;
- 3) розбіжність значень наукових категорій;
- 4) різне трактування історичних фактів, тощо.

Підсумовуючи вищесказане доцільно розробити стратегічні орієнтири для подолання зазначених проблем і фактичного покращення стану документознавства в Україні.

Так одним із засобів боротьби може бути об'єднання представників різних шкіл і течій в одну – загальноукраїнську, покликану підняти українське документознавство на новий рівень.

Сьогодні доцільно виокремити основні перспективні напрямки для розвитку документознавства в Україні (рис.1).

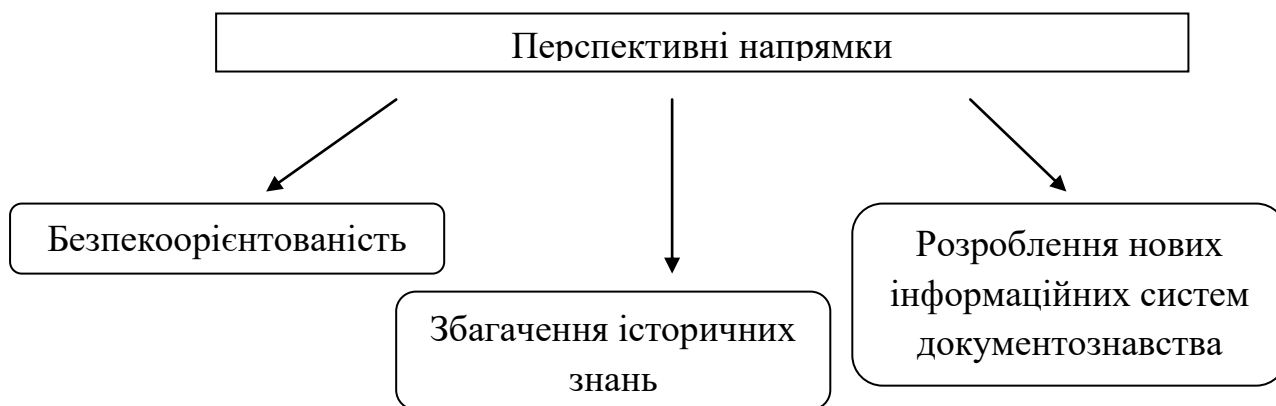

Рисунок 1 – Перспективні напрямки розвитку документознавства

Так, безпекоорієнтованість документознавства здатна вивести інформаційну безпеку України на новий, більш високий рівень, що відобразиться та загальному рівні економічної безпеки України. Під збагаченням історичних знань доцільно відмітити підняття української культурної спадщини, мови, звичаїв. Особливо актуальним питання українського відродження та культурності постає у воєнні та після воєнні

часи. Окремим перспективним напрямком є розроблення нових інформаційних систем документознавства, таких як електронний документооборот, формування електронних документів та їх зберігання, електронні архіви (включаючи хмарні архіви), створення систем штучного інтелекту з пошуку нових тенденцій розвитку документознавства та його поширення серед молодих вчених.

Соціальні комунікації сьогодні відіграють значну для наукових досліджень в усьому світі. За допомогою соціальних комунікацій вчені обмінюються категоріями та їх значеннями, а тобто інформацією.

Так, вченими виділено три основні тенденції розвитку соціальних комунікацій, котрі покликані забезпечити більш ефективний, швидкий, доступний обмін інформацією (рис.2).

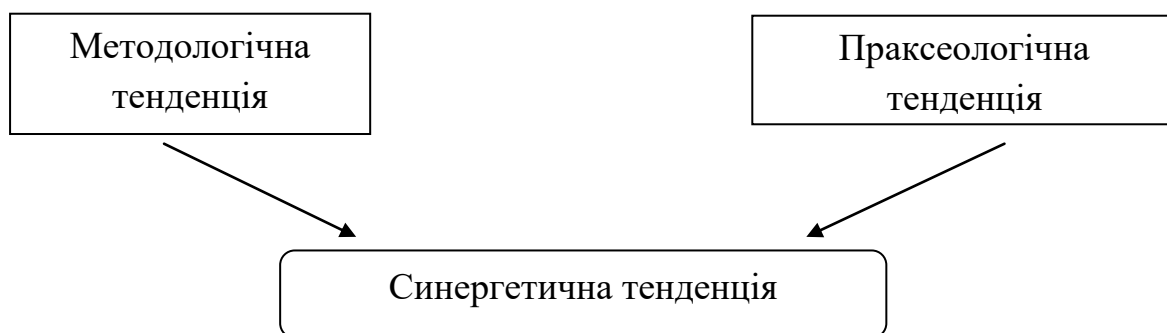

Рисунок 2 – Основні тенденції розвитку соціальних комунікацій [1]

Суть методологічної тенденції розвитку наукової галузі «Соціальні комунікації» полягає в можливості наукових досліджень розвиватися в напрямку поглиблення методології вивчення процесів соціальних комунікацій.

Праксеологічна тенденція розвитку наукової галузі «Соціальні комунікації» полягає в можливості наукових досліджень розвиватися в напрямку поглиблення вивчення практичної діяльності (праксеології), пов'язаної із соціальними комунікаціями.

Під синергетичною тенденцією розвитку наукової галузі «Соціальні комунікації» слід розуміти дослідження «процесів самоорганізації й

утворення, підтримки й розпаду структур у системах різної природи, соціальної зокрема», як вважають Ю. Данилов і Б. Кадомцев. Дослідники впевнені, що синергія, отже, і синергетична тенденція передбачає «узгодженість взаємодії частин під час утворення структури як єдиного цілого» [1].

Так, синергія є невід'ємною частиною наукових досліджень. При поєднанні окремих частин завжди народжувалася правдива наукова істина.

Список використаної літератури

1. Соціальні комунікації: тенденції розвитку: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. й доп. – К. : Видавництво «Білий Тигр», 2018. – 370 с
2. Управлінське документознавство: Навч. посіб. / Ірина Шкіцька. – вид. 2-ге, оновл. та доп. – Тернопіль: ТНЕУ, 2020 – 382 с.

*Катерина Дзись,
студентка IV курсу
спеціальності 029 “Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа”
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу*

*Христина Вінтонів,
к. і. н., доцент кафедри документознавства
та інформаційної діяльності
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу*

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ АРХІВНИХ ПОСЛУГ ЗА ДОПОМОГОЮ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ (НА ПРИКЛАДІ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Державний архів Івано-Франківської області (ДАІФО) – це державна установа, основним завданням якої є забезпечення постійного зберігання документів, а також, не менш важливим, надання традиційних (соціально-

правового характеру, майнового, тематичних, за актами цивільного стану) та електронних послуг.

ДАІФО – складова частина Національного архівного фонду України. Наукова цінність та історична значимість документів ДАІФО визначається передусім унікальністю західноукраїнських земель – споконвічних етнічних земель українців, які в певні історичні періоди входили до складу різних держав, і на території яких традиційно проживали представники багатьох національностей [2].

Електронні послуги (ЕП) захопили усі можливі сфери обслуговування, вони дозволяють дистанційно надавати запит до необхідної для користувача установи. Державний архів Івано-Франківської області активно використовує ЕП у всіх можливих напрямках.

Основним джерелом ДАІФО, який надає інформаційну послугу, є офіційний сайт – <https://if.archives.gov.ua/>. Для зручності сайт поділений на такі рубрики: Головна, Новини, Про архів, Е-архів, Громадянам, Фонди, Контакти [1].

Соціальні мережі – невід’ємна частина кожного підприємства чи установи, які дозволяють швидко та безкоштовно налагодити комунікацію між користувачем та установою. Державний архів Івано-Франківської області активно використовує соцмережу «Facebook», знайти його можна за власною ж назвою.

Розглянемо інформаційне наповнення аканту у соціальні мережі «Facebook». Працівники архіву регулярно наповнюють сторінку постами про новини та життя ДАІФО. Наприклад, останній пост присвячений виставці архівних документів «Україна вшановує пам’ять кожного, хто боровся з нацизмом, а також інших жертв війни». Під постом прикріплене посилання, де користувач може переглянути онлайн-виставку та ознайомитися з її матеріалами. Крім постів, адміністратор сторінки викладає інформаційні відео. Їхня кількість на даний момент дорівнює трьом: «150 років від дня народження видатного українського письменника, майстра соціально-

психологічної прози, новеліста, Василя Семеновича Стефаніка», «Читання віршів Тараса Григоровича Шевченка», «Презентація про діяльність архіву та його колективу». На головній сторінці розміщено велику кількість фотодокументів, де зображено досягнення ДАІФО, його діяльність та виставки, які проводилися в установі. Це допомагає користувачеві краще ознайомитися із життям архіву та зрозуміти його функціональні завдання та обов'язки [3].

Враховуючи великий ряд переваг Telegram-каналу, вважаємо доцільним створення групи під назвою «Державний архів Івано-Франківської області», яка дасть змогу опрацьовувати запити користувачів онлайн та миттєво реагувати на них. Основною функцією цього чату є те, що користувач матиме змогу повідомити працівників архіву про отримання інформаційної послуги, її вид, а також заповнити форму, де буде вказано особисті дані запитувача. Основна перевага – дистанційність.

Пропонуємо також впровадити ще декілька способів просування архівних послуг:

1. Акаунт у соціальній мережі «Instagram». Це дозволить додавати важливу інформацію про архів: розташування, адреса сайту компанії, номер телефону, години роботи; переглядати показники публікацій, історій у реальному часі; отримувати інформацію про демографічні дані підписників: місце розташування, віковий діапазон, стать. У цій соціальній мережі ДАІФО може розміщувати онлайн-виставки, заохочувати молодь співпрацювати з архівом, розробляти Stories із взаємодіями, що буде підтримувати прямий контакт з користувачами та визначати їхні вподобання.

2. Чат-боти допомагають спілкуватися зі своїми відвідувачами і запитувачами та дають користувачам можливість швидко отримати потрібні інструкції, не чекаючи відповіді оператора. Чат-боти заощаджують час співробітників і беруть на себе прості комунікації, а користувачі отримують відповіді на свої запити швидше.

Проаналізувавши надання послуг Державного архіву Івано-Франківської області бачимо, що установа активно веде свою діяльність на особистому веб-сайті, регулярно наповнює сторінку в соціальній мережі «Facebook» цікавим та інформаційним контентом. Однак варто просувати свою діяльність й в інших соціальних мережах, наприклад, Телеграм-каналі чи Інстаргамі.

Список використаної літератури

- 1.ДАІФО – Державний архів Івано-Франківської області. URL: <https://if.archives.gov.ua/> (дата звернення: 19.05.2022).
- 2.Державний архів Івано-Франківської області: Путівник. Т. 1: Фонди періоду до 1939 року. Київ, 2008. 464 с.
- 3.Державний архів Івано-Франківської області: сторінка у Facebook. URL: <https://cutt.ly/8HLvhK4> (дата звернення: 19.05.2022).

***Ірина Драйович,**
студентка I курсу
спеціальності 029 “Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа”
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу*

***Христина Вінтонів,**
к. і. н., доцент кафедри документознавства
та інформаційної діяльності
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу*

ВИСВІТЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ НА СТОРІНКАХ ФАХОВИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ (НА ПРИКЛАДІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА»)

Періодичні видання з документознавства та інформаційної діяльності є важливим джерелом для обміну наукової інформації. Завдяки такій комунікації відбувається популяризація наукових знань, що сприяє

покращенню практичної діяльності в інформаційно-бібліографічній, документознавчій та діловодній сферах.

У науковій розробці проаналізовано фахові видання з документознавства та інформаційної діяльності за 2021 р.: «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія», «Студії з архівної справи та документознавства» та «Вісник Книжкової палати».

У 1996 році Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства розпочав випуск фахового часопису *«Студії з архівної справи та документознавства»*. Головними редакторами були В. П. Ляхоцький та І. Б. Матяш. На сьогодні головний редактор – С. Г. Кулешов, доктор історичних наук, професор. Предметом вивчення дослідників став документ як об'єкт дослідження документознавців, архівістів та істориків. Серед рубрик часопису одна стаття присвячена питанням документознавства – «Документознавство: історія, теорія, практика». Її активним дописувачем став С. Г. Кулешов. Ним були розглянуті питання сучасного стану та розвитку українського документознавства, перспективні напрями наукових досліджень у спеціальному документознавстві, документології як навчального курсу та наукової дисципліни, проблеми загального документознавства тощо. Структуру документознавства, його об'єкт і предмет, місце серед суміжних наукових дисциплін у своїх статтях розкрила Г. М. Швецова-Водка. Питання фахової освіти документознавців-інформаційних аналітиків в умовах інформаційного суспільства розглянув Ю. І. Палеха [3].

З серпня 1996 року Державна наукова установа «Книжкова палата України імені Івана Федорова» розпочала випуск щомісячного науково-практичного журналу *«Вісник Книжкової палати»*. Його головний редактор – Сенченко Микола Іванович, доктор технічних наук, професор, академік Міжнародної академії інформатизації. У виданні висвітлюються проблеми книгознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства, видавничої діяльності, нормативно-правового забезпечення книговидання та книгорозповсюдження, подаються аналітично-статистичні огляди випуску

видань в Україні. Щодо статей з документознавчої тематики, то вони розміщуються у таких рубриках: «Інформаційні ресурси», «Підготовка кадрів», «Рецензії». Постійним дописувачем рубрики «Інформаційні ресурси» є Г. Г. Асєєв, який у своїх публікаціях розглядає питання електронних документів, їхнє зберігання, обробки, використання. Проблематику підготовки компетентних фахівців з документознавства досліджують представники профільних ВНЗ В. В. Варенко та Л. Я. Філіпова. Високим професіоналізмом вирізняються статті В. В. Добровольської щодо керування документацією в органах управління культурою. Свій доробок вивчення документально-інформаційного потоку з документознавчої професіології на сторінках журналу представила О. А. Політова. Вивченню управлінських документів присвячена робота О. М. Збанацької [2].

У системі професійних документознавчих комунікацій вагоме місце посідає журнал *«Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія»*, який був заснований у лютому 2004 р. в Державній академії керівних кадрів культури і мистецтв. На його сторінках знайшли відображення актуальні питання бібліотекознавства, документознавства, інформології та суміжних галузей знань. Журнал виходить щоквартально. Його головний редактор протягом тривалого періоду (2004-2012 рр.) був доктор історичних наук, професор, відомий діяч сучасного українського документознавства Михайло Семенович Слободяник. Матеріал у журналі розподіляється згідно із змістовим наповнення у таких рубриках: «Документознавство. Архівознавство», «Безперервна професійна освіта», «Трибуна молодого дослідника», «Рецензії», «Професійна освіта», «Морально-етичні проблеми науки», «Теорія і практика соціальних комунікацій». Журнал є трибуною для оприлюднення напрацювань вітчизняних та зарубіжних вчених у галузі документознавства. Це видання є джерелом накопичення доробку науковців у сфері документознавства та найдоступнішим способом обміну теоретичною та практичною інформацією щодо дослідження проблеми та розвитку перспективних напрямів з документознавства та суміжних галузей знань. Найбільший внесок у розвиток науки роблять наукові праці з

документознавства, його теорії та історії. Серед найбільш помітних з них: М. С. Слободяник «Документологія: зміст, перспективи» та «Основні напрями розвитку документознавства в Україні»; Г. М. Швецова-Водка «Методи документознавства» та «Місце документознавства в системі наук»; В. В. Бездрабко «К. Г. Мітяєв і становлення документознавства» і «Поль Отле і наука про документ». Значну увагу автори приділили питанням документознавчої освіти: Н. М. Кушнарєнко «Складові змісту спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність»: питання методології» та М. С. Слободяник «Становлення та розвиток вищої професійної освіти в Україні». Ряд публікацій присвячено керуванню документацією: В. В. Добровольська «Вітчизняний стандарт як база формування розвитку системи керування документацією в Україні» та «Теоретико-методичні засади стратегічного управління системою керування документацією» [1].

Таблиця 1 – Кількість статей за 2021 р. у фахових журналах

<i>Назва журналу</i>	<i>К-сть статей за 2021 р.</i>	<i>К-сть рубрик у журналі</i>	<i>К-сть статей документознавчої тематики Всього/%</i>	<i>Ключові слова</i>
Бібліотекознавство. Документознавство Інформологія [1]	50	16	20%	Навчальна дисципліна; аспірантура; дисертація; підготовка науковців; презентація результатів; науково-дослідна робота; галузева наука
Студії з архівної справи та документознавства [3]	15	5	40%	Архівознавство та документознавство, архівна справа, джерелознавство, спеціальні історичні дисципліни, історія України, біографістика
Вісник Книжкової палати [2]	105	Від 12 до 19 (у сер. 15)	10%	Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство, видавнича діяльність, нормативно-правове забезпечення книговидання та книгорозповсюдження, аналітико-статистичні огляди

Таким чином, розглянувши ряд фахових документознавчих видань можна зробити висновок, що ці видання є цінним інформаційним джерелом, на сторінках яких висвітлюються наукові розвідки у галузі архівної справи та документознавства. На сучасному етапі розвитку в Україні сформувалась досить потужна система професійної періодики, яка висвітлює важливі наукові аспекти з документознавства українських дослідників.

Список використаної літератури

1. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія: наук. журн. / Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистецтв. URL: <http://journals.uran.ua/bdi> (дата звернення: 19.05.2022).
2. Вісник Книжкової палати: науково-практичний журнал. URL: <http://www.ukrbook.net/visnyk.htm> (дата звернення: 19.05.2022).
3. Студії з архівної справи та документознавства: Збірник наукових праць УНДІАСД. URL: <https://undiasd.archives.gov.ua/studii/index.htm> (дата звернення: 19.05.2022).

*Світлана Дубова,
к.і.н, головний консультант
Національного інституту
стратегічних досліджень*

ДОКУМЕНТАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ПРІОРИТЕТИ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ ДЛЯ ПРОФІЛЬНИХ ФАХІВЦІВ

24 лютого 2022 року почалось військове вторгнення Російської Федерації на територію України. Це призвело до масової евакуації населення, перевантаження інфраструктури та як наслідок - ускладнення штатного функціонування державних структур. Вказане зумовило і необхідність швидко адаптуватись до нових умов. Серед багатьох сфер життєдіяльності держави, які змушені трансформуватись та шукати себе в новій військово-політичній реальності є і державне управління з його численними складовими. Не останнє місце серед яких займає процес його

документаційного забезпечення. До актуальних викликів в цій сфері слід, передусім, віднести наступні:

- значна кількість працівників державних установ була змушена евакуюватись в різні куточки країни, а іноді - і за її межі. Це вплинуло на повноцінне функціонування державних органів, а також частково порушило процеси організації документообігу установ. Евакуація співробітників служб документаційного забезпечення зумовила і необхідність оперативного налагодження їх дистанційної роботи;

- обстрілами було знищено/пошкоджено об'єкти інфраструктури, що погіршило можливості надання оперативних державних послуг населенню. Водночас слід відмітити, що найбільш критична інфраструктура продовжувала функціонувати, а процеси цифрової трансформації в сфері державного управління дозволили зменшити негативний вплив бойових дій на надання найбільш важливих державних послуг;

- ускладнено фізичну доставку оригіналів документів між державними установами. Зазвичай державна кореспонденція надсилається Укрпоштою (крім документів, що доставляються урядовим фельд'єгерським зв'язком) відділення якої в м.Києві не працювали щонайменше до 28 лютого 2022 року [1];

- під час тимчасової окупації українських міст було захоплено місцеві адміністрації (державні установи), а документи цих організацій опинились в руках окупаційної влади. Частиною цієї проблеми є знищення в наслідок дій окупантів документів як адміністративного так і історичного значення (наприклад, знищення архівів СБУ в м.Чернігів [2] чи історичних документів ЧАЕС [3]). Наразі відсутні дані про наявність повноцінних протоколів чи порядків дій служб документаційного забезпечення в таких умовах.

Не зважаючи на всі ці фактори комунікація між органами державної влади продовжує здійснюватись та фактично забезпечує поточні потреби державних органів. Водночас, вказані вище виклики визначають і низку

стратегічних проблем, що будуть потребувати свого вирішення вже в найближчій перспективі:

- **Організація документаційного забезпечення установи (документообіг) у військовий час.** На жаль на сьогоднішній день, в Типовій інструкції з діловодства [4] не прописана процедура поводження з документами у випадку можливого захоплення населеного пункту в якому знаходиться державна установа під час військового вторгнення. Особливо актуальною ця проблема може бути для невеликих міст та місцевих органів влади, які можуть обробляти персональні дані громадян та не мати належних засобів (в силу різних обставин) для швидкого убезпечення цієї інформації в надзвичайних умовах. Потрапляння таких даних до рук окупаційних сил може бути джерелом загрози персональній безпеці мешканців населених пунктів. Також має бути визначений порядок евакуації найбільш критичних документів та порядок функціонування документообігу установи в період особливого правового режиму. Національне агентство України з питань державної служби в розроблених «Рекомендаціях щодо дій керівників державної служби, служб управління персоналом та інших державних службовців у разі захоплення населеного пункту та/або державного органу чи безпосередньої загрози його захоплення» [5] вже намагається роз'яснити деякі з цих питань. Зокрема, рекомендується у випадку захоплення або загрози захоплення державного органу в першу чергу знищити документи, які містять державну таємницю та інші документи з обмеженим доступом. Також в рекомендаціях вказується, що лише кадрові та фінансові документи потребують вивезення, а документи з основної діяльності «за можливості вивезти», а якщо такої можливості немає – «закрити їх у сейфі». Водночас, ця норма є дискусійною адже в деяких випадках документи з основної діяльності установи також можуть містити чутливу інформацію, потрапляння якої до окупантів є небажаною, а сейф не завжди є надійним сховищем. Також слід відмітити, що юридичний статус цих рекомендацій не зовсім чіткий (зокрема, щодо його обов'язкового застосування).

- **Захищеність систем електронного документообігу (СЕД) в державному органі.** СЕД потенційно є одним з вразливих елементів у державній системі документообігу. Військові дії супроводжуються посиленням кіберпротиборством сторін. Супротивник робить спроби порушити роботу державних інформаційних систем одним з яких є і СЕД. Так, наприклад, за даними українських кіберфахівців російськими хакерами були знищені електронні документи в СЕД АСКОД Міністерства закордонних справ України. Для цього вони скористались вже раніше відомою вразливістю даної системи [6].

Все це породжує довгострокові виклики і для системи підготовки документознавців, які мають бути готовими під час їх професійної діяльності долати нові загрози документальним процесам.

Майбутнім фахівцям документознавцям варто враховувати вірогідність того, що можливо їм доведеться працювати дистанційно, зокрема і в умовах війни. Це обумовлює необхідність корегування навчальної програми з підготовки документознавців.

Передусім майбутні фахівці документознавці під час освітнього процесу мають отримати щонайменше теоретичні знання про те як діяти в умовах загрози військового вторгнення, заходи попередження потрапляння документів до рук ворога та опанувати принципи організації виробничого процесу у випадку евакуаційних заходів.

Також під час оновлення навчальної програми підготовки документознавців потрібно приділити увагу складовій кібергігієни та основам кібербезпеки. Це дозволить фахівцям служб документального забезпечення приймати участь у впровадженні СЕД не лише в якості споживача, а й для встановлення вимог щодо їх безпеки (а також зменшити кіберзагрози СЕД які йдуть від користувача системи). Доцільним є і збільшення дисциплін пов'язаних з сучасними цифровими технологіями, які дозволяють організацію здійснення дистанційної роботи (використання

публічних сервісів, верифікація отриманої інформації, робота з цифровими підписами тощо).

Безумовно, вказані напрямки уточнення освітніх програм документознавців є лише базовими, в той час як повноцінний перегляд програм може і має бути здійснений лише після комплексного аналізу функціонування державних органів (зокрема служб документаційного забезпечення) під час та після військових дій.

Список використаної літератури

1. Станом на 28 лютого майже всі відділення Укрпошти відновили роботу. *Укрпошта*. URL: <https://www.ukrposhta.ua/ua/news/57565-stanom-na-28-ljutogo-majzhe-vsi-viddilennja-ukrposhti-vidnovili-robotu>.

2. «Робота архівів під час війни». Інтерв'ю Голови Державної архівної служби України Анатолія Хромова телеканалу «Рада» 25 березня. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/watch/?v=645579866744662&ref=sharing>.

3. «Збирали десятиріччями»: у Чорнобилі окупанти знищили документи та архіви. *TCH*. URL: <https://tsn.ua/ato/zbirali-desyatirichchyami-u-chornobili-okupanti-znischili-dokumenty-ta-arhivi-foto-2031751.html>.

4. Типова інструкція з діловодства у центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України № 1242 від 30.11.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1242-2011-%D0%BF#Text>.

5. Рекомендації щодо дій керівників державної служби, служб управління персоналом та інших державних службовців у разі захоплення населеного пункту та/або державного органу чи безпосередньої загрози його захоплення. *Національне агентство України з питань державної служби*. URL: <https://nads.gov.ua/npas/rekomendaciyi-shchodo-dij-kerivnikiv-derzhavnoyi-sluzhbi-sluzhb-upravlinnya-personalom-ta-inshih-derzhavnih-sluzhbovciv-u-razi-zahoplennya-naselenogo-punktu-taabo-derzhavnogo-organu-chi-bezpo>.

6. Персональна сторінка Шон Таунсент (6 квітня 16:46). *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/ruheight/posts/1410752112706476>.

*Оксана Дуфенюк,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету №1
ІПФПНП Львівського державного
університету внутрішніх справ*

ВИКОРИСТАННЯ ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ ЦИФРОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

Останніми десятиліттями обсяги даних у кіберпросторі зростають у геометричній прогресії і мало ймовірно, що ця тенденція ближчим часом уповільниться. Мільярди людей мають профілі у соціальних мережах і щодня публікують свій контент. Засоби масової інформації, комунікація держави із суспільством значною мірою перемістилися у віртуальний простір. У багатьох розвинених країнах створено спеціальні підрозділи для аналітичної роботи з такими даними, проводяться тренінги, конференції, курси для усіх бажаючих опанувати роботу з відкритими джерелами. Помітною є тенденція появи команд приватних, громадських, журналістських «розслідувачів», які досить ефективно виконують аналітичні завдання, пов'язані із документуванням злочинної діяльності. Прикладом може слугувати діяльність групи дослідників Bellingcat, які вивчають відкриті джерела та публікують результати розслідувань, зокрема, щодо діяльності наркобаронів, вчинення злочинів проти людства, воєнних злочинів у всьому світі.

Цілком логічно, що така сила силенна інформації стала цікавою і для правоохоронних органів. Аналітична робота з такими джерелами еволюціонувала від епізодичного використання до своєрідної моделі інформаційно-цифрового розслідування події через відкриті джерела у кіберпросторі. На відміну від «розвідки відкритих джерел» (OSINT), яка більшою мірою концентрується на виявленні загроз, оцінці ризиків, трендів з

метою інформування уповноважених осіб для прийняття політичних, безпекових, військових рішень, поняття «розслідування відкритих джерел» розглядається у контексті кримінального процесу і має прямою метою збір доказів кримінальних правопорушень, тобто виявлення, аналіз, дослідження, систематизацію, збереження, оцінку даних з відкритих джерел цифрової інформації з метою їх подальшого використання в рамках досудового та судового процесів [5, с. 7-8]. Не зважаючи на відмінності у кінцевій меті, засади діяльності розслідування відкритих джерел та розвідки відкритих джерел суттєво не відрізняються. Водночас варто підкреслити, що надання цифровим відомостям з відкритих джерел статусу доказу та перспективи їх використання у судовій залі детермінує особливі підходи до формування кінцевого звіту такої аналітичної діяльності, належної процесуальної фіксації та збереження даних. Такі цифрові докази мають відповідати критеріям достовірності, правдивості, надійності, релевантності, переконливості, належності та допустимості.

Відкритим вважається таке джерело інформації, яке є публічно доступним, тобто будь-хто з представників громадськості може моніторити, запитувати, купувати, колекціонувати таку інформацію без обмежень. Щоправда інколи така інформація може бути доступна тільки фахівцям, які мають спеціальні навички користування певним програмним забезпеченням, певними браузером. Існує явище «темної павутини», «темної мережі», в межах якої користувачі користуються анонімністю, що робить її особливо привабливим місцем для незаконної діяльності [5, с. 6]. Типові відкриті джерела цифрової інформації демонструє Таблиця 1.

Таблиця 1 – Типові відкриті джерела цифрової інформації

Публічні веб-сайти	Бази даних (реєстри)	Соціальні мережі
<ul style="list-style-type: none"> • офіційні сторінки органів державної влади, державних підприємств, установ, організацій, органів місцевого самоврядування • офіційні сторінки неурядових громадських організацій, асоціацій, спілок • засоби масової інформації (сайти газет, журналів) • особисті блоги, влоги, конференції, виступи, звіти, інформаційні бюлетені і т.д. 	<ul style="list-style-type: none"> • публічні бази даних • приватні бази даних • бази даних рішень • база персональних даних • бази даних контактів (зв'язків) • бази логістичних даних • бази картографічних даних • бази мультимедійних даних • бази текстових даних • бази комерційних даних • бази фінансових даних і т.д. 	<ul style="list-style-type: none"> • YouTube • Facebook • Instagram • WhatsApp • Twitter • Snapchat • Telegram • TikTok • Viber і т.д.

Опрацювання власне

Фахівці справедливо зазначають, що пошук значущої інформації в мережі Інтернет пов'язаний з необхідністю долати низку викликів, зумовлених великими обсягами даних, складною динамікою інформаційних потоків, багатократним дублюванням інформації, наявністю «шумової інформації», відсутністю індексації у пошукових системах значної кількості інформації (навіть такій потужній пошуковій системі Google за деякими розрахунками потрібно 300 років для індексації всієї інформації, обсяги якої, нагадаємо, далі зростають) [3, с. 309-310]. Відтак, роботу з відкритими джерелами інформації метафорично справедливо порівнюють з пошуком одного відсотка цінної інформації, «золотої крупиці», яка захована у 99 % пустого піску [4, с. 39]. Це стало приводом до активного пошуку шляхів алгоритмізації, оптимізації та автоматизації роботи з відкритими джерелами даних. Основними кроками такої діяльності є:

Крок 1. Ідентифікація джерел (визначення яку інформацію ми потребуємо, де і як її знайти).

Крок 2. Колекціонування даних (збір даних самостійно або за допомогою спеціальних програм).

Крок 3. Обробка даних (систематизація та фільтрація інформації, яка є важливою, яка ні, а яка потребує додаткової верифікації чи уточнення).

Крок 4. Аналіз (вивчення та уточнення даних, визначення їх значення для розслідування. Скажімо, якщо докази А, Б і В, що підтверджують аргумент Х, то можна переходити на наступну стадію, якщо доказів бракує, або вони не підтверджують аргумент Х, то ми повертаємося на попередній етап і проводимо додаткову обробку даних).

Крок 5. Звітність (оформлення даних у вигляді звітних документів, які можна згодом використати залежно від поставлених завдань [6, с. 3–4]).

Дещо інший цикл роботи з відкритими даними (див. рис. 1) пропонують фахівці Берклійської школи права, Каліфорнійського університету, які підготували спеціальний протокол розслідування фактів порушень міжнародного гуманітарного права, порушень прав людини за допомогою відкритих джерел інформації [5, с. 55].

Рисунок 1 – Цикл розслідування події через відкриті джерела, опрацьовано за матеріалами джерела [5, с. 55]

Цей алгоритм передбачає (1) процес виявлення інформації (он-лайн запити, моніторинг); (2) процес попередньої оцінки даних; (3) процес

колекціонування даних (4) процес збереження даних, тобто фіксація і вилучення цифрової інформації з Інтернету в такий спосіб, що дозволяє підтвердити певні факти навіть тоді, коли з першоджерела інформація була видалена (резервне копіювання даних, завантаження контенту, виготовлення скрінів екрану тощо); (5) процес верифікації (перевірка надійності джерел даних та правдивості їх змісту); (6) процес слідчого аналізу, тобто інтерпретація даних, формулювання висновків, ідентифікація прогалін, з'ясування значення отриманих даних для процесу розслідування.

Під час розслідування злочинів підрозділи інформаційно-аналітичного забезпечення за аналогією із альтернативними видами розвідки у сфері забезпечення безпеки, на основі роботи з відкритими джерелами можуть сформувати об'єктно-реляційні моделі, здійснювати багатомірний аналіз інформації, зберігати мультимедійні та геопросторові дані, відновлювати використання технічного та програмного забезпечення після збоїв, проводити резервне копіювання даних та відновлення змін IP, захисту IP від несанкціонованого доступу, проводити процедури парних порівнянь тощо [1, с. 37–38].

Суттєвим кроком вперед в частині оптимізації інформаційно-цифрового розслідування є впровадження автоматизованих інноваційних продуктів, які дозволяють значно скоротити час на пошук та систематизацію даних. До таких програмних технологій можна віднести: *Maltego* (дозволяє здійснювати аналіз зв'язків між людьми в соціальних мережах); *Creepy* (працює з Windows та Linux і призначена для аналізу геолокаційних даних про користувачів); *Spokeo* (збирає демографічні дані, соціальні профілі, проводить оцінку фінансового стану та володіння нерухомістю); *Recorded Future* (допомагає виявити тенденції у великих масивах неструктурованої інформації, витягаючи необхідні факти з Інтернету); *OSINT Opsec* (здійснює моніторинг декількох найбільш важливих сайтів в Інтернеті; пошук за ключовими словами у свіжих публікаціях у соціальних мережах; пошук даних певного типу, відстеження рейтингу брендів) і т.д. [2, с. 6].

Підсумуємо сказане. Процес розслідування у цифрову епоху має свої особливості, одна з яких полягає в тенденції розширення інформаційних потоків, які містять дані про злочинну діяльність. Як наслідок, виникає потреба розвивати, алгоритмізувати, автоматизувати та оптимізувати роботу з відкритими джерелами цифрової інформації, результати якої можуть слугувати доказами у кримінальних провадженнях.

Список використаної літератури

1. Бурячок В. Л., Бурячок Л. В. Стратегія оцінювання внеску видів розвідки інформаційно-телекомунікаційних систем у рішення завдань пошуку та збору інформації з відкритих і відносно відкритих електронних джерел. *Сучасний захист інформації*. 2014. № 2. С. 35–43.
2. Віщун В. В., Омельяничук А. В. Технологія виявлення загроз інформаційній безпеці шляхом аналізу інформації з відкритих джерел. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. 2012. № 3. С. 5–7.
3. Гавловський В. Д. Окремі питання отримання інформації з відкритих джерел для правоохоронних органів. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2010. Вип. 23. С. 308–315.
4. Жарков Я. М., Васильєв А. О. Наукові підходи щодо визначення суті розвідки з відкритих джерел. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2013. Вип. 30. С. 38–41.
5. Berkeley Protocol on Digital Open Source Investigations A Practical Guide on the Effective Use of Digital Open Source Information in Investigating Violations of International Criminal, Human Rights and Humanitarian Law. United Nations. 2020. 104 p. URL: <https://humanrights.berkeley.edu/programs-projects/tech-human-rights-program/berkeley-protocol-digital-open-source-investigations>
6. Yong-Woon H., Im-Yeong L., Hwankuk K., Hyejung L., Donghyun K. Current Status and Security Trend of OSINT. *Wireless Communications and Mobile Computing*. 2022. P. 1–14. DOI: <https://doi.org/10.1155/2022/1290129>.

Олена Орлова,
канд. юр. наук, доцент,
доцент кафедри загальноправових
дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Вікторія Буснюк,
здобувачка першого рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДІАЛОГ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Інформаційне суспільство відкриває інноваційні можливості у галузі технологій, управління, організаційних структур, але передусім перебудовує і значно розширює простір спілкування, породжуючи нові структури та нові способи інформаційного впливу на людей. На сьогодні виникла ціла низка нових професій, безпосередньо пов'язаних з конструюванням інформаційних подій, повідомлень, формуванням нових каналів тощо.

Діалог – це розмова двох чи кількох осіб. Діалог у навчальному процесі сприяє внутрішньому виробленню світоглядних установок, він відкриває нові можливості освіти, яка перестає бути простим навіюванням стереотипів та трансляцією певних знань з деяких предметів. Діалог у навчанні, або навчальний діалог – своєрідна форма спілкування. Це взаємодія між суб'єктами в умовах навчальної ситуації, що здійснюється у формі мови, в ході якого відбувається безпосередній інформаційний обмін між партнерами, і регулюються відносини між ними. Крім цього, «у кожного з учасників при цьому специфічна конфігурація інтересів та потреб, котрі мають бути задоволені» [1].

Який спосіб буття діалогу є одним з ідеалів людської взаємодії, особливо у сфері соціального життя та соціальних комунікацій. Соціальне та політичне взаємодія неможливі без діалогу, він пронизує всі соціальні та

політичні відносини. Культуру діалогу можна розглядати як високий рівень традицій, знань, цінностей, норм поведінки, політичної коректності, що дозволяє суб'єктам діалогу досягати значущих результатів у процесі комунікації.

Діалог, як форма відносин, як спосіб життя є одним з ідеалів людської взаємодії, особливо у сфері соціального життя. Ефективність комунікацій у суспільстві багато залежить від соціокультурного потенціалу розвитку суспільства, від культури інформаційно-комунікативних відносин соціальних груп та індивідів. Формування культури діалогу неможливе без розвитку інтелектуальної культури, духовності, моральності людей, складових суспільства. Самосвідомість особистості має розвиватися з опорою на інтелектуальний потенціал, моральну життєву позицію особистості, її духовну культуру, культуру спілкування.

Культура діалогу передбачає відповідальність за сказане та вміння слухати бік, взаєморозуміння в оцінці склалася ситуації, стан справ, взаєморозуміння пунктів розбіжності та суперечності суджень. Дискурс у вирішенні потреб суспільства актуальний і необхідний як найефективніший механізм вирішення завдань, що стоять перед суспільством і державою. Діалог, як відомо, «передбачає взаємодію, засновану на переконаннях, спонуканні, взаєморозумінні, правдивості, що має складати сутність культури суспільства в громадській спільності» [2].

Але реальна дійсність далека від ідеалу. Як свідчить практика, часто не вистачає тільки умінь і навичок ведення діалогу, але і загальної культури, ерудиції, вміння аргументувати, вільно оперувати цифрами та фактами. Досвід сучасних політичних баталій, мітингів, дискусій, теледебатів показує, що виступи представників різних громадських об'єднань мають переважно емоційний характер. В них були відсутні виваженість, витриманість, логіка міркувань і упевненість аргументів, етика контраргументації, не спостерігалися елементарні етичні норми взаємовідносин.

Тому, розвиток соціальних комунікацій безпосередньо пов'язаний з умінням ведення діалогу. Сама культура діалогу визначає норми, правила розвитку, існування та соціальної взаємодії людей, що становлять цивілізоване суспільство.

Список використаної літератури

1. Гуцол С.Ю. Соціальний діалог у вимірах когнітивного спілкування. *Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології*. Кропивницький, 2018. №1. 232 с.
2. Омельченко І. Спілкування як комунікація, взаємодія і діалог із Іншим: суб'єктний підхід. *Збірник наукових праць "Проблеми сучасної психології"*. 2019. Вип. 28. С. 375-384.

Юлія Романишин,

*к. пед .н., доцент кафедри
документознавства та інформаційної
діяльності
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу*

Вікторія Канюс,

*студентка IV курсу
спеціальності 029 «Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа»
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу*

КРАУДСОРСИНГ: ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ КРАУД-ТЕХНОЛОГІЙ

Сьогодні, в більшості сфер постінформаційного суспільства стрімко розвиваються новітні технології інтеграції знань, основу яких складає Інтернет. Однією з таких технологій є краудсорсинг. Це технологія використання колективного інтелектуального потенціалу Інтернет-спільноти з метою опрацювання та вирішення поставлених професійних завдань. Краудсорсинг можна охарактеризувати, як модель інформаційного

партнерства між творцями ідей та користувачами соціальних мереж, які використовують у процесі співпраці мережеві ресурси спільноти.

Оскільки сучасні ринки динамічно змінюються, можемо спостерігати за трансформацією концепцій залучення ресурсів в діяльності організації (рис. 1).

Рисунок 1 – Трансформація концепцій залучення ресурсів (за А. П. Панкрухіном [4])

З рис. 1 бачимо, що традиційним та першопочатковим методом залучення та акумуляції ресурсів був інсорсинг [5] (тобто, пошук ресурсів всередині організації). Але, в таких умовах організація обмежена лише власним потенціалом, якого не завжди вистачає для вирішення сучасних професійних завдань. Концепція інсорсингу змінилася концепцією аутсорсингу. Проте, аутсорсинг в сучасних умовах розвитку ринку має ряд обмежень, які не дозволяють якісно задовольняти професійні потреби замовника [5]. Це призвело до розвитку концепції краудсорсингу.

Краудсорсинг (crowd – «натовп», sourcing – «підбір ресурсів»), як явище виник саме завдяки розвитку мережі Інтернет та її інфраструктури, проте його реалізація можлива і в традиційній системі управління діяльністю компанії [2]. Краудсорсинг має свої переваги порівняно з аутсорсингом, які пов'язані з особливостями механізму реалізації крауд-технологій. Актуальні аспекти застосування крауд-технологій в різних сферах діяльності організації і, переваги та вигоди, які може отримати компанія від застосування їх методів представлені в табл. 1.

Таблиця 1 – Напрямки застосування крауд-технологій
у діяльності організації [6]

Вид діяльності організації	Методи краудсорсингу	Результат застосування
Виробничий	<i>Краудворкінг</i> – залучення трудових ресурсів ззовні для прискорення процесів виробництва. Виконання короткотермінових, платних завдань, що передаються через Інтернет-платформи.	Скорочення часу і витрат на процес виробництва.
Маркетинговий	<i>Краудсорсинг</i> – використання ресурсів спільноти для вирішення маркетингових завдань (розробка логотипу, концепції рекламної компанії тощо).	Ідеї для вирішення маркетингових завдань підприємства.
	<i>Краудмаркетинг</i> – управління великою кількістю споживачів, об'єднаних у спільноти для реалізації комерційних інтересів фірми.	Збільшення кількості споживачів.
Інноваційний	<i>Краудсорсинг</i> (відкриті інновації) – використання потенціалу широкого загалу для отримання ідей нових продуктів, нових технологій, методів та ін.	Продуктові, технічні, технологічні та ін. інновацій.
Фінансовий (інвестиційний)	<i>Краудфандинг</i> – залучення фінансових ресурсів у значній кількості користувачів мережі Інтернет для реалізації нових ідей, проєктів, програм тощо.	Фінансові ресурси для розвитку нових проєктів.
Кадровий	Краудрекрутинг – відбір кваліфікованих працівників для проєкту з метою їх працевлаштування на постійній основі.	Залучення трудових ресурсів.

Проаналізувавши практичний досвід використання краудсорсингу [3] зазначимо, що, чимало користувачів компанії Microsoft щомісяця заповнюють анкети про свою роботу, а потім їх думки аналізують фахівці з поліпшення продуктів. В Google є додаток Crowdsourcing [1], який дозволяє спільноті користувачів пропонувати вирішення й виправлення проблем з продуктами та послугами.

Практичне використання крауд-технологій можемо спостерігати в діяльності громадської організації «Івано-Франківський ІТ Кластер». Це організація, яка з 2015 року об'єднує провідні ІТ-компанії, місцеву владу та заклади вищої освіти для впровадження комплексних змін в ІТ-екосистему міста. Основною метою діяльності Організації є сприяння у формуванні конкурентоспроможної індустрії інформаційних технологій на місцевому та національному рівнях, створення умов для розвитку професійного

середовища, проведення досліджень у сфері ІТ, розробка програм, проєктів та участь у їх реалізації, підвищення кваліфікації працівників ІТ-сфери, організація заходів для впровадження та популяризації напрямку ІТ технологій.

Івано-Франківський ІТ Кластер реалізує проєкти, які підтримують бренд прогресивного міста. Промоція, освіта, розвиток міжнародних відносин й інфраструктури слугують цьому найкращим прикладом. До основних проєктів ІТ Кластера, які реалізуються на основі крауд-технологій належать:

- ІТ Research – дослідницька мережа, що має на меті відслідковувати динамічні зміни та розвиток ІТ-бізнесу, а також його вплив на місто, суміжні індустрії та загальний економічний ефект;

- ІТ Benefits – програма лояльності для всіх ІТ-спеціалістів, яка є дисконтним додатком з промокодами на знижки в найкращих закладах Івано-Франківська та регіону;

- ІТ Shared Space – проєкт, який спрямований на створення спільного офісу Sale & Marketing для підтримки місцевого ІТ-бізнесу, збільшення робочих місць, продажів та виходу на міжнародні ринки;

- Hour of Code – безкоштовна міжнародна освітня ініціатива, що спрямована на популяризацію ІТ серед школярів;

- Релокейт – програма створена для підтримки ІТ-спеціалістів, які змушені були евакуюватися зі своїх міст під час війни.

Таким чином, сучасні організації, особливо ІТ-сфери активно використовують різні види крауд-технологій у своїй практичній діяльності. Краудсорсинг, як один із основних видів крауд-технологій, є ефективним засобом інноваційної діяльності. Використання краудсорсингу дозволяє економити на розробці маркетингових стратегій, рекламі продукту тощо. Він сприяє підвищенню продуктивності праці при мінімізації трудових і науково-дослідницьких витрат.

Список використаної літератури

1. Crowdsourcing. URL: <https://cutt.ly/FHnKI9552>
2. Бушовська Л. Б. Розвиток крауд-технології та її застосування у діяльності підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. № 4. URL: <https://cutt.ly/hHnK5k7>
3. Краудсорсинг: що це, приклади, плюси для бізнесу. URL: <https://cutt.ly/pHnLwV1>
4. Панкрухин А. П. Краудсорсинг: соблазнительный маркетинговый агрессор: *Практический маркетинг*. 2011. №1.
5. Полторац К. А., Зозульов О. В. Застосування крауд-технологій в маркетинговій діяльності підприємств. URL: <https://cutt.ly/IHnClNI>
6. Товт Т. Й. Напрямки застосування крауд-технологій у діяльності підприємств. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2019. С. 80-85. URL: <https://cutt.ly/uHnXion>

Наталія Терещук,
*к.е.н., доцент кафедри туризму
та готельно-ресторанної справи
Уманського національного
університету садівництва*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ НІМЕЧЧИНИ

Німецька економіка цього року через пандемію COVID-19 обвалиться сильніше, ніж фахівці очікували весною. Прогноз падіння ВВП Німеччини знизили на більш ніж один процентний пункт до 5,4 відсотка. Економіка Німеччини в 2020 році через пандемію коронавірусу обвалиться сильніше, ніж експерти очікували весною цього року. Провідні економічні науково-дослідні інститути країни погіршили прогноз падіння валового внутрішнього продукту (ВВП) Німеччини більш ніж на один процентний пункт до мінус 5,4 відсотка. У 2021 році науковці очікують зростання німецького ВВП на 4,7 відсотка, у 2022-му – на 2,7 відсотка. У квітні вони прогнозували зниження ВВП Німеччини цього року на 4,2 відсотка та його зростання на 5,8 відсотка у 2021 році. Причини уповільненого економічного відновлення дослідники

вбачають у повільних темпах зростання інвестицій у сферах з великою кількістю соціальних контактів, таких як туризм, громадське харчування, івент-індустрія і авіаперевезення. Економісти прогнозують, що німецька економіка зможе вийти на докризовий рівень лише до кінця 2021 року. При цьому обсяг ВВП все ж буде нижчим за рівень, якого вдалося б досягнути без пандемії. Економіка зможе повернутися до нормальних темпів розвитку лише до кінця 2022 року.

Німеччина є провідним туристичним ринком та займає сьоме місце в світі за кількістю прибуттів іноземних туристів останні п'ять років, що склали 35,6 млн. осіб у 2016 р. У 2016 році доходи від в'їзного туризму Німеччини були 37,4 млрд дол, що дало змогу Німеччині опинитися на 8 місці у світі за цим показником поступаючись США, Іспанії, Тайланду, Китаю, Франції, Італії, Великій Британії. Витрати на виїзний туризм Німеччини у 2016 році склали 79,8 млрд дол, що надало Німеччині 3 місце у світі після Китаю та США. У цей час Німеччина має одне з найбільш негативних сальдо туристичного балансу у світі – 42,4 млрд доларів, що в 1,5 вище, ніж у Великій Британії (- 24 млрд дол.), та у 5 разів менше ніж у Китаю (- 216,7 млрд дол.). Таким чином, Німеччина є емісійним туристичним ринком. Розглядаючи динаміку показників міжнародного туризму Німеччини за 2012-2016 рр. можна зробити висновок, що кількість прибуттів іноземних туристів за даними UNWTO поступово збільшувалось і приріст склав 17,1 %, у той час як доходи від в'їзного туризму скоротились на 1,8 % (змінила 7 місце у 2012 році на 8 місце у 2016 році) при тому, що спостерігається і падіння витрат на виїзний туризм на 1,8 % (стабільно займає 3 місце протягом 2012-2016 рр.). Норми і процедури категоризації установлюються недержавними організаціями. Так, єдина загальнофедеральна система категоризації готелів набула чинності в 1996 році, коли члени об'єднання «DEHOGA» («Deutsche Hotel und Gaststättenverband» - «Об'єднання підприємств готельного та ресторанного бізнесу») узгодили спільний перелік критеріїв щодо категоризації. Кожен готель має право самостійно

вирішувати, чи хоче він брати участь у системі «DEHOGA», а також ухвалювати рішення щодо припинення членства в цій програмі. Єдина вимога для подачі заявки на категоризацію: готель повинен мати, як мінімум, 8 ліжко-місць. Сертифікація на «зірки» здійснюється щорічно. Готелі вищої категорії в Німеччині зобов'язані брати участь у системі регулярних анонімних перевірок, коли їхніми постояльцями стають інспектори, що перевіряють сервіс, обстановку та ретельність персоналу інкогніто

Функціонування німецького емісійного туристичного ринку та реалізація масштабного туристичного попиту ґрунтуються на потужній і добре організованій туристичній індустрії. В Німеччині тільки система «DEHOGA» охоплює понад 7600 готелів, структура яких має такий вигляд: - 1* (туристичний клас) – 108 готелів (1,4%); - 2* (стандартний) – 1000 готелів (13,2%); - 3* (комфортабельний) – 4487 готелів (59%); - 4* (першокласний) – 1863 готелі (24,5%); - 5* (вища категорія, люкс) – 143 готелі (1,9%). Кількість ночівель, що надавалися вітчизняним та в'їзним туристами у Німеччині з 2012 по 2016 рр. поступово збільшувалась. У 2016 р. загальна кількість склала 447,3 млн осіб при розподіленні 81,9 % приходилось на внутрішній туризм та 18,1 % на в'їзний туризм.

Список використаної літератури

1. UNWTO Tourism Highlights, 2017 Edition. URL: http://tourlib.net/wto/WTO_highlights_2017.pdf.
2. Шикіна О. В., Мережко К. А. Аналіз індикаторів розвитку України в міжнародному туризмі. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Миколаїв, 2017. Вип. № 20. С. 85-92.
3. Nezdoyminov S., Shykina O. Regional Trends of the Tourist Flow in Ukraine. *International Journal of Innovative Studies in Sociology and Humanities*. 2016. № 1 (1). P. 12-18.
4. Шикіна О. В., Нездоймінов С. Г. Моніторинг туристичного потоку в контексті стратегії регіонального розвитку. *«Dezvoltarea sistemelor sociale și economice într-un mediu competitiv la nivel global»*, conferinta internationala știintifico-practica (2016 ; Chisinau).

РОЗДІЛ 2

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ФІНЖИНІРИНГ У ПРОФЕСІЙНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

---

*Тетяна Бережецька,
аспірантка кафедри фінансів,
банківського бізнесу та оподаткування
Національного університету «Полтавська
політехніка імені Юрія Кондратюка»*

ІНЖИНІРИНГ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТРЕБ СУСПІЛЬСТВА

Переважає більшість сучасних науковців визначає інформаційне середовище як частину інформаційного простору, що має певні обмеження стосовно території поширення, суб'єктів взаємодії і є не лише сукупністю програмних і технічних засобів для обробки та передачі інформації, але й сукупністю знань індивідів, які становлять цінний ресурс сучасного інформаційного суспільства.

Різні прояви властивостей інформаційного середовища виступають як специфічні моменти історично зумовленого соціального буття. Існують базові властивості інформаційного середовища (рис. 1).

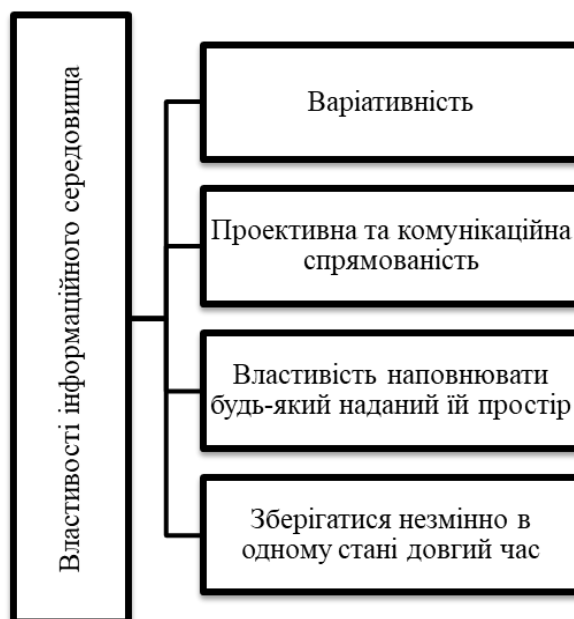

Рисунок 1 – Базові властивості інформаційного середовища

Сучасний інформаційний простір має і таку властивість як масове тиражування інформації, наявної в ньому, за різними каналами - письмовим, усним, аудіовізуальним і в різних формах і жанрах. Особливо великі можливості таких масових каналів передачі інформації, як радіо, телебачення, Інтернет. Будь-яка подія, явище швидко адаптується масовою свідомістю. Але одні дізналися відомості про нього з наукової книги, інші - з Інтернету, треті - з маленької замітки в газеті, четверті - на основі відеофільму, з п'ятими поділився хтось із знайомих і т. п. Внаслідок цього відомості обростають новими подробицями, глибока ідея спрощується, стає розхожою [4].

Швидкість сучасних каналів розповсюдження інформації при наявності такої властивості інформаційного простору як масове тиражування інформації призводить до того, що інформація практично одночасно досягає користувачів в різних потоках інформаційного простору. Така ситуація дозволяє говорити про єдиний інформаційний простір, розрив якого глибоко переживається людьми. Тут інформація ще більш опукло виступає в її інструментальних властивостях, безпосередньо включаючи в себе соціальні функції, в особливості функції управління соціальними процесами і системами. Одна з властивостей інформаційного середовища - розсіювання інформації, яке призводить до того, що відомості з одного питання можуть перебувати в різних, іноді тематично не пов'язаних джерелах. Сьогодні ця властивість доповнюється, децентралізацією інформаційних ресурсів. Це пов'язано з використанням нових інформаційних технологій та реалізацією ідеї розподіленого інформаційного фонду [2].

Різне збільшення обсягу інформації, необхідної для повноцінної життєдіяльності, разом з об'єктивним зниженням контрольованості інформаційних процесів, нерідко стає причиною дезорієнтації суспільної свідомості. У ситуації постійно зростаючого надлишку інформації окремі

люди та цілі країни стають об'єктами маніпулятивних впливів з боку зацікавлених сторін – суб'єктів інформаційних відносин.

Маніпулятивний вплив здійснюється у випадку, якщо індивіду певний час подається інформація під певним кутом та у такий спосіб формується його інфопотреба відповідного спрямування. У подальшому людина вже сама починає відбирати ту інформацію, яка відповідає цьому спрямуванню. Утворення такого замкнутого кола можна пояснити селективною функцією інформаційної потреби, що спонукає до оцінки всієї отриманої інформації як релевантної та нерелевантної. Це проявляється у необхідності людей споживати повідомлення, які, як їм здається, відповідають їхнім думкам та інтересам і за допомогою яких вони можуть задовольнити свої інформаційні потреби [1]. Проте, можливий й інший – конструктивний інформаційний вплив, який полягає в тому, щоб навчити людину самостійно орієнтуватися в масивах інформації, свідомо регулюючи власну інформаційну потребу. Саме такий раціональний характер впливу і передбачає інжиніринг інформаційної потреби.

Беручи до уваги властиву інфопотребі певну природну заданість, спробуємо застосувати до її вивчення діяльнісний підхід, що передбачатиме потенційну «керованість» інфопотреби, а також можливості конструктивного впливу на неї. Даний підхід спонукає до розгляду навичок задоволення інфопотреби як компетенції, яку можна і потрібно розвивати, актуалізуючи дослідження питань, пов'язаних з інжинірингом інфопотреби.

Враховуючи тенденції розвитку глобального медіапростору, інжиніринг інфопотреби, спрямований на вдосконалення інформаційної поведінки особистості, набуває в наш час виняткового значення. На сьогодні його основний механізм полягає у формуванні та розвитку медіа-інформаційної грамотності, складовими якої є необхідні для ефективної взаємодії з традиційними ЗМІ та новими інформаційними технологіями компетенції. Відповідно, інжиніринг інфопотреби включає в себе

формування комбінованого набору знань, навичок й умінь, серед яких: уміння убезпечити себе від деструктивних медіа-інформаційних впливів; володіння навичками вільно орієнтуватись у світі інформації, успішно здобувати необхідну інформацію, свідомо сприймати і критично тлумачити отриману інформацію [3].

Необхідність інжинірингу інфопотреби громадян шляхом впровадження різноманітних заходів, спрямованих на підвищення їх медіа-інформаційної грамотності, обумовлена сьогодні складною та подекуди руйнівною інформаційною ситуацією в нашій країні. Відтак, вдосконалення інформаційної поведінки користувачів через медіаосвіту видається на сьогодні одним з пріоритетних напрямів роботи, що належить до компетенцій сучасної бібліотеки в інформаційному середовищі.

Список використаної літератури

1. Дзьобань О.П. Маніпулятивний характер інформаційного середовища сучасного суспільства. *“Інформація і право”*, 2014. № 3(12). С. 5-12.
2. Зеліч В.В. Інформаційне суспільство: навчально-методичний комплекс з дисципліни. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2015. 100 с.
3. Міськевич Т.М. Специфіка формування інформаційної потреби сучасного користувача: інжиніринг інфопотреби. *Стратегії розвитку бібліотек : від ідеї до втілення : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* м. Київ, 2019. С. 20-24.
4. Шрейдер. Ю. А. What is information architecture? *СПб: Символ-Плюс*, 2000. 169 с.

Алла Капітон,
д. пед. н., професор кафедри комп'ютерних
та інформаційних технологій і систем
Національного університету «Полтавська
політехніка імені Юрія Кондратюка»

Віталій Крайнів,
аспірант кафедри Менеджменту і
логістики Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія
Кондратюка»

ЕТАПИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ІНЖИНІРИНГУ У ПРОФЕСІЙНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Розвиток інформаційних технологій (ІТ) призвів до глобального зростання інформації в світі: можливість отримувати відомості про події, товари та послуги, їх виробників, постачальників та отримувачів стала доступна в різноманітному вигляді в будь-який час майже влюбій точці планети. Розвиток інфобізнесу став надавати можливість підприємствам не тільки покращити свої фінансові показники та підвищити динаміку їх розвитку шляхом втілення відповідних програмно-апаратних засобів для виробничої діяльності, але й вдосконалити саме бізнес-процеси підприємств. Для якісного вирішення таких задач постала необхідність до науково, фінансово-обґрунтованих та інженерних підходів актуалізації інформаційних систем до викликів сучасного економічного середовища.

Виділимо наступні етапи інформаційного інжинірингу. Перший етап - усвідомлення завдання, що включає в себе усвідомлення результатів, які мають бути отримані, а також розгляд та затвердження вихідного завдання на реалізацію проекту. На даному етапі ініціатору та керівнику проекту інформаційного інжинірингу мають максимально усвідомити кінцеві результати, які вони бажають отримати. Виконання цього вимагає від керівництва підприємства та проекту знати та усвідомлювати актуальну та

перспективну бізнес-обстановку, спрогнозувати фінансово-економічний стан підприємства на короткострокову перспективу, стан ринку праці та інше.

Щодо другого етапу, що має назву – передпроектні роботи, то слід зауважити, що після усвідомлення та формалізацією результатів, які мають бути отримані, розроблюється первинний, укрупнений, план реалізації проекту з неглибоким деталізацією етапів. Під час передпроектних робіт має бути сформоване уявлення щодо наступного: вхідні дані проекту (постійні, змінні); етапи проекту та їх складові (укрупнено); вхідні дані (постійні, змінні), притаманні для кожного з етапів робіт та їх складових; вихідні дані (постійні, змінні), по завершенню кожного з етапів робіт та їх складових; рамки (охоплення) проекту загалом та кожного з етапів окремо; оцінка необхідності корегування існуючих бізнес-процесів або їх незмінність; прогнозування залучення працівників на етапі розробки та на етапі втілення (отримання досвіду та навчання); прогнозування залучення сторонніх організацій та окремих осіб для реалізації проекту; прогнозування зміни програмно-апаратних засобів; час, що буде витрачений загалом та для кожного з етапів окремо; фінансове обґрунтування проекту загалом та кожного з етапів окремо; час та фінанси для супроводження втіленого проекту (під час експлуатації); фінансово-економічне прогнозування результатів діяльності підприємства в короткостроковій перспективі, що буде отримано від втілення проекту. Після цього проводиться оцінка отриманих результатів та їх оформлення, розгляд їх керівником підприємства, прийняття їм рішення щодо проведення робіт та формування і затвердження технічного завдання.

Наступний етап проекту – впровадження включає наступні кроки: визначення моделі підприємства (бізнес-план - визначає всю структуру, процеси та роботу організації); ознайомлення з інформаційною системою та розуміння того, як вона може підтримати виробничі процеси; опис структури та виробничих процесів підприємства; пошук слабких сторін та можливостей їх поліпшення[1, 3]. На цьому етапі необхідно: максимально чітко та

своєчасно формулювати завдання; визначати ставлення підприємства та працівників до змін, визначити гнучкість і адаптивність, а з іншого боку – жорсткість та статичність; сформувати групи працівників різних посад та напрямків діяльності для впровадження; узгодити проект із керівниками підприємства різних рівнів

В подальшому для виконання проекту використовується, за звичай, інтегрований підхід, реалізований у методології ARIS (Architecture of Integrated Information System), яка забезпечує проектування, управління, застосування та реалізацію у вигляді бізнес-процесів підприємства, а також проектування та створення корпоративних інформаційних систем підтримки бізнес-процесів. Проект закінчується створенням нової інформаційної системи з втіленням всіх вимог, що були викладені в технічному завданні. На даному етапі можливо виникнення деяких проблем, таких як нерозуміння та нездатність керівництва та працівників оцінити значні плюси, які може принести в організацію нова інформаційна система. Також великою проблемою може стати розуміння та прогнозування працівників підприємства щодо підвищення якості контролю за діяльністю, можливого скорочення заробітної плати або збільшення обсягів роботи при статичності заробітної плати, підвищення, або навіть подальшого звільнення після втілення нових рішень. Наступною причиною відсутності інтересу до реалізації проекту інформаційного інжинірингу можна назвати відсутність простого та адаптованого програмного продукту для звичайних користувачів.

Останній етап - це експлуатація нової інформаційної системи, коли роботоспроможність, сталість та адаптація апаратних та програмних засобів повинні забезпечувати інформаційній системі відповідність загальній динаміці ринку. В іншому випадку підприємство починає зазнавати серйозних збитків, потрібно забезпечити безперервну працездатність після внесення змін та створення нової інформаційної системи. Для цього потрібно постійно та своєчасно: підтримувати обслуговування та оновлення програмно-апаратного забезпечення; оптимізувати бізнес-процеси

підприємства; стимулювати навчання працівників, перерозподіл завдання між ними.

Можна зазначити, що при використанні інформаційного інжинірингу підприємства стикаються з низкою труднощів, а саме: необхідність високої кваліфікації працівників; досить висока вартість проекту з провадження (проектування, розробка ПЗ, закупівля АЗ, їх втілення, експлуатація та обслуговування); автоматизування системи та навчання персоналу становить основний відсоток від вартості товару; трудомісткість процесу з переходом на нову автоматизовану систему; ризики втраті бізнес-інформації; зміна ролі (інформаційні технології перестають бути допоміжною та стають важливою складовою продукту) [1,2,3].

Підвищити якість впровадження інформаційного інжинірингу та позбутися проблем при реалізації таких проектів можна за умови втілення в загально-освітніх, професійно-технічних навчальних закладах та закладах вищої освіти яка можна більше освітніх програм за напрямком ІТ. Якщо молодих людей будуть знайомити із передовими світовими технологіями, та пояснювати їх можливості починаючи зі шкільного віку, то використання нових технологій почне приносити необхідний ефект та надавати кращі результати діяльності.

Список використаної літератури

1. Войнаренко М. Інформаційні системи і технології в управлінні організацією. 2015. Едельвейс і К. 496 с.
2. Григор'єв Л. Менеджмент по нотах: Технологія побудови ефективних компаній. 2019. Альбіна Паблішерс. 692 с.
3. Кармазіна Т. Бізнес-інжиніринг як концепція управління. Електронний ресурс. - Режим доступу: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/01/262.pdf>
4. Рапопорт Б. Інжиніринг та моделювання бізнесу. 2013. «Інфра-М».168 с.
5. Єсіна О., Лінгур Л. Інжиніринг бізнес-архітектури підприємства для прогнозування соціально-економічних процесів. 2020. Підприємництво та інновації. (11-2), 124-130.

Юлія Костюк,
здобувач Phd, старший викладач кафедри
інженерії програмного забезпечення
та кібербезпеки Державного торговельно-
економічного університету
м. Київ

Юлія Самойленко,
к. техн. н., доцент кафедри
інженерії програмного забезпечення
та кібербезпеки Державного торговельно-
економічного університету
м. Київ

Ігор Костюк,
к. техн. н.,
керівник відділу АСУТП ТОВ «TICER»
м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ КОНФІДЕНЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ПРОФЕСІЙНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Увага до таємниць в професійному інформаційному середовищі на сучасному етапі диктується необхідністю захисту інтересів інвесторів, що вкладають кошти в економіку країни та вимагають гарантії їх повернення, тому одним із інструментів є режим комерційної таємниці. Глобальні інвестиції змушують вносити зміни в національні правові системи, оскільки промислово розвинені країни відмовляються вкладати капітал за кордоном і довіряти їх "секретні знання", доки не буде досягнуто певного рівня захисту інформації, які вважаються комерційною таємницею, визнану міжнародною спільнотою.

Встановлення правової основи захисту конфіденційної інформації, загалом і комерційної таємниці, є важливим елементом юридичної підтримки і для будь-якого підприємництва. Правовий захист комерційних таємниць пов'язаний з необхідністю захисту законних інтересів учасників економічного обороту, часу витрат, сили і коштів для розвитку та реалізації

нових технологій, способів організації бізнесу, який часто не може бути захищений традиційними методами правового захисту [2].

В даний час комерційна таємниця розуміється як інформація, яка має комерційну цінність (реальну або потенційну) і, до якої немає вільного доступу на законній основі, по відношенню щодо захисту конфіденційності якої, власник приймає необхідні заходи. Отже, в більш ширшому розумінні, комерційна таємниця – це конфіденціальна інформація, яка дозволяє при можливих чи існуючих обставинах збільшувати доходи, уникати невиправдані витрати, підтримувати позицію на ринку товарів, робіт, послуг або отримання інших комерційних вигод. У той же час, інформація, яка є комерційною таємницею, розуміється як науково-технічна, технологічна, виробнича, фінансова, економічна чи будь-яка інша інформація (включаючи складову таємниці виробництва (ноу-хау)). На сьогоднішній день, в Україні діють нормативні акти щодо захисту різних видів інформації з обмеженим доступом: конфіденційна інформація, таємна інформація, службова інформація, комерційна таємниця, ноу-хау, інші види таємниць [2].

Велика кількість написаних наукових праць пояснюється актуальністю теми та присвячена вивченню різних питань, пов'язаних з цивільно-правовою інформацією, захищеною як комерційна таємниця. Найбільшу увагу було приділено вивченню сутності прав на інформацію, що складає комерційну таємницю, правовому режиму комерційної таємниці, передачі недоступної інформації, а також аспектам регулювання трудових відносин, що стосуються інформації, яка є комерційною таємницею.

Крім комерційної таємниці існує: державна таємниця, службова таємниця, професійна таємниця, особиста та сімейна таємниця. У США та Великобританії комерційна таємниця відноситься до інтелектуальної власності. У Німеччині, переважно інформація, яка є комерційною таємницею, захищена загальними інструкціями щодо недобросовісної конкуренції. На міжнародному рівні захист комерційних таємниць забезпечується на основі багатосторонніх або двосторонніх контрактів.

Одним з найбільш «старих» багатосторонніх договорів є Паризька конвенція про захист промислової власності 1883 року [5].

Необхідність збереження важливої конфіденційної інформації в таємниці було пов'язано з процесами розподілу праці, виникненням товарного ринку, конкуренцією товаровиробників, які використовували будь-які переваги перед конкурентами, включаючи таємну інформацію. Інформація, що є таємницею виробництва, є потужним інструментом для досягнення економічних цілей, а попит на цей інструмент останнім часом стрімко зростає.

У зв'язку з процесами глобалізації, розвитку електронної комерції та пов'язаних з ними можливостями для конкурентної розвідки, захист конфіденційної інформації вимагає збільшеної уваги. Неможливо уявити успішну сучасну економіку без розробленої системи інформаційних мереж, їх активного використання виробниками та споживачами. Хоча обмін інформацією значно спростився, але й збільшився ризик розкриття таємної інформації.

Відповідно до Закону «Про доступ до публічної інформації» конфіденційною є інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, та яка може поширюватися у визначеному ними порядку за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов. Схоже визначення нам дає Закон «Про інформацію» у статті 21, а саме: «конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом» [3]. Тому, можемо зробити висновок, що: конфіденційною є інформація про фізичну або юридичну особу, крім суб'єктів владних повноважень, яка обмежена у доступі цією особою, а також попередньо обмежена законодавством до моменту, поки особа не

відкриє таку інформацію за власним бажанням; така інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом; законодавством може бути заборонено віднесення певної інформації до обмеженої у доступі, зокрема і конфіденційної. Варто також додати, що відповідно до судової практики до конфіденційної не може бути віднесено і іншу інформацію про посадових чи службових осіб (наприклад, дані про освіту, досвід роботи, знання іноземної мови, відсутність судимості тощо), якщо до посади, пов'язаної з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, встановлені відповідні кваліфікаційні чи інші обов'язкові для займання цієї посади вимоги [1, 2, 3]

Захист конфіденційної інформації стосується інтересів не тільки бізнесу, а й держави. Нерегульовані процедури обігу цієї інформації призвели до виникнення недобросовісної конкуренції, збільшення корупції. Статистика на сьогоднішній день, показує збільшення економічних злочинів, пов'язаних саме з незаконним отриманням конфіденційної інформації. Тому все більша кількість громадян усвідомлює значущість таких категорій як «конфіденційна інформація», «таємниця виробництва», «ноу-хау», і всерйоз стурбована проблемами захисту своїх «інформаційних інтересів». На думку фахівців, втрата 20% інформації, що становить комерційну таємницю, у 60 випадках зі 100 призводить до банкрутства, а втрати внаслідок дій конкурентів, які використовують шпигунство у кредитно-фінансовій сфері, становлять 30% від збитків у світовій банківській системі [4].

У зв'язку з тим, що інформації, що становить комерційну таємницю, не обмежуються інтересами лише власників-суб'єктів підприємницької діяльності. Секрет виробництва створюється конкретними людьми і, як правило, є результатом розумової діяльності. Необхідний захист інтересів безпосередніх авторів кінцевого результату, що охороняється як комерційна

таємниця. А тим часом обсяг обороту виробничих таємниць у світі постійно зростає [5].

Актуальність захисту конфіденційної таємної інформації визначається наступним чином: по-перше, таємниця у професійному інформаційному середовищі є, насамперед, інформацією; по-друге, зростаюча роль інформаційного сектору ринку, яка потребує реалізації теоретичних аспектів, пов'язаних з розумінням таємниці у професійному інформаційному середовищі як об'єкта громадянських прав; по-третє, інтеграція національної економіки в світову систему та, як наслідок, зростаюча важливість захисту інформації для інвестиційних процесів у економіку країни, яка вимагає розвитку таємниці в інформаційному середовищі; у четвертому, недосконалість правового регулювання що стосується таємниці в професійному інформаційному середовищі.

Список використаної літератури

1. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text>.
2. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07.06.1996 р. № 237/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
3. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2658-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>.
4. Сліпачук О. Комерційна таємниця на підприємстві. *Довідник економіста*. 2005. №7. ст. 67.
5. Сляднева Г. О. Питання про суб'єкта права на комерційну таємницю. *Часопис цивілістики*. 2012. Вип. 13. С. 103-105. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac_2012_13_22.

*Христина Крупа,
студентка III-го курсу
спеціальності 029 “Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа”
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу*

*Тетяна Ганцюк,
к. н. держ. упр.,
доцент кафедри документознавства
та інформаційної діяльності
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу*

ВИНИКНЕННЯ ТА СУТНІСТЬ КОНЦЕПЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ІНЖИНІРИНГУ

Сучасні інформаційні технології нині стали основним джерелом удосконалення діяльності будь-якої організації чи підприємства завдяки наданню цілої низки можливостей, які раніше були недосяжними. Зокрема, значний розвиток спостерігається в удосконаленні інформаційного забезпечення, своєчасному задоволенні інформаційних потреб. У свою чергу, це призводить до поліпшення й оптимізації бізнес-процесів, покращення ключових показників результативності й ефективності роботи інформаційного середовища. Тому важливим явищем сучасного глобалізованого суспільства є постійне вдосконалюються та урізноманітнення так званих інжинірингових послуг.

Термін «інжиніринг» походить від латинського «*ingenerare*» (створювати, творити, винаходити) і застосовувався спочатку під час використання людських інтелектуальних здібностей для вирішення певних практичних завдань [9, с.15]. Станом на сьогодні існує велике різноманіття трактувань цього терміну. Аналіз декількох варіантів змісту поняття «інжиніринг» показав, що ключовими словами у його визначенні є сукупність інтелектуальних видів діяльності, що мають на меті отримання

найкращих (оптимальних) результатів від капіталовкладень чи інших витрат, пов'язаних з реалізацією проектів різного призначення за рахунок найбільш раціонального підбору та ефективного використання матеріальних, трудових, технологічних і фінансових ресурсів у їх єдності і взаємозв'язку. За допомогою інжинірингу можна досягти скорочення термінів здійснення проектів, зменшити обсяги інвестицій, знизити виробничі витрати на одиницю продукції, а також підвищити ефективність капіталовкладень.

Становлення економіки інформаційного суспільства у всьому світі висуває особливі вимоги до організації діяльності підприємств. Особливого значення при цьому набувають інформаційні ресурси підприємства та концепція їхньої організації, тобто інформаційний інжиніринг. Інформаційний інжиніринг розглядається як сучасний інструмент управління бізнесом і засіб розкриття та реалізації потенціалу бізнесу підприємства. Через новизну цього поняття єдиноправильного визначення ще не встановлено. Тому різні джерела літератури пояснюють цей різновид інжинірингу по-різному (табл. 1).

Таблиця 1 – Визначення поняття «інформаційний інжиніринг»

№	Визначення терміну	Джерело
1	Науково-практична концепція, яка знаходиться на межі таких дисциплін як менеджмент і інформатика та є своєрідним містком між теорією бізнесу й інформаційними технологіями, який встановлює між ними двонаправлений зв'язок	Леонт'єв А. О., Лисенко О. М. [7]
2	Інженерна дисципліна, яка займається створенням, розподілом, аналізом та використанням інформації, даних і знань у системах.	Інтернет-енциклопедія «Вікіпедія» [5]
3	Методологія розробки інтегрованої інформаційної системи на основі обміну загальними даними, з акцентом на потребах підтримки прийняття рішень, а також на вимогах обробки транзакцій.	Gartner Glossary [1]
4	Архітектурний метод для планування, аналізу, проектування та впровадження постійних структур даних на підприємстві.	Mark von Rosing, August-Wilhelm Scheer, Henrik von Scheel [3]
5	Загальний підхід до розроблення системи, що трактується як дії в межах фірми (підприємства)	М. Ямес [8, с.566]

Зазначений вище перелік трактувань нашої теми на підсумок, що концепція інформаційного інжинірингу пов'язана з автоматизованими системами, які разом із загальною технічною інфраструктурою здійснюють підтримку бізнес-процесів. Безумовно, інформаційний інжиніринг підприємства є дуже складним за змістом і тривалим у часі процесом. Значну роль в успішності проектів інформаційного інжинірингу відіграє кваліфікація та досвід тих, хто виконує ці проекти. У наш час терміни «інформаційний інжиніринг» і «управління проектами» тісно пов'язані на теоретичному і на практичному рівні. Під інформаційними інноваціями розуміються різні форми впровадження нових інформаційних технологій, що дозволяють, наприклад, використовувати електронну форму подання документації, системи автоматизованого проектування, формувати і раціонально експлуатувати бази даних і т.д. Практичне застосування інформаційного інжинірингу дозволяє отримати суттєву економію коштів замовника, значно впливає на рівень економічного розвитку країни та допомагає досягти підвищення ефективності і віддачі від проектів.

Виникнення інформаційного інжинірингу як виду практичної діяльності відносять на початок 80-х років ХХ століття. Саме тоді в усьому світі почало формуватись розуміння крайньої необхідності такої концепції створення інформаційної системи, яка б мала інструменти вирішення зазначених проблем. Першими науковими дослідженнями інформаційного інжинірингу є роботи американських учених Дж. Мартіна (J. Martin) та К. Финкелштейн (C. Finkelstein) [2]. Вони сформуvalи його класичне розуміння як процесу застосування набору взаємопов'язаних формальних технологій (методів) для планування, аналізу, проектування та реалізації інформаційної системи на рівні корпорації або її окремої частини. Для вітчизняних фахівців закордонні дослідження інформаційного інжинірингу були малодоступними як у 70-80-і роки минулого століття, через суспільно-політичну ситуацію, що обмежувала вхідні та вихідні інформаційні потоки між СРСР і світом, так і на початку 90-х років через суспільно-економічні проблеми, що були

обумовлені припиненням існування СРСР як країни, і пов'язаних з цим труднощами формування та розвитку наукової думки [6]. Останніми роками в Україні ринок інжинірингових послуг розвивається, але чіткого розуміння інжинірингу досі немає і процес становлення цієї діяльності ще не закінчився.

Таким чином, підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що інформаційний інжиніринг є комплексним підходом до створення і розвитку ідеї проекту, а також забезпечення її реалізації, заснований на раціональному управлінні інформаційними ресурсами проекту. На сучасному етапі розвитку концепції інформаційного інжинірингу одним з його основних завдань є розробка методології створення корпоративної інформаційної системи підприємства. Адже цей вид інжинірингу відображає управління ІТ-процесами підприємства, які продукують інформацію та інформаційні послуги для задоволення інформаційних потреб споживачів. В умовах економіки інформаційного суспільства цілісність системи наукових поглядів на теоретичний і практичний зміст інформаційного інжинірингу стає надзвичайно актуальним.

Список використаної літератури

1. Gartner Glossary. URL: <https://www.gartner.com/en/information-technology/glossary/ie-information-engineering> (дата звернення: 12.04.2022).
2. Martin James and Finkelstein Clive. Information Engineering. Carnforth, Lancashire, England: Published by Savant Research Studies for Savant Institute, 1981. 659 p.
3. Mark von Rosing, August-Wilhelm Scheer, Henrik von Scheel. The Complete Business Process Handbook. 2015. 713 p. URL: <https://www.sciencedirect.com/book/9780127999593/the-complete-business-process-handbook#book-info> (дата звернення: 13.04.2022).
4. Інноваційна практика інжинірингу: навч. посіб. для студ. спеціальності 133 Галузеве машинобудування, 131 Прикладна механіка, 101 Екологія / КПІ ім. Ігоря Сікорського, уклад.: Д.Е. Сідоров. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 82 с.
5. Інтернет-енциклопедія «Вікіпедія». URL: [https://en.wikipedia.org/wiki/Information_engineering_\(field\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Information_engineering_(field)) (дата звернення: 11.04.2022).
6. Кірільєвніна О. О. Концептуальні положення інформаційного інжинірингу підприємства на сучасному етапі його розвитку. *Моделювання регіональної економіки.*

2012. № 1. С. 179–188. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Modre_2012_1_23 (дата звернення: 11.04.2022).

7. Леонтъев А. О., Лисенко О.М. Концепція інформаційного інжинірингу, як застосування взаємопов'язаного набору технологій. *Східноєвропейський університет економіки та менеджменту*. URL: http://www.rusnauka.com/17_AND_2010/Informatica/69160.doc.htm (дата звернення: 11.04.2022).

8. Ситник В. Ф. Системи підтримки прийняття рішень: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2004. 614 с.

9. Тугай О. А., Власенко Т. В. Загальні основи інжинірингової діяльності та її сучасний стан в Україні. *Нові технології в будівництві*. 2018. №34. С. 15–20.

*Анна Турлич,
студентка IV курсу
спеціальності 029 “Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа”
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу*

*Наталія Опар,
к. н. держ. упр.,
доцент кафедри документознавства
та інформаційної діяльності
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу*

ЦНАП ЯК СУБ'ЄКТ НАДАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОСЛУГ (НА ПРИКЛАДІ ЦНАП М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА)

Одним із головних завдань сучасних громад є створення комфортних та доступних умов для надання якісних адміністративних послуг. Адже саме завдяки якості послуг кожен громадянин може оцінити компетентність та доброзичливість влади. З цією метою в Україні було створено Центри надання адміністративних послуг (далі – ЦНАП).

Визначення ЦНАПу регламентовано Законом України «Про адміністративні послуги». Так, ЦНАП – це постійно діючий робочий орган

або виконавчий орган (структурний підрозділ) органу місцевого самоврядування або місцевої державної адміністрації, в якому надаються адміністративні послуги згідно з переліком, визначеним відповідно до Закону України «Про адміністративні послуги» [1].

Окрім адміністративних послуг у ЦНАП громадяни можуть отримати індивідуальні консультації (інформаційні послуги), подати заяви і документи, отримати різноманітні адміністративні акти тощо. Сьогодні усі ЦНАП активно удосконалюють наявні сервіси шляхом впровадження та збільшення кількості послуг, зокрема й електронних.

В Україні уже створено сотні ЦНАП, і побудова мережі центрів триває і досі. Один із перших ЦНАП був створений у жовтні 2010 р. у м. Івано-Франківську. Метою створення та діяльності ЦНАП є спрощення порядку отримання мешканцями міста адміністративних послуг (дозволів, погоджень, довідок тощо, що надаються Івано-Франківською міською радою, її виконавчим комітетом, структурними підрозділами виконкому міської ради). У місті функціонує Департамент адміністративних послуг (ЦНАП м. Івано-Франківська) Івано-Франківської міської ради, та відокремлені територіальні підрозділи у мікрорайонах БАМ, Пасічна, Каскад та у селах Черніїв, Підлужжя, Підпечери, Березівка, Колодіївка та Добровляни [3].

У своїй діяльності ЦНАП керується Конституцією України, законами України «Про місцеве самоврядування», «Про адміністративні послуги», «Про звернення громадян», «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» тощо, постановами Кабінету Міністрів України, рішеннями Івано-Франківської міської ради і виконавчого комітету, розпорядженнями міського голови, положеннями про управління адміністративних послуг (Центр надання адміністративних послуг м. Івано-Франківська) виконавчого комітету Івано-Франківської міської ради, а також іншими нормативними документами [3].

У ЦНАП м. Івано-Франківська надається 360 адміністративних та дозвільно-погоджувальних послуг. На кожну послугу згідно вимог Закону

України «Про адміністративні послуги» розроблено інформаційні і технологічні картки. Громадяни також мають можливість отримати супутні послуги такі як копіювання, сканування, друк та виготовлення печаток, функціонує каса банку, платіжні термінали самообслуговування та банкомат. При зверненні до Центру надання адміністративних послуг м. Івано-Франківська та його територіальних підрозділів працює система електронної черги, талон на обслуговування можна отримати у приміщенні ЦНАП чи його територіальних підрозділах у терміналах самообслуговування.

Усі послуги, які надаються у ЦНАП м. Івано-Франківська, чітко поділені за категоріями та установами; кожна послуга має свою назву та номер. Так, до найбільш популярних послуг відносяться такі:

- земельні питання – усі послуги, що стосуються використання земель, виникнення і припинення прав на землю, землеустрою та землевпорядних робіт;
- реєстраційні процедури – послуги щодо реєстрації бізнесу, нерухомості чи місця проживання;
- закордонні та ID паспорти – оформлення та видача паспорта, також вклеювання фото у паспорти старого зразку;
- містобудування і архітектура – довідки та погодження стосовно будівництва, архітектури та містобудування;
- швидкі послуги – надання відомостей з ДЗК (державного земельного кадастру), комплексна послуга «ЄМалятко»;
- підприємницька діяльність – дозволи щодо літніх майданчиків, режим роботи суб'єкта господарювання, погодження місця розташування об'єкта торгівлі;
- комунальне господарство – послуги щодо обстеження житла, свідоцтво про право власності, надання дозволів на відключення від мереж, передача на баланс зовнішніх;
- житло. Квартирний облік – реалізація права на житло, соціальне житло та інші житлові питання [3].

Окрім адміністративних послуг, ЦНАП також надають й різноманітні інформаційні послуги. Варто зазначити, що процедуру надання органами виконавчої влади інформаційних та інших послуг громадянам і юридичним особам використанням електронної інформаційної системи «Електронний Уряд» визначено законодавством [2]. Зокрема, розрізняються чотири види електронного надання інформаційної послуги:

- інформування (надання безпосередньо інформації про державні (адміністративні) послуги);
- одностороння взаємодія (забезпечена можливість користувачу отримати електронну форму документа);
- двостороння взаємодія (забезпечена можливість обробки електронної форми документа, включаючи ідентифікацію);
- проведення трансакцій (електронна реалізація можливостей прийняття рішень та їх доставка) [2].

Так, ЦНАП м. Івано-Франківська безперервно здійснює інформаційну діяльність, надає різноманітні консультації; громадяни можуть знайти інформацію та необхідні бланки в електронній формі на веб-сайті ЦНАП (одностороння взаємодія); та отримати ряд послуг повністю в електронній формі. До основних інформаційно-комунікативних каналів ЦНАП належать смс-інформування громадян про готовність послуги, веб-сайт, офіційні сторінки ЦНАП у соцмережах (Facebook і Telegram), а також відео-канал на Youtube.

Отже, діяльність ЦНАП спрямована на удосконалення сервісних послуг та забезпечення якісного та швидкого обслуговування громадян, надання якомога більше послуг он-лайн. ЦНАП слугують також формою взаємодії органу публічної адміністрації з громадськістю та суб'єктом надання інформаційних послуг.

Список використаної літератури

1. Про адміністративні послуги : Закон України: від 06.09.2012 №5203–VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text>.

2. Порядок надання інформаційних та інших послуг з використанням електронної інформаційної системи «Електронний Уряд» / Мін'юст України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1066-03#Text>.

3. Центр надання адміністративних послуг м. Івано-Франківськ. URL: <https://www.cnap.if.ua>.

РОЗДІЛ 3

НОВАЦІЇ У ДОКУМЕНТАЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ УСТАНОВ

---

*Діана Гуць,
студентка IV курсу
спеціальності 029 “Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа”
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу*

*Тетяна Ганцюк,
к. н. держ. упр.,
доцент кафедри документознавства
та інформаційної діяльності
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу*

ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕЧНИХ УСТАНОВ: СЕРВІСНИЙ ПІДХІД

Термін «інформаційний сервіс» досить широко використовується як у професійній літературі, так і в практичній діяльності бібліотек та інформаційних служб, однак його наповнення та співвідношення з іншими видами обслуговування користувачів не визначено однозначно і є предметом наукового пошуку та обговорення.

У вітчизняній літературі радянського періоду сфера сервісу не виступала об'єктом розгляду, тому що була монополією держави і у повсякденній свідомості асоціювалася, переважно, із побутовими послугами. Ситуація змінилася на початку 1990-х років, коли проблеми сервісу стали предметом досліджень у соціологічній, політологічній та культурологічній галузях. Поняття сервісу почали розглядати як позитивну соціальну технологію, серед основних завдань якої – пошук ефективних шляхів реалізації прагнень та потреб користувачів. Важливо, що сфера сервісу стала об'єктом вивчення не тільки соціологів і культурологів, а й економістів.

Як зазначає В. Жукова, використання терміну «сервіс» стосовно

обслуговування користувачів бібліотек та інформаційних служб може викликати заперечення чи звинувачення у тавтології, адже часто терміни «обслуговування» та «сервіс» вважаються синонімами. Проте багаті можливості української мови дозволяють не розглядати останній термін як прямий переклад з англійської, а вкладати в неї смислові відтінки, добре зрозумілі співвітчизникам, а саме високий рівень інформаційного обслуговування [3, с. 39].

Важливо відзначити, що орієнтація бібліотеки на сервісний розвиток передбачає створення умов, спрямованих насамперед на досягнення задоволеності споживача, а не на надання користувачам додаткових послуг на платній основі. Зрозуміло, бібліотека не є організацією, метою якої виступає отримання прибутку. Під інформаційним сервісом, у такому випадку, розумітимемо діяльність, спрямовану на задоволення інформаційних потреб кінцевих користувачів шляхом надання їм інформаційних продуктів та послуг чи сприяння інформаційному самообслуговування; будь-який інший соціальний інститут, який надає користувачам доступ до інформації.

Спробуємо розглянути співвідношення термінів «продукти» – «послуги» – «сервіс» у контексті дослідження інформаційного сервісу бібліотечних установ та виявити їх загальні і специфічні риси, що впливають на задоволеність користувачів. Аналіз дефініцій, представлених у професійній літературі, у тому числі нормативно-правового характеру, дозволив дійти висновку, що родовим терміном доцільно вважати термін «інформаційний продукт», при цьому враховувати, що він може бути представленим як у матеріальній, так і у нематеріальній формах. У тому випадку, коли результати інформаційно-бібліотечної діяльності набувають матеріальної, речової форми, використовується термін інформаційний продукт. Як інформаційні продукти можуть виступати дайджести, аналітичні огляди, бібліографічні покажчики, реферативні журнали тощо. В склад інформаційної продукції, крім продуктів, входять також інформаційні

послуги, які не мають речової форми (матеріального носія). Як приклади можна навести видачу книг, консультації бібліографа, усні довідки, навчання пошуку в Інтернеті, переклад з іноземної мови та ін.

Спрямованість діяльності бібліотечних установ на задоволення потреб користувачів дозволяє розглядати її в контексті сервісної діяльності. Теоретичне обґрунтування цієї позиції закладено у працях Д. Блюменау [2], К. Бережної [1], Т. Коваль [4]. Важливо відзначити, що сам термін отримав визнання професійної спільноти, і сьогодні у діяльності бібліотек все частіше використовуються такі поняття як «сервісні послуги», «сервісні центри», «сервісне обслуговування» та «інформаційний сервіс» загалом. Однак, у сучасній професійній літературі та практиці роботи бібліотек немає єдиної точки зору щодо змісту цих понять.

Доцільно розглядати сервісний підхід як стратегію розвитку бібліотеки, орієнтовану на досягнення задоволеності користувачів якістю обслуговування, тобто послідовну реалізацію низки кроків (див. рис. 1):

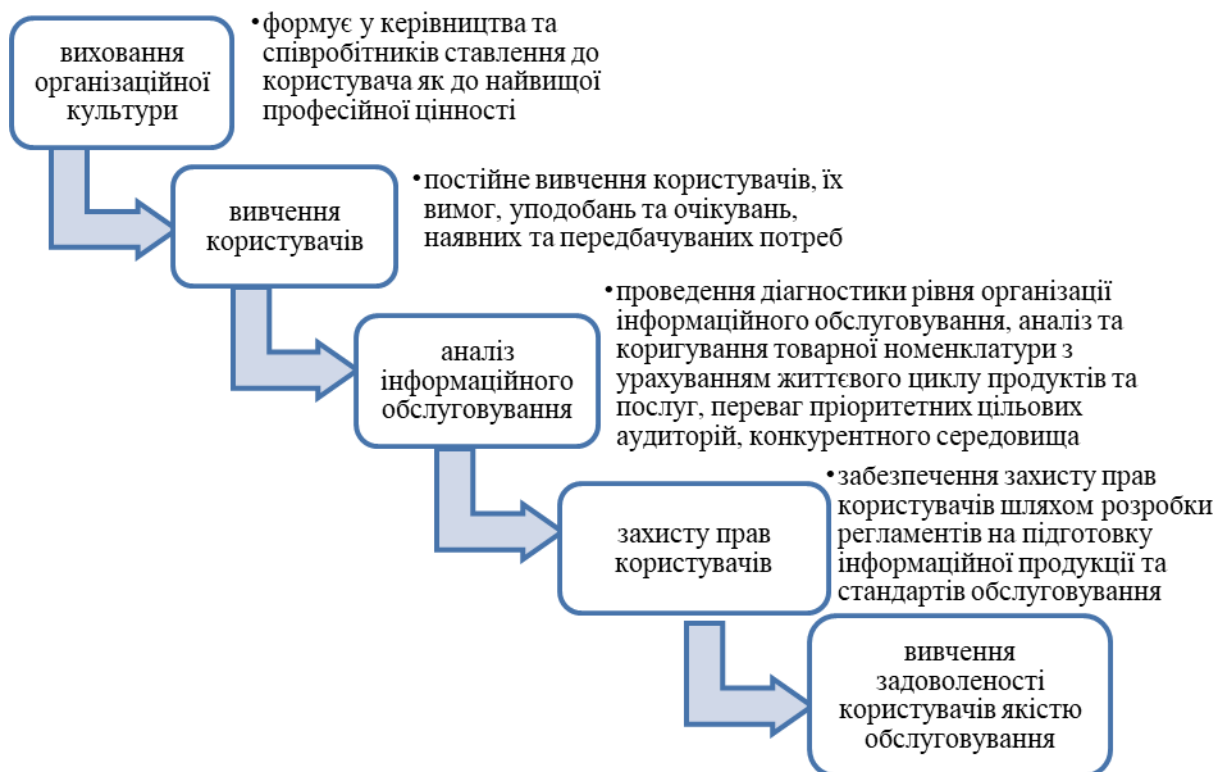

Рисунок 1 – Застосування сервісного підходу у стратегії розвитку бібліотечних установ

Отже, хоча теорія та практика інформаційного сервісу бібліотек в нашій країні тільки починає розвиватися, уже сьогодні ми розуміємо, що інформаційний сервіс – це, насамперед, спрямованість всієї діяльності бібліотечної установи на задоволення потреб користувачів, це – необхідність постійного перепроєктування технологічних процесів підвищення якості обслуговування, індивідуалізація послуг, а також – обов’язковість забезпечення захисту прав користувача і необхідність відповідності якості послуг прийнятим регламентам.

Список використаної літератури

1. Бережна К. Інформаційний сервіс публічних бібліотек України: напрями розгортання в комунікаційному просторі. *Вісник Книжкової палати*. 2016. № 11. С. 9-12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2016_11_5
2. Блюменау Д. І. Інформація та інформаційний сервіс. Одеса: Наука. 192 с.
3. Жукова В. П. Модельовання бібліотечно-інформаційного сервісу. *Молодий вчений*. 2018. № 4 (1). С. 39-42.
4. Коваль Т. Бібліотечно-інформаційний сервіс: сучасний стан і перспективи розвитку. *Бібліотечний вісник*. 2018. № 1. С. 5-7.

Оксана Лаба,
асистент кафедри документознавства
та інформаційної діяльності
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу

Наталія Крупко,
студентка IV курсу
спеціальності 029 “Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа”
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СФЕРИ ДІЇ ОСНОВНИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТІВ ДІЛОВОДНОЇ СФЕРИ

Проблеми нормативно-правового регулювання діловодної сфери в Україні досить часто стають об'єктами досліджень українських науковців. Актуальність таких розвідок зумовлена, передовсім, інтенсивним розвитком інформатизації й цифровізації усіх суспільних процесів, в тому числі й діловодних. Перехід до електронної форми ведення діловодства є основною вимогою сьогодення.

В той же час, паралельне існування як паперового, так і електронного діловодства, першочергове впровадження електронної форми ведення діловодства передовсім в органах виконавчої влади (далі – ОВВ) й залишення поза увагою організацій інших форм власності й сфер діяльності, спричинило плутанину щодо поширення дії основних нормативно-правових актів діловодної сфери сьогодення.

Вивчаючи сфери дії основних нормативно-правових документів, найважливішими ознаками будемо вважати:

- форму ведення діловодства (паперову чи електронну);
- види організацій, на які поширюється дія нормативно-правового документа.

Вважаємо суттєвою класифікаційною ознакою для нашого дослідження форму власності майна, відповідно до якої виділяють державні та приватні організації й підприємства [8].

Крім того, важливо виокремити органи державної влади та місцевого самоврядування, що не є суб'єктами господарювання відповідно до ДК 002:2004 [1], а також державні організації (установи, заклади) – суб'єкти господарювання. Додамо, що серед органів державної влади особлива увага приділяється врегулюванню ділових процесів саме органів виконавчої влади (далі – ОВВ).

Зважаючи на вказані класифікаційні ознаки, будемо розглядати поширення дії нормативно-правових документів на:

- ОВВ;
- органи місцевого самоврядування (далі – ОМС);
- державні організації;
- організації та підприємства приватної форми власності.

Варто звернути увагу на те, що зазвичай державні організації підпорядковуються центральним чи місцевим ОВВ. Це означає, що сфера дії певних документів буде поширюватися на самі ОВВ, а також на підпорядковані їм організації.

Основними нормативно-правовими документами, що регулюють ділову сферу сьогодення є:

1. Типова інструкція з документування управлінської інформації в електронній формі та організації роботи з електронними документами в діловодстві, електронного міжвідомчого обміну (далі – Типова інструкція) [7];
2. Типова інструкція з діловодства в міністерствах, інших центральних та місцевих органах виконавчої влади (далі – Типова інструкція з діловодства) [6];
3. Регламент організації взаємодії органів виконавчої влади в електронній формі (далі – Регламент) [5];

4. ДСТУ 4163:2020 «Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів» [2];

5. Порядок роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання (далі – Порядок) [4].

Сфера дії означених документів зображена в таблиці 1.

Таблиця 1 – Сфера дії основних нормативно-правових документів діловодної сфери

Назва нормативно-правового документа	Форма ведення діловодства		Вид організації			
	Паперова	Електронна	ОВВ + організації (підприємства) сфери управління	ОМС	Державні організації	Приватні організації і підприємства
Типова інструкція		+	+			
Типова інструкція з діловодства	+	варто враховувати для оформлення реквізитів електронних документів, аналогічних з паперовими	+			
Регламент		+	+	Пріоритетна форма взаємодії	Пріоритетна форма взаємодії	Пріоритетна форма взаємодії
ДСТУ 4163:2020	+(ОРД)	+(ОРД)	+	+	+	+
Порядок		+	+	+	+	+

Виходячи з наведених у таблиці даних, можна окреслити такі тенденції щодо сфери поширення нормативно-правових документів діловодної сфери:

– для підприємств та організацій приватної форми власності відсутня типова інструкція з діловодства, на основі якої вони повинні розробляти інструкції організації (підприємства);

– ДСТУ 4163:2020 визначає правила оформлення реквізитів для всіх без винятку організацій, однак поширюється лише на клас організаційно-

розпорядчих документів (далі та в таблиці 1 – ОРД). Примітно, що у п. 1.3 означеного документа вказано, що «вимоги цього стандарту щодо оформлення реквізитів можуть бути поширені на всі класи уніфікованих систем документації» [2], що означає, що реквізити можуть оформлятися однаково і для інших класів документів, наприклад, первинно-облікової, банківської, фінансової, бухгалтерсько-облікової документації тощо, визначених у НК 010:2021 [3].

– Порядок – це один з документів, що регулює прикладні аспекти впровадження електронного документообігу в усіх організаціях. Однак, варто зауважити, що означений документ потребує оновлення й приведення до єдиного знаменника з іншими законодавчими, нормативно-правовими й нормативними документами, прийнятими з кінця 2014 року і до сьогодні;

– Поза увагою залишилася система спеціальної документації, що визначається специфікою діяльності організації (підприємства), наприклад, спеціальна документація ЗВО (журнали успішності, завдання на кваліфікаційні й індивідуальні роботи та календарні плани до них, робочі навчальні плани й робочі програми дисциплін тощо).

Список використаної літератури

1. ДК 002:2004. Державний класифікатор України. Класифікація організаційно-правових форм господарювання: затв. наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28.05.2004 № 97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0097609-04#Text/>.

2. ДСТУ 4163:2020. Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів. [На заміну ДСТУ 4163-2003; чинний 2021-09-01]. Вид. офіц. Київ: Держспоживстандарт України, 2020. 37 с.

3. НК 010:2021. Класифікатор управлінської документації: затв. наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 12.03.2021 № 526-21. [На заміну ДК 010-98; чинний 2021.04.19]. Вид. офіц. Київ: Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства, 2021. 27 с.

4. Порядок роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання: затв. наказом Міністерства юстиції України від

11.11.2014 № 1886/5, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 11.11. 2014 № 1421/26198. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1421-14>.

5. Регламент організації взаємодії органів виконавчої влади в електронній формі. Затв. постановою КМУ від 17.01.2018 № 55. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2018-%D0%BF#n1251>.

6. Типова інструкція з діловодства в міністерствах, інших центральних та місцевих органах виконавчої влади. Затв. постановою КМУ від 17.01.2018 № 55. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2018-%D0%BF#n593>.

7. Типова інструкція з документування управлінської інформації в електронній формі та організації роботи з електронними документами в діловодстві, електронного міжвідомчого обміну. Затв. постановою КМУ від 17.01.2018 № 55. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2018-%D0%BF#n18>.

8. Федулова Л. І. Менеджмент організацій: підручник. Київ: Либідь, 2004. 448 с.

*Анна Штих,
студентка III курсу
спеціальності 029 “Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа”
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу*

*Наталія Опар,
к. н. держ. упр.,
доцент кафедри документознавства
та інформаційної діяльності
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу*

ЕЛЕКТРОННІ ПОСЛУГИ ЯК МЕТОД ВДОСКОНАЛЕННЯ ЖИТТЯ БІБЛІОТЕКИ (НА ПРИКЛАДІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ ІМ. В. І. ВЕРНАДСЬКОГО ТА БРИТАНСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ)

Бібліотеки повинні знову знайти своє незамінне місце в суспільстві, культурі, духовному та інтелектуальному житті людини. Знайти знову, оскільки переформовується все, що традиційно було основою здійснення

бібліотечної діяльності: виробництво, накопичення, опрацювання, поширення інформації, інформаційні потреби і способи їх задоволення. З появою нових інформаційних технологій в бібліотечній практиці поряд з традиційними формами обслуговування читачів активно впроваджуються нові послуги в режимі «віддаленого доступу», тобто електронні.

Електронна послуга (далі е-послуга) – це адміністративна або інша публічна послуга, що надається громадянину або юридичній особі в електронній формі [3]. Такі послуги постачаються через мережу Інтернет, автоматизовано, за допомогою інформаційних технологій та переважно без втручання людини, у тому числі шляхом встановлення спеціального застосунку або додатка на смартфонах, телевізійних приймачах чи інших цифрових пристроях.

Традиційно, електронні послуги бібліотеки – це онлайнві каталоги, бібліотечний веб-сайт, електронна колекція, доставка електронних документів каналами зв'язку, електронна довідкова служба, навчання користувачів електронним послугам, доступ до Інтернету [4]. Е-послуги бібліотеки надаються безкоштовно, а деякі – за помірними цінами (індексування статті, підбір літератури до наукових робіт тощо).

Перевагою електронних бібліотечних послуг є те, що вони повніше задовольняють інформаційні запити користувачів, оскільки інформація отримується незалежно від часу і місця знаходження. Застосування новітніх технологій підняло роботу бібліотек на новий рівень: формується новий імідж бібліотеки, яка надає інформацію не лише в друкованому виді, але й на нетрадиційних носіях. Більше того, при одноразовому опрацюванні документа можливе багаторазове його використання, швидкість та зручність пошуку та передачі інформації, економність часу.

Попит на електронні бібліотечні послуги набув особливої актуальності зі введенням обмежувальних протиепідемічних заходів навесні 2020 р., а також тимчасового переведення бібліотек на дистанційну форму роботи. Всі національні бібліотеки світу почали активно пропонувати та пропагувати

свої електронні ресурси та послуги. Як підкреслюється в дослідженні, проведеному Конференцією директорів Національних бібліотек, ³/₄ Національних бібліотек представили нові цифрові сервіси [1].

Для порівняльного аналізу електронних бібліотечних послуг, візьмемо головну всеукраїнську книгозбірню — Національну бібліотеку України імені В. І. Вернадського (далі НБУВ) та найбільше книгосховище світу — Британську бібліотеку (див. табл.1). Вкладаючи масу зусиль і часу в оновлення своїх сайтів і комп'ютерних систем, щоб задовольнити всі запити користувачів, бібліотеки наполегливо працювали над забезпеченням віддаленого доступу до своїх фондів і послуг.

Індивідуальним та колективним віддаленим користувачам НБУВ, бібліотечні фахівці надають безкоштовні е-послуги з пошуку інформації та оперативного виконання довідок за допомогою сервісів «Віртуальна довідка», «Зворотний зв'язок», «Запитай бібліографа» та спілкування через електронну пошту.

Для отримання сканованих копій документів налагоджено сервіс «Електронна доставка документів». Пошуку наукової інформації та перегляду пошукових профілів науковців сприяє інформаційний портал «Наука України: доступ до знань» [2].

Британська бібліотека пропонує електронні ресурси, елементи звукового архіву та архівні веб-сайти, відібраних кураторами (бібліотекарями) як такі, що мають особливий інтерес. Також, доступні електронні книги, електронні журнали та бази даних із колекції, які є безкоштовними [5]. Британська бібліотека активно співпрацює зі світовими компаніями Microsoft та Google щодо проведення широкомасштабного оцифрування. Куратори відділу продовжують брати участь у цих програмах на різних рівнях (контроль метаданих, проведення перегляду книг перед відправкою на оцифрування тощо).

Таблиця 1 – Порівняльна характеристика бібліотек
за електронними послугами

№	Послуга	Тип послуги	Національна бібліотека ім. В. І. Вернадського	Британська бібліотека
1.	Пошук документів та інформаційних ресурсів	безкоштовно	+	+
2.	Доступ до електронних повнотекстових інформаційних ресурсів	безкоштовно	+	+
3.	УДК/JEL-онлайн	платно	+	–
4.	Формування бібліографічних списків	платно	+	+
5.	Отримання довідково-консультаційної інформації	безкоштовно	+	+
6.	Електронна доставка документів	платно	+	+
7.	Адресно-цільове інформування	безкоштовно	+	+
8.	Антиплагиатна перевірка	платно	–	–
9.	Створення цифрових копій (сканування) без друку зі збереженням на електронному носії або передачею файлів електронною поштою	платно	+	+
10.	Доступ до тематичних баз даних провідних бібліотек та інформаційних центрів світу	безкоштовно	–	+

Обидві бібліотеки пропонують усі можливі методи зв'язку: електронну пошту, номери телефонів, чат, вбудований в сайт бібліотек, і навіть SMS-повідомлення. У режимі реального часу можна отримати консультацію бібліотекаря і бути або перенаправленим у відповідний відділ, або ж одразу отримати відповідь на своє питання, не виходячи з дому.

Таким чином, активне використання представленого комплексу електронних послуг є ефективними для користувачів, оскільки застосування в бібліотечній роботі безмежних можливостей Інтернету — це не тільки економність часу, а й об'єктивна необхідність. Маємо констатувати, що

Британська бібліотека, порівняно з НБУВ, займає I місце в рейтингу серед найбільших бібліотек світу, проте вона повністю не забезпечує інформаційні потреби користувачів.

Список використаної літератури

1. Конференція директорів національних бібліотек. URL: <https://conferenceofdirectorsofnationallibraries.files.wordpress.com/2020/04/200415-surveyimpact-covid-19-def-1.pdf>.
2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>.
3. Що таке електронна послуга? Урядовий портал. URL: [Що таке електронна послуга? | Кабінет Міністрів України \(kmu.gov.ua\)](http://www.kmu.gov.ua/).
4. ISO 2789:2006. Information and documentation – International library statistics: International Standart = Information et documentation. Statistiques internationales de bibliothèques. – 4 ed. 2006-09-15 / ISO. Geneva, 2006.
5. The British Library. URL: [Британська бібліотека - Британська бібліотека \(bl.uk\)](http://www.bl.uk/) .

РОЗДІЛ 4

ОСВІТНІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

---

*Інна Варнавська,
к. пед. н.,
доцент кафедри професійної освіти
Херсонський державний
аграрно-економічний університет*

АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАЛУЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СУЧАСНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

Одна з основних умов реалізації стратегічних цілей з модернізації освіти – підготовка висококваліфікованих і компетентних фахівців. Сучасна вища освіта будується відповідно до новітніх вимог, що зробили актуальними процес розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності викладача та здобувача будь-якого профілю. Сьогодні кожний педагог зрозумів неможливість викладання дисциплін без використання інформаційних комунікаційних технологій. Тому можемо стверджувати, що сучасні інформаційні технології допомагають викладачам по-новому будувати свою професійну діяльність.

Інформатизація освіти забезпечується чітким взаємозв'язком між кращими традиційними методами навчання, новими розуміннями процесу навчання і сучасними інформаційними комп'ютерними технологіями. Адже здобувачі розуміють, що використання інформаційно-комунікаційних технологій, на відміну від стандартних способів подання навчального матеріалу, дозволить значно розширити можливість використання значного обсягу навчального матеріалу, підвищить якість необхідної інформації [1, с.16].

Сьогодні практично будь-яка інноваційна педагогічна технологія стала інформаційною технологією, в основі якої закладені принципи отримання і перетворення інформації. В сучасній літературі варто звернути увагу на кілька підходів до визначення поняття «інформаційні технології».

Кожен із дослідників трактує у різних аспектах інформаційно-комунікаційні технології. Так, на думку О.В.Бурцевої «інформаційна технологія – це процес, що використовує сукупність засобів і методів збору, обробки й передачі первинної інформації для отримання інформації нової якості».

З точки зору аналізу якості представлених інформацій, щодо якої виконуються певні дії, які змінюють її, під інформаційною технологією розуміють «сукупність методів і способів отримання, обробки, представлення інформації, спрямованих на зміну її стану, властивостей, форми, змісту і здійснюваних в інтересах користувачів». Типовими діями інформаційних технологій стали: збір і реєстрація інформації, введення інформації, передача інформації, обробку інформації, виведення інформації, зберігання інформації, накопичення інформації, пошуки інформації, аналіз інформації.

Аналогічними стали визначення Є.В.Міхеєвої і О.І.Тітової, що під інформаційними технологіями розуміють процеси, методи пошуків, збору, зберігання, обробку, надання, поширень інформації та способів здійснень таких процесів і методів [4, с. 35].

Проте, на нашу думку, більш повно представлені визначення у наукових дослідженнях О.В.Надигіної, яка такі технології зазначає як комбінацію процесу, ґрунтованого на досягненнях сучасних комп'ютерних технологій і засобів комунікацій і впливів на інформації; інструменти для отримання різноманітних інформацій, а також способу взаємодій між членами сучасного суспільства, методи спільного схвалення рішень і появи нових знань.

Під інформаційними і комунікаційними технологіями пропонуємо зрозуміти комплекси об'єктів, дій і правил, пов'язані із підготовкою, переробкою і доставкою інформації за персональною, масовою та виробничою комунікацією, а також всі технології та галузі, які інтегрально забезпечували перераховані процеси [5, с. 137].

Таким чином, інформаційна та комунікаційна технологія є узагальненим поняттям, яке описується різними пристроями, механізмами, способами, алгоритмами обробки інформацій. ІКТ – це технологія, що використовують обчислювальну техніку і телекомунікаційні засоби для збору, зберігання, обробки і передачі інформації, з метою оперативної й ефективної роботи з інформацією.

Слід зрозуміти, що основна мета інформаційної технології – це оптимізація наших часових витрат у здійсненні професійної діяльності, а також якісно та оптимально й оперативно відбирати потрібну для цього інформацію. Відносно запровадження інформаційної технології в освіті, прийнятно виокремити такі основні напрями: використання комп'ютерної техніки як способу в навчанні, удосконалювати процес викладання, який підвищується його якістю та ефективністю; використання комп'ютерної технології як інструменту в навчанні, пізнавати себе та дійсності; розглядати комп'ютер та інші сучасні засоби інформаційної технології як об'єкту вивчення; використовувати нову інформаційну технологію як засобу творчого розвитку в суб'єкта та об'єкта навчань; використовувати комп'ютерну техніку як засіб автоматизації процесів контролю, корекцію, тестувань; організації комунікацій на базі використання засобу інформаційної технології із метою передачі та набуття педагогічного досвіду, методичну та навчальну літературу; використовувати нові інформаційні технології для організації інтелектуального дозвілля відповідно [3, с. 67-68].

ІКТ допомагає організувати ефективні пошуки навчальної інформації та розвивати логічність мислення, оскільки відбір, аналіз і презентація інформації допомагає здобувачам не заблукати в інформаційних потоках. У

процесі навчання існує потреба у поєднанні наукових і практичних знань, які найкраще забезпечують розв'язання практичних завдань, створюючи умови для засвоєння сучасних освітніх просторів, накопичення інтегрованих знань та розширення сфери пізнавальних інтересів здобувачів. На думку О.Л.Дишко, Т.В.Зубехіної, Н.Б.Павлишиної завдяки можливості ІКТ новим поштовхом отримала ідея безперервної, відкритої освіти, в якій кожен здобувач має право обирати мету, зміст, спосіб, місце та час навчання [2, с. 77].

Список використаних джерел

1. Глуценко Г. М. Стан і перспективи запровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес системи професійно-технічної освіти. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2012. № 1. С. 15–16.
2. Дишко, О. Л., Зубехіна, Т. В., Павлишина, Н. Б. Інформаційно-комунікаційні технології в організації електронного навчання бакалаврів (на прикладі спеціальностей «туризм» та «соціальна робота»). *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. Том 59, № 3. С. 76–86.
3. Кадемія М. Ю., Шевченко Л. С., Шестопалюк О. В. Підготовка майбутніх вчителів до використання ІКТ: навчально-методичний посібник. Вінниця, 2009. 100 с.
4. Михеева Е. В. Информационные технологии в профессиональной деятельности. Москва: Академия. 2016. 326 с.
5. Трайнев В. А., Трайнев И. В. Информационные коммуникационные педагогические технологии (обобщения и рекомендации): Учебное пособие. 3-е изд. Москва: «Дашков и К», 2008. 280 с.

*Світлана Григораши,
канд. філол. наук,
доцент кафедри документознавства
та інформаційної діяльності
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу*

*Лілія Бурківська,
канд. філол. наук,
доцент кафедри документознавства
та інформаційної діяльності
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу*

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ НА МАТЕРІАЛІ СУМІЖНИХ ДИСЦИПЛІН

Постановка проблеми. Професійний розвиток майбутнього інформаційного аналітика неможливий без вільної орієнтації в інформаційному просторі, здатності швидко сприймати та опрацьовувати значні обсяги інформації, постійно оновлювати власні знання, розширювати спектр необхідних умінь і навичок, тобто підвищувати рівень інформаційно-аналітичної компетентності. Така діяльність передбачає знання багатьох наук, наприклад: загального документознавства, інформатики, теорії комунікації, системного аналізу, засобів масової інформації, логіки, методології наукового пізнання, соціології, економіки тощо, адже ця професія різновекторна, а тому потребує універсальних знань, які формують компетенції майбутніх фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних та зарубіжних учених, які розглядали різноманітні аспекти інформаційно-аналітичної діяльності, можна виокремити таких: О. Гайдамак, Є. Карпенко, В. Кіптенко, О. Кобелев, Г. Малик, Н. Рижова, О. Скафа, Н. Сляднева, Р. Сорока та ін.

Станом на сьогодні вийшли друком два посібники, у яких у повному обсязі розглянуто найважливіші теоретичні та практичні питання інформаційно-аналітичної діяльності, принципи, методи, методики застосування інформаційно-аналітичних технологій для прийняття ефективного управлінського рішення, створення вторинних документів, які стають не інформаційною моделлю первинного документа, а моделлю проблеми.

Особливу увагу автори приділили розвитку нових засобів інтелектуалізації інформаційно-аналітичної діяльності, специфіці професії аналітика. Проте варто долучати ще й інші суміжні дисципліни, які формують важливу компетентність інформаційних аналітиків.

Мета дослідження – проаналізувати базові уміння та навички, які формують у студента-документознавця інформаційно-аналітичну компетентність; запропонувати формування таких компетенцій з використанням матеріалу суміжних дисциплін.

Викладення основного матеріалу. Більшість дослідників, зокрема, Н. Рижова, О. Філімонова, В. Фомін вважають, що інформаційно-аналітична діяльність фахівця – це «отримання з інформації, представленої у вигляді деякої знакової системи, компонентів, які цікавлять дослідника, подання їх у зручній для сприйняття формі та подальша предметна інтерпретація (аналіз) на основі використання напівформальних та формальних мов для побудови статичних і динамічних інформаційних моделей предметної галузі та їх аналізу» [4, с. 249].

Науковець В. Кіптенко виокремлює інформаційно-аналітичну функцію, яку становлять насамперед дії зі збирання інформації, що потім підлягають аналізу. Під аналізом інформації автор розуміє емпіричне дослідження, результатами якого є оціночні висновки про ситуацію, що склалася [3].

На основі розуміння поняття інформаційно-аналітичної діяльності дослідник І. Савченко виділяє інформаційно-аналітичну компетентність, як ту, яка постає у наш час надзвичайно затребуваною складовою якості

управління, стратегічного планування і сприймається нами як уміння вчасно отримувати та аналізувати інформацію про стан об'єкта, що змінюється [5].

Кожен компонент інформаційно-аналітичної діяльності (пошук, обробка, аналіз та представлення інформації) містить аналітичну складову, що інтегрується у цей компонент, а саме: пошук передбачає побудову логічної послідовності дій, осмислення та співставлення даних, визначення надійності та достовірності шляхом аналізу, зіставлення, порівняння фактів; створення власного інформаційно-аналітичного продукту, що передбачає дії аналізу, синтезу, порівняння, абстрагування, узагальнення, інтерпретації, класифікації, структурування; отриманий результат дає можливість майбутньому фахівцю визначити переваги здобутого досвіду після завершення інформаційно-аналітичної діяльності.

Дослідження науковців доводять, що процес формування будь-яких умінь (у нашому випадку інформаційно-аналітичних) характеризується етапністю, причому кожен попередній етап створює основу для проходження наступного [1].

Для формування у студентів названих умінь введено в робочий план написання курсових робіт, у яких передбачено, окрім аналізу теоретично-понятійного апарату, практичні завдання такого типу: сформулювати бібліографічний покажчик та здійснити реферативний огляд на задану тематику. Зазвичай тематику курсових, особливо, що стосується реферативного огляду, замовляють наукові відділи бібліотеки вишу, оскільки в них часто виникають нагальні проблеми відсутності інформації про інноваційні процеси, пов'язані з нафтогазовою сферою, особливо з новими видами палива. Така тематика є для документознавців-аналітиків непрофільною, але їх завдання опрацювати всі наявні джерела, які висвітлюють нафтогазову проблематику за останні 5 років, як друковані, так і електронні, а також вітчизняні та зарубіжні (можна іноземною мовою).

Інший вид завдань, які підсумовують вивчене, – це складання аналітичної довідки на проблематику «Перспективи розвитку району в Івано-

Франківській області (район на вибір студента)». Аналітична довідка потребує від студентів широких міждисциплінарних компетенцій, навичок, узагальнення, систематизації, кластеризації даних, виявлення причинно-наслідкових зв'язків, володіння методами і методиками дослідження [1; 2].

Часто використовують при написанні аналітичної довідки SWOT-аналіз, який, за визначенням Л. В. Балабанової, є аналізом зовнішнього та внутрішнього середовища організації (інституту, суб'єкта), політичної та економічної ситуації, що складається навколо неї [6].

Для підготовки кваліфікованих фахівців важливим етапом їх навчальної діяльності є розвиток аналітичних підходів до виконання поставлених завдань на матеріалі, наприклад, таких суміжних дисциплін, як «Загальне документознавство» і «Засоби масової інформації». Для студентських наукових розвідок пропонуємо алгоритмічні приписи як регламентовані схеми для аналізу друкованих ЗМІ, які містять такі складові: 1) тлумачення основних понять і термінів (за різними джерелами); 2) характеристика друкованого ЗМІ як документа (за різними дослідниками); 3) типології ЗМІ (за різними дослідниками); 4) інформаційно-видова структура видання (за Законом України «Про інформацію»); 5) типи інформації за предметом зображення; 6) функції: загальні та спеціальні; 7) тематична характеристика рубрик; 8) логотип; 9) характеристика внутрішніх елементів (заголовки видання; заголовки рубрик; нумерація сторінок; текстова і нетекстова інформація (ілюстрації, таблиці); рекламні матеріали; бібліографічні відомості); 10) основні реквізити (назва організації вищого рівня; довідкові дані; назва виду документа; реєстраційний індекс; місце видання; адреса видавництва; розміщення заголовків; дата та номер; шрифти); 11) порівняльний аналіз друкованого та електронного варіантів видання; 12) використання методів дослідження.

Висновки і пропозиції. Процес стрімкого розвитку інформаційних процесів вимагає наявності високого рівня інформаційно-аналітичної компетентності у спеціалістів будь-якої галузі, а особливо у фахівців

інформаційної сфери. Вважаємо, що стратегія її формування має розроблятися відповідно до процесу становлення умінь та навичок здійснення інформаційно-аналітичної діяльності, розвитку інформаційних технологій. Саме ж формування має відбуватися протягом усього життя людини під час самоосвіти та набуття власного навчального, професійного, життєвого досвіду. Проблематичність цього питання зумовлена відсутністю діагностики рівня сформованості інформаційно-аналітичної компетентності у зв'язку зі складністю її оцінювання, але значна увага до цього питання з боку науковців все ж дає позитивні результати та перспективи для її успішного вирішення.

Список використаної літератури

1. Аверьянова Т. А. Развитие информационной деятельности студентов вуза в процессе профессиональной подготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Магнитогорск, 2006. 23 с.
2. Варенко В. М. Інформаційно-аналітична діяльність : навч. посіб. Київ: Університет «Україна», 2014. 417 с.
3. Кіпченко В. К. Менеджмент туризму. Бібліотека українських підручників. URL: http://pidruchniki.com.ua/18340719/turizm/funktsiyi_printsipi_metodi_menedzhmentu_turizm
4. Рыжова Н. И. Направления формирования профессиональной готовности будущего специалиста к информационно-аналитической деятельности. *Мир науки, культуры, образования*. 2009. №3. С. 247–251.
5. Савченко І. М. Актуальні проблеми створення, апробації та подальшого впровадження автоматизованої інформаційно-аналітичної системи "Профтехінфо". URL: <http://www.ukrdeti.com/firstforum/m26.html>
6. SWOT-аналіз – основа формування маркетингових стратегій : навч. посіб. / за ред. Л. В. Балабанової. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Знання, 2005. 301 с.

*Ольга Лунгол,
к.пед.н., старший викладач
кафедри фундаментальних дисциплін
Донецького національного медичного
університету*

*Ольга Габорець,
к.пед.н., асистент кафедри
фундаментальних дисциплін
Донецького національного медичного
університету*

ВИКОРИСТАННЯ ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Доповнена реальність – це середовище, яке доповнює фізичний світ, який ми бачимо в реальному часі, за рахунок використання цифрових даних з будь-якого пристрою (планшета, смартфона тощо) та відповідного програмного забезпечення. Доповнена реальність активно впроваджується педагогами в освітній процес як загальноосвітніх навчальних закладів, так і закладів вищої освіти, являє собою новий спосіб подачі навчального матеріалу викладачами та засвоєння інформації суб'єктами навчання.

Використанню доповненої реальності в освітньому процесі присвячена значна кількість робіт як вітчизняних науково-педагогічних працівників, так і іноземних. Дослідивши роботи Кесіма М., Озарслана Я. [1], Тонгкенга Л., Ченгхао Л. [2], Хайро К., Балдіріс С., Райнер Р., Джоні С. [3] та ін. й з власного педагогічного досвіду [4], ми виділили переваги використання доповненої реальності в освітньому процесі: наочність навчального матеріалу; можливість виконання нестандартних завдань з різних навчальних предметів; практико-орієнтоване навчання; виконання проектної діяльності; доступність використання через легкість встановлення додатків та можливість використання власного гаджету; поглиблене вивчення фізичних, хімічних та інших процесів; проведення лабораторних та практичних завдань з різних предметів без використання фізичного обладнання тощо.

Серед додатків доповненої реальності, які ми активно використовуємо в освітньому процесі особливої уваги заслуговують: Electricity AR (програма працює зі спеціальними картками – ключовими зображеннями, її можна використовувати на уроках фізики у загальноосвітніх закладах або споріднених дисциплінах у ЗВО при вивченні теми «Електрика»), Da Vinci Machines AR (додаток створює доповнену реальність і відтворює роботу пристрої за кресленнями Леонардо да Вінчі, його ми використовуємо на уроках фізики у загальноосвітніх закладах та споріднених дисциплінах у ЗВО при вивченні розділу «Механіка»), Quiver – 3D Coloring App (додаток робить величезний спектр навчальних тем цікавим для вивчення, даючи користувачам волю творчості та уяві, оскільки користувач сам обирає кольорове забарвлення для зображення і сторінка «оживає» своїм унікальним кольором), Atom Visualizer for ARCore (дає змогу переглядати й досліджувати атомні моделі в доповненій реальності, можна використовувати на уроках хімії, фізики, інформатики) та багато інших.

Використання доповненої реальності в освітньому процесі можливе як під час очного навчання, так і дистанційного. Є певні проблемні питання впровадження доповненої реальності в освітній процес, наприклад, нехватка розроблених додатків за темами різних дисциплін, неготовність частини педагогів працювати з доповненою реальністю, невідповідність технічних засобів вимогам встановлення додатків тощо. Проте, технології доповненої реальності здатні позитивно впливати на формування базових компетенцій суб'єктів навчання, вдосконалювати освітній процес та підвищувати мотивацію учнів та студентів до навчання.

Список використаної літератури

1. Mehmet Kesim, Yasin Ozarslan. Augmented Reality in Education: Current Technologies and the Potential for Education. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. V. 47, 2012. Pp. 297-302, <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.06.654>.
2. Tongkeng L., Chenghao L., Xiayin Zh., Wenting L. Augmented Reality in Ophthalmology: Applications and Challenges. *Frontiers in Medicine*. V. 8, 2021. <https://doi.org/10.3389/fmed.2021.733241>.

3. Jairo Q., Baldiris S., Rubira R., Cerón Jh., Velez G. Augmented Reality in Educational Inclusion. A Systematic Review on the Last Decade. *Frontiers in Psychology*. V. 10. 2019. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01835>.

4. Lunhol O. Augmented reality applications in medical physics classes. *Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects*. Proceedings of the 5th International scientific and practical conference. MDPC Publishing. Berlin, Germany. 2021. Pp. 273 – 277. URL: <https://sci-conf.com.ua/v-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-modern-scientific-research-achievements-innovations-and-development-prospects-24-26-oktyabrya-2021-goda-berlin-germaniya-arhiv/>.

*Ірина Озьмінська,
к. філос. н., доцент кафедри публічного
управління та адміністрування
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу*

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ КОМУНІКАЦІЇ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПУБЛІЧНИХ УПРАВЛІНЦІВ

Незважаючи на те, що зацікавленість імплементацією різноманітних освітніх технологій в навчальний процес було популярною темою науковців та педагогів ще кілька років тому, найбільшим мотивуючим фактором до їх інтенсивного практичного впровадження та використання освітніми закладами став період поширення пандемії, коли без цих технологій важко було уявити стабільний навчальний процес.

Поняття «освітня технологія» має безліч визначень, видів та підвидів. На думку М. Михайліченка та Я. Рудика[1, 17-18], освітні технології є способом організації педагогічного процесу та взаємодії між його суб'єктами та об'єктами. Освітні технології являються своєрідним терміном-парасолькою для інших технологій, принципів та методів організації навчання: педагогічних, психологічних, інформаційних, соціально-виховних,

а також інноваційно-цифрових. Загалом, Міністерством освіти та науки України пропагується використання цифрових дистанційних технологій в освітньому процесі задля а) активного «залучення здобувача освіти до освітнього процесу» [2] та б) забезпечення прозорості, безпечності та ефективності процесу навчання[2].

На даний час в світі можна налічити величезну кількість інноваційних цифрових технологій, які зацікавленості того, хто навчається, сприяють результативності навчання, полегшують доступ до навчальних матеріалів та підтримання комунікації зі студентами/слухачами.

Для організації ефективної взаємодії між учасниками освітнього процесу на кафедрі публічного управління та адміністрування використовується ряд цифрових технологій. Серед них необхідно відмітити Edmodo, віртуальні класні кімнати Google Classroom, програми для дистанційних конференцій Zoom та Google Meet, віртуальні дошки Miro та Jamboard, інтерактивний інструмент для створення презентацій та опитувань Mentimeter та Poll Everywhere, навчальні програми для закріплення навичок та проведення оцінювання Wordwall, LearningApp, Kahoot, Liveworksheets, Google forms, програми для Flipgrid та YouTube. Щодо вибору платформи для навчальних онлайн-зустрічей, свій вибір зупинили на платформі Zoom через переваги, які вона пропонує для оптимізації та інтерактивності навчальних пар. Це наявність окремих сесійних зал, так званих «breakout rooms» для роботи в парах та командах, графічних знаків «підняти руку», «лайк», а головне – інструмент коментування («annotation tool»), за допомогою якого здобувачі залучені до практичного застосування знань без необхідності переходити на сторонні ресурси.

Слід зауважити, що Edmodo – це освітня платформа, яка поєднує у собі деякі спільні риси з соціальною мережею Facebook та програмою Google Classroom. Вона надає можливість учасниками освітнього процесу взаємодіє за межами власної віртуальної кімнати. Так, викладачі мають змогу спілкуватись з колегами обмінюватись досвідом та навчальними

матеріалами, а студенти – поглиблювати свої знання беручи участь в різних челенджах та підтримувати зв'язок з ровесниками з різних регіонів та країн. Окрім цього, платформа Едmodo має розроблений ряд інструментів для проведення дистанційного оцінювання, що включає не тільки можливість створення різного типу завдань та їх моментального оцінювання (за наявності наперед введених відповідей автором завдань), але й таймер, тобто здобувачам відводиться певна кількість часу за який вони повинні пройти тестування). В цілому, в ході внутрішнього опитування, студенти (82%), навчання яких було організоване на даному ресурсі зазначили, що їм подобається платформа, так як вона зручна в плані доступу до друкованих та відео матеріалів. Проте, з метою скорочення різних ресурсів, які доводилась опановувати студентам довелось припинити роботу на цій освітній платформі.

Доцільно зазначити, що не всі цифрові технології вдається вдало інтегрувати в освітній процес з тих чи інших причин. Тут необхідно брати до уваги цифрові компетентності та вміння педагога, матеріальне становище обох сторін навчального процесу (викладача – використання цифрових технологій здебільшого платне; здобувача – користування інтерактивними програмами вимагає наявності цифрового пристрою), інтерес до програми чи його відсутність, складність користування програмою. Тому впроваджуючи цифрові технології в навчальний процес, варто пам'ятати про наступне:

– доцільність використання цифрових технологій. Не варто перевантажувати слухачів/студентів великою кількістю різних інтерактивних інструментів чи програм, особливо якщо цей інструмент чи платформа не буде часто використовуватись. Найкращим варіантом, наприклад, буде вибір 4-6 інтерактивних цифрових інструментів для комунікації в позакласний час та роботи в класі впродовж навчального семестру. Це дозволить зберегти, по-перше, час, який може піти на пояснення, як перейти на другорядний ресурс та особливості роботи з ним, а по-друге, заощадити час, який викладач використовує на самостійне опанування нової технології.

– особливості цифрових технологій. Під час проведення інтерактивних геймофікованих вправ слід враховувати особливості роботи самої навчальної платформи і особливостей доступу до неї тих, хто навчається. Наприклад, чи потрібна реєстрація; чи вимагається додатково завантажувати додаток, щоб відкрити вправу; чи необхідно для виконання вправи більше, ніж один цифровий пристрій (напр. ноутбук/планшет та мобільний телефон).

– більшість зі згаданих програм є платними і надають можливість користувачам (особливо створювачам контенту) використовувати безоплатно тільки обмежені базові інструменти або обмежують кількість тих, кому створений навчальний контент буде доступний (напр. у «Kahoot!» до інтерактивних вправ безкоштовно можуть мати доступ тільки 10 учасників, Mentimeter дозволяє безкоштовно створити тільки три різні за типом слайди або опитувальники).

– слід час від часу проводити опитування серед здобувачів освіти щодо їхнього досвіду використання тих чи інших платформ, інструментів чи додатків, що активно використовуються педагогом в процесі організації навчання задля того, щоб запобігти зниженню зацікавленості, мотивації до навчання та/або усунути можливі проблеми з доступом до навчальних ресурсів.

Список використаної літератури

1. Михайліченко М. В., Рудик Я. М. Освітні технології : навч. посібник. Київ : ЦП «Компринт», 2016. 583 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/316190546_Osvitni_tehnologii

2. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>

*Мар'ян Слабінога,
к.т.н., доцент кафедри
комп'ютерних систем і мереж
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу*

ЦИФРОВЕ ГРОМАДЯНСТВО ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Цифрова трансформація процесів в закладах вищої освіти, зокрема і тих, що безпосередньо стосуються навчання та викладання, була і є важливим фактором загального реформування навчального процесу. Додатковим каталізатором цього процесу стала епідемія COVID-19, з настанням якої університети фактично миттєво були змушені налагодити навчальний процес з використанням технологій дистанційного навчання [1].

Очевидно, що даний процес проходив етапи налагодження та зіткнувся з низкою проблем, які слід було вирішити, а саме:

- необхідність вибору з-поміж різних платформ базових універсальних засобів для налагодження навчального процесу;
- потреба у підвищенні рівня цифрової компетенції навчально-педагогічних працівників закладів вищої освіти;
- пристосування студентів до нових умов навчального процесу в умовах, коли частка асинхронних активностей у навчальному процесі зростає.

Зрештою, в більшості закладів вищої освіти такі процеси були налагоджені. Зокрема, в опитуваннях, що проводилися відділом забезпечення якості освіти ІФНТУНГ в осінньому семестрі 2020/21 навчального року стосовно якості навчального процесу з використанням технологій дистанційного навчання, близько 66% із числа здобувачів вищої освіти зазначили, що в порівнянні з весняним семестром 2019/2020 навчального року якість надання освітніх послуг покращилася.

Однак, як і будь-якому інноваційному процесу, активній цифровізації навчання слід пережити так званий “цикл надочікувань”[2] (англ. hype cycle). Графічне представлення даного циклу подане на рисунку 1.

Рисунок 1 – Цикл надочікувань

Оцінивши відгуки щодо використання технологій дистанційного навчання, можна з впевненістю сказати, що учасники освітнього процесу навіть всередині одного закладу вищої освіти можуть перебувати на різних етапах циклу надочікувань - дехто вірить у те, що діджиталізація вирішить всі проблеми освіти, дехто розчарувався в освіті без “живого спілкування”, а дехто знаходиться в пошуках власної “формули” ефективності. Так само можна сказати, що діджиталізація освітнього процесу для всіх закладів освіти перебуває в різних точках розвитку на кривій циклу надочікувань. Більше того, саме поняття діджиталізації освітнього процесу можна розділити на декілька категорій, які інколи навіть погано зв’язані між собою (що становить додаткову проблему). Зокрема, слід виділити такі напрями діджиталізації як цифровий документообіг, цифровий облік та звітність щодо

навчального процесу, цифрові засоби безпосереднього забезпечення навчання, керування зберіганням файлів та електронною поштою з допомогою хмарних сервісів, організація комунікації між учасниками навчального процесу з допомогою месенджерів, тощо.

Базуючись на цих категоріях, кожен із учасників освітнього процесу в українських закладах вищої освіти міг зіткнутися або зіткнеться в майбутньому із такими проблемами:

- Проблеми мережевого навантаження на серверне обладнання, зокрема зумисного з метою виведення з ладу програмного забезпечення шляхом DDoS атак (особливо актуальною ця проблема стала з початку повномасштабного вторгнення військ Російської Федерації на території України);
- Проблеми розкриття внутрішніх документів та супутніх файлів для діяльності служб OSINT (Open Source Intelligence);
- Проблеми надання відкритого доступу до деяких ресурсів, що можуть спровокувати цифрове хуліганство;
- Проблеми захисту особистих даних та відповідального поводження з ними в цифровому вимірі;
- Проблеми дотримання авторського права (особливо, в контексті зберігання “піратських” документів на хмарних сервісах);
- Проблеми накопичення непотрібних цифрових даних (в тому числі, на хмарних сервісах, що створюють ілюзію “безрозмірності”);
- Проблеми інформаційного шуму, в тому числі в месенджерах.

Саме тому, важливим завданням для українських університетів є розробка комплексу навчальних дисциплін та курсів підвищення кваліфікації науково-педагогічного персоналу з метою здобуття або закріплення компетентностей так званого цифрового громадянства, у якому велика роль відводиться цифровій грамотності, етикету, безпеці в Інтернеті та визнання приватної та публічної інформації [3]. До таких дисциплін, зокрема, можуть входити:

- основи цифрової грамотності;
- види цифрового авторського права та цифрових ліцензій (зокрема в контексті академічної доброчесності);
- основи цифрового етикету;
- основи кібербезпеки;
- цифрові інструменти тайм-менеджменту та планування;
- основи відповідального зберігання та користування цифровими даними.

Такий комплекс дисциплін дозволить закладам вищої освіти “згладити” криву циклу надочікувань та зробити перехід між етапами циклу в процесі діджиталізації менш різким для всіх учасників освітнього процесу.

***Подяка.** Автор статті вдячний захисникам України за можливість продовжувати працювати та займатися науковою і викладацькою діяльністю в період війни.*

Список використаної літератури

1. Pandemic Economic Crisis: Changes and New Challenges to Society: scientific monograph/edited by M. Bezpartochnyi//VUZF University of Finance, Business and Entrepreneurship. Sofia: VUZF Publishing House “St. Grigorii Bogoslov”, 2020. 313 p.
2. Gartner Hype Cycle [Digital source]. Access mode: <https://www.gartner.com/en/research/methodologies/gartner-hype-cycle>.
3. Digital Citizenship: The Internet, Society, and Participation, by Karen Mossberger, Caroline J. Tolbert, and Ramona S. McNeal / Cambridge, MA: MIT Press, 2008, 221 pages.

Вікторія Ткаченко,
к.п.н., викладач Миколаївського
юридичного фахового коледжу
Національного університету
«Одеська юридична академія»

Ірина Комар,
викладач Миколаївського
юридичного фахового коледжу
Національного університету
«Одеська юридична академія»

МУЛЬТИМЕДІЙНА ПРЕЗЕНТАЦІЯ НА ЗАНЯТТЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

В реаліях сьогодення дистанційне навчання міцно увійшло в навчальний процес студентів. За цей час використання інформаційно-комунікаційних технологій вийшло на новий рівень. Викладачі і студенти опанували і продовжують опановувати нові програми для навчання. Враховуючи що дистанційне навчання проводиться у двох режимах: синхронному та асинхронному, то відбувається постійний пошук ефективних способів і засобів проведення занять.

«Синхронним називають режим навчання, за якого учасники навчального процесу (студент–викладач, студент–студент) працюють одночасно» [3, с. 12]. «Асинхронним називають режим навчання, при якому робота викладача й студента може відбуватися в різний час» [3, с. 12]. Відтак використання мультимедійної презентації є ефективним засобом для обох режимів навчання.

Мультимедійна презентація – «це програма, яка може містити текстові матеріали, фотографії, малюнки, діаграми та графіки, слайдшоу, звукове оформлення і дикторський супровід, відеофрагменти й анімацію, тривимірну графіку тощо» [2, с. 7].

Під час синхронного режиму навчання відбувається безпосередня робота з презентацією. Асинхронний режим передбачає можливість перегляду матеріалів презентації після занять для повторення.

Презентація є допоміжним матеріалом для проведення занять на високому методичному рівні та підвищення мотивації студентів.

Найчастіше на заняттях використовується програма PowerPoint, що «призначена для створення та проведення презентацій, які можуть бути використані в навчальному процесі»[3, с. 31]. Вона дозволяє одночасно впливати і на органи зору, і на органи чуття.

Мультимедійна презентація повинна складатися з таких елементів: «зручна система навігації, що дає змогу легко переміщатися по презентації; використання мультимедійних можливостей сучасних комп'ютерів і Інтернету (графічних вставок, анімації, звуку, якщо необхідно, тощо); розбиття уроку на невеличкі логічно замкнуті блоки (слайди); кожний слайд презентації повинен мати заголовок; посилання на літературні джерела, електронні бібліотеки та на джерела інформації в мережі Інтернету; доступність і швидке завантаження, без ускладнення ефектами» [4, с. 201].

Мультимедійну презентацію на заняттях з англійської мови використовують для опрацювання нового матеріалу. На слайдах розміщують невеликий текст-пояснення, схеми, таблиці, приклади, малюнки, графіки, пам'ятки, аудіо-, відеоматеріали, питання для самоконтролю, рефлексію. Також з допомогою презентації можна проводити й практичні заняття: виконувати тренувальні вправи, проводити опитування, аудіювання, тестовий контроль знань та вмінь студентів. Наприкінці презентації доцільно укласти список додаткової літератури та джерел, якими можуть користуватися студенти для поглиблення знань з тем.

Використання анімації допомагає звернути увагу студентів на певний матеріал (слово, граматичну структуру), виділити приклад або важливу інформацію. Теоретичний матеріал можна оформити у таблицю або схему. Якщо використати різні ефекти анімації, то забезпечується поступова поява

нової інформації. Таким чином можна виконувати й вправи. Наприклад під час вивчення артиклів: спочатку з'являється речення, а наступним ефектом анімації – правильна відповідь. У цьому плані важливим є процес налаштування зміни анімації: комп'ютерною мишею або встановити час анімації. Водночас презентація не повинна бути перенасичена анімацією. Значна кількість анімованих матеріалів буде лише відволікати увагу від самої інформації.

Одним з найефективніших засобів використання мультимедійної презентації є проведення аудіювання. Через аудіювання студенти активно долучаються до іноземної мови, вчать сприймати на слух, розрізняти та використовувати різні граматичні будови мови, розширюють лексичний запас.

Під час відбору тексту для аудіювання необхідно враховувати тему заняття, орієнтуватися на вікові особливості учнів, їх інтереси. Разом з тим текст «необхідно пропонувати після певної роботи з лексикою, граматику, бо процес пізнання можливий лише на базі міцних лексичних і граматичних навичок» [1, с. 75]. Прослуховування автентичних текстів сприяє кращому засвоєнню нового матеріалу та формування комунікативних навичок студентів.

На першому слайді можна помістити аудіо- або відео файл з текстом аудіювання. Це дозволяє ефективно проводити заняття стільки скільки необхідно для розуміння тексту. Доцільно прикріпити тематичні малюнки. Наступними слайдами подаються питання і завдання до тексту. На останньому слайді доцільно записати правильні відповіді, щоб студенти вкінці заняття мали змогу самостійно перевірити відповіді. Також можна проставити кількість балів за кожне питання. Таким чином студенти одразу отримають результат своєї роботи.

Багатофункціональність мультимедійних презентацій полягає у можливості її використання як викладачем, так і студентами.

Для студентів мультимедійна презентація є удосконаленням навичок самостійної роботи: пошук інформації та її обробка, розширення кругозору, розробка дослідницьких проектів тощо. Під час захисту презентації студент використовує усі знання з предмету: формує текст доповіді, стежить за граматично правильною побудовою речень, детально опрацьовує лексичний матеріал; має можливість використовувати автентичні друковані та аудіо- й відеоматеріали тощо.

Перевагами використання мультимедійних презентацій є: розробка окремих презентацій на кожне заняття та об'єднання їх у цикл занять; можливість поєднання текстових, графічних, аудіо- та відеоматеріалів; широке використання анімації; зручний спосіб подання нового матеріалу (граматика, лексика, розбір фонетичного матеріалу), повтор та систематизація раніше вивченого; використання окремих слайдів як наочності (таблиці, схеми, приклади, правила тощо); тренування сприймання іноземної мови на слух, проведення аудіювання; стимуляція пізнавальної діяльності студентів та мотивації до вивчення мови; ефективне опрацювання матеріалу; здійснення контролю за знаннями вміннями і навичками; поєднання різних форм роботи (колективної, групової та самостійної).

До недоліків використання мультимедійних презентацій відносимо: відсутність необхідного технічного забезпечення; погане інтернет-покриття, що сприяє перериванню, зависанню картинки, «викидання» учасників конференції; проблеми зі звуком та камерою; не всі платформи для проведення онлайн конференцій підтримують можливість показу демонстрації презентації PowerPoint; напруження очей, тривале сидіння за комп'ютером.

Отже, використання мультимедійних презентацій на заняттях з англійської мови сприяє підвищенню ефективності проведення занять, саморозвитку та самовдосконаленню студентів, можливості долучення до живої мови та тренування й удосконалення знань, умінь та навичок. За короткий проміжок часу презентація дозволяє опрацювати велику кількість

матеріалу. Можливість використання анімації, малюнків допомагає підтримувати увагу студентів. В свою чергу, викладачі мають можливість реалізувати творчий потенціал та урізноманітнити роботу на заняттях.

Список використаної літератури

1. Білкова М. Інформаційні комп'ютерні технології на уроках англійської мови. *Англійська мова в школі*. 2008. №3. С. 73-75.
2. Городецький В.І. Створення мультимедійної презентації до кваліфікаційної роботи: [методичні вказівки]. Івано-Франківськ, Симфонія форте, 2015. 60 с.
3. Комп'ютерні технології в освіті : навч. посібн. / Ю. С. Жарких, С. В. Лисоченко, Б. Б. Сусь, О. В. Третьяк. К.: Видавничополіграфічний центр «Київський університет», 2012. 239 с.
4. Тригуб І. П. Мультимедійна презентація як перспективний напрям навчання іноземної мови. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць ДДПУ*. 2014. Вип. 29. С. 196-205.

*Дмитро Томенко,
аспірант кафедри публічного
управління та адміністрування
Полтавського державного
аграрного університету*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ ВИКЛАДАННЯ ПРИ РОБОТІ В ОНЛАЙНІ ЧЕРЕЗ ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ СЕРВІСІВ

Прихід світової пандемії вірусу COVID-19 та повномасштабне вторгнення військ РФ в Україну показали перехід освітнього процесу в онлайн-формат, як гідну альтернативу звичному для кожного ходу навчання.

З власного фасилітаційного досвіду автора, тримати увагу слухача в дистанційному цифровому форматі щоразу все складніше. Цьому сприяють ряд факторів, серед яких наразі головний - відсутність повного відчуття

безпеки (відповідно не можна говорити про повну включеність людини), що супроводжується розсіюванням уваги через значну кількість подразнювачів при роботі в онлайні (новини, повідомлення в месенджерах, інші відкриті вкладки в браузері тощо), труднощі щодо особистої самоорганізації та самомотивації, брак практичних відпрацювань отриманих знань [1].

Та далеко не кожна система освіти здатна донести до слухача максимум в вимушених умовах онлайн. Якщо порівняти професійні онлайн-курси та цикли навчань від відомих українських ресурсів з традиційною системою української освіти, суттєво можна побачити різницю в донесенні лектором та сприйнятті слухачем найціннішого - знання з результатом, максимально наближеним до офлайн. Педагогіка в сучасних реаліях виключно в одиничних випадках (в окремих навчальних закладах) супроводжується сучасними підходами, на кшталт VR, AR, спеціалізованих додатків, ліцензованих симуляторів, гейміфікації тощо. Натомість, навчання на вказаних попередньо курсах значно більш результативне [2].

Розглядаючи, до прикладу, вивчення ОП “Публічне управління та адміністрування”, студенту непросто сприймати інформацію, що надходить з іншого боку екрану, так як на додачу до вищевказаного простежується брак живого спілкування та взаємодії між викладачем та здобувачем. На додачу студент сьогодні не завжди відвідує заняття, при цьому скаржачись на застарілість методів викладання.

Сьогодні світ є більш гнучким до змін, відповідно з кожним місяцем зростає кількість доступних безкоштовних (принаймні з обмеженим функціоналом), для обидвох сторін, онлайн-сервісів, додатків, ресурсів та платформ, що дозволяють урізноманітнити навчальне заняття в дистанційному форматі та поліпшити сприйняття інформації для здобувача освіти. Відповідно кількість використання інтерактивних форм та методів, що будуть застосовані протягом 1 год. 20хв. педагогом, зростає і не

обмежується виключно демонстрацією презентації, тестуванням чи опитуванням.

Перебуваючи по той бік екрану, викладач не має доступу до маркерної дошки, аби намалювати графік, не може наодинці повноцінно контролювати роботу груп студентів (в разі об'єднання їх для вирішення завдання) та візуалізувати дані, при цьому не витративши півдня на створення діаграми в PowerPoint. Для подолання бар'єру між обома сторонами доступні сервіси Miro, Mentimeter та Kahoot (міжіншим усі 3 сервіси з міжнародно визнаними підвищеними стандартами безпеки). Найчастіше дані ресурси застосовують великі команди на підприємствах, а також тренери та фасилітатори на власних сесіях. Список не є вичерпним, через наявність в мережі програм з майже ідентичним функціоналом.

Miro, щодо прикладу, дозволяє використовувати власну цифрову “дошку”, як альтернативу настінній фізичній дошці. Користувач після реєстрації одержує 3 безкоштовних простори, на яких можна малювати, створювати графіки, візуалізувати дані та тримати велике скупчення “важкої” за об'ємами пам'яті інформації в одному місці (відео, зображення, gif). Для педагога застосунок цінною стане можливістю перенесення слайдів, як окремих зображень, на дошку (альтернатива PowerPoint, де сервіс випадково не змінить розмір, нарис та тип шрифту й не підкреслить слово в разі зміни мови) а також проводити check-in чи енерджайзер. Серед мінусів: програма доступна виключно для браузера з персонального комп'ютера. В разі потреби використання через телефон чи планшет необхідно встановити відповідний додаток з App Store, чи Google Play [3].

Mentimeter є онлайн-замінником PowerPoint, як сервіс для створення презентацій, а також додаток для проведення інтерактивів. Серед доступних форматів: голосування, тестування, опитування (з варіантами відповіді), збір відкритих відповідей, wordcloud, ранжування, квіз тощо. На кожен створену презентацію Menti дає доступ до 2 безкоштовних слайдів з інтерактивами [5].

Kahoot має гейміфікований функціонал та дозволяє педагогу отримати відповідь від аудиторії, візуалізуючи питання. Безкоштовна версія застосунку дає змогу користуватись форматом “тест” та “правда чи брехня”, до того ж максимальна кількість учасників одного опитування – до 20 осіб. При підготовці сервіс доступний для тестового запуску а також роботи в фоновому режимі для людей з будь-якої точки світу. По завершенню опитування педагог може працювати з отриманими результатами і так само, як і в паперовому варіанті, побачити кількість вірно даних відповідей і більш того загальну картину по учасникам зустрічі. На додачу кожен із вказаних ресурсів містить чимало шаблонів для інтерактивів [4].

Подача матеріалу грає визначальну роль у сприйнятті та засвоєнні його здобувачем, звідси любов до дисципліни та прагнення вивчати її далі. Відповідно можна спробувати донести інформацію через 14-ий Times New Roman на білому фоні слайду, а можна використати мінімум тексту, натомість візуалізувати дані в одному з таких онлайн-сервісів та включити елемент інтерактиву до заняття. Як результат, спростити подачу складної інформації, подолати екранний бар'єр між доповідачем та слухачем, підвищити рівень прозорості, чесності, ефективності заняття і загалом значно зекономити час.

Хоча силабус кожної навчальної дисципліни містить передбачену кількість лекційних та практичних занять, спосіб викладання все ж залишається за викладачем. Впровадивши такі онлайн-сервіси в свою педагогічну практику, викладач може рівномірно розподілити лекційне навантаження поміж усіма заняттями та додати елемент практичного відпрацювання матеріалу на кожне з них. Як результат, це зменшить кількість “занять-монологів”, підвищить рівень включеності здобувача (навіть якщо той перебуває в ліжку перед екраном ноутбука) та змусить його зі значно більшим бажанням вмикати камеру та мікрофон під час обговорень. Зі свого боку, освоюючи та застосовуючи нове на власних заняттях, сучасний

викладач демонструє рівень своєї цифрової грамотності, здатність віднайти альтернативу та швидко й без зайвих труднощів адаптуватися в онлайн-формат, а також, що найголовніше, формує нову культуру взаємодії зі здобувачем.

Адже в сучасному світі з посиленням важливості студентоцентрованої парадигми навчання, при цьому розуміючи цифрову направленість молоді, важливо, вивчаючи окремі освітні компоненти, приділяти увагу розвитку м'яких навичок у слухачів. Щодо прикладу, виконуючи вправу в Miro, педагог розвиває у здобувачів чимало навичок, як от публічних виступів (через демонстрацію напрацьованого), тайм-менеджменту (через слідкування за часом, відведеним на виконання), роботи в команді, цифрової грамотності (через опанування функціоналу нової програми) тощо.

Вже третій рік реальність більшості людей по всьому світу пов'язана з онлайн. І той факт, що будь-яка зустріч та спілкування в дистанційному форматі не матиме такої ж ефективності, як очно, незаперечний. Натомість можна докласти зусиль, аби спростити процес сприйняття інформації, через використання відповідних сервісів, що дозволить слухачу чути а доповідачу бути почутим.

Список використаної літератури

- 1.Онлайн-освіта: як здобувати знання в епоху діджиталізації. URL: <https://bazilik.media/onlajn-osvita-iak-zdobuvaty-znannia-v-epokhu-didzhytalizatsii/> (дата звернення 28.04.2022р.)
2. В Україні бум різноманітних курсів. URL: <https://platfor.ma/topic/v-ukrayini-bum-riznomanitnyh-kursiv-os-doslidzhennya-efektiv-ta-nyuansiv-takoyi-osvity/> (дата звернення 26.04.2022р.)
3. Miro. Online whiteboard. URL: <https://miro.com> (дата звернення 26.04.2022р.)
4. Kahoot. Learning games. URL: <https://kahoot.com/> (дата звернення 28.04.2022р.)
5. Mentimeter. Interactive presentations software. URL: <https://www.mentimeter.com/> (дата звернення 27.04.2022р.)

*Інесса Фоміна,
канд. пед. н.,
доцент кафедри українознавства
Національного університету
«Одеська морська академія»,*

*Лариса Думанська,
ст. викладач кафедри
мовної підготовки
Одеської державної академії
будівництва та архітектури*

ТЕХНОЛОГІЇ ВЕБ-КВЕСТУ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У сучасній освіті обсяг інформаційного поля збільшується з неймовірною швидкістю – і навчальний процес не може не враховувати ці зміни. Першочерговим завданням щодо підготовки висококваліфікованих спеціалістів, які б мали навички швидкої адаптації до умов безперервного відновлення в усіх сферах виробництва, є впровадження інформаційно-комунікаційних інноваційних технологій навчання.

Актуальним у підготовці висококваліфікованих спеціалістів залишається впровадження у вишах технологій веб-квесту, що у поєднанні з сучасними педагогічними методиками дає високий результат.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що науковці все більше уваги звертають на дослідження впровадження інноваційних технологій, зокрема веб-квестів. Проблема впровадження технологій веб-квесту досліджується науковцями, серед яких слід відзначити праці І. Албегової, Р.Гуревича, М. Кадемії, П. Лузана, О. Ловкої, І. Каньковського, А. Новікової, І. Петухова, О. Федорової, Г. Шамотонової, Г. Романової тощо.

Словник «Інноваційні технології навчання» подає таку дефініцію терміна «веб-квест»: інтерактивний процес, під час якого студенти самостійно одержують необхідні знання, використовуючи ресурси Інтернету;

проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якого використовуються ресурси Інтернету [1].

Веб-квест в педагогіці – це, в першу чергу, проблемне завдання, проект з обов'язковим використанням інтернет-ресурсів.

Веб-квест був розроблений у 1995 році в державному університеті Сан-Дієго (США) дослідниками Берні Доджем і Томом Марчем. Засновники цієї технології визначають веб-вест як дослідницьку довідково-орієнтовану діяльність, у результаті якої студенти здійснюють пошук інформації, використовуючи інтернет-ресурси та відео-конференції [2, с. 346]. Технологія веб-квесту дозволяє працювати в групах (від трьох до п'яти студентів), здійснювати тренінг навичок самостійного й активного перетворення інформаційного середовища шляхом пошуку і практичного застосування інформаційних ресурсів.

Досліджуючи та впроваджуючи веб-квест у процес навчання, можна відзначити, що основним завданням інформаційної технології є самостійний пошук інформації в Інтернеті, котрий стимулює студента не лише на добір і систематизацію матеріалу, а й керує його власною діяльністю, розширює кругозір, дозволяє швидко опрацювати велику за обсягом інформацію та подальшу її презентацію. Веб-квест – це певний проект організації дослідницької діяльності студента із запропонованої теми, працюючи над яким, студент збирає, аналізує, узагальнює інформацію, робить висновки, формує власну точку зору.

За класифікацією Берні Доджа веб-квести мають такі види:

- короткочасні (завданням короткочасної роботи є поглиблення знань та їх інтеграція);
- довготривалі (завданням є поглиблення і перетворення знань студентів, що розраховані на тривалий термін. Результат довгострокового веб-квесту: студент повинен вміти вести глибокий аналіз отриманих знань, вміти їх трансформувати, володіти матеріалом настільки, щоб зуміти

створити завдання для роботи над темою. Увесь цикл довгострокового проекту виконується в позааудиторний час).

Ефективність навчання з використанням веб-квесту може бути досягнута при раціональній побудові системи вправ, спрямованих на вдосконалення мовленнєвих навичок, умінь монологічного та діалогічного мовлення. Перша група вправ спрямована на вдосконалення фонетичних, лексичних та граматичних умінь та навичок, що виконують функції візуалізації та аудіалізації інтонаційних моделей, мовленнєвих формул. Друга група містить завдання для розвитку та вдосконалення навичок діалогічного мовлення, а саме: вправи для оволодіння діалогічними єдностями, мікродіалогами та професійно спрямованим діалогом. Третя група об'єднує вправи для вдосконалення вмінь монологічного мовлення: вправи на з'єднання речень у понадфразову єдність, вправи для оволодіння мікромонологіями та професійно спрямованим монологом.

Робота над веб-квестом передбачає декілька етапів, а саме:

1. Вступ (початковий етап). На цьому етапі студенти знайомляться з ключовими поняттями та основною інформацією з обраної теми; розподіляються ролі в команді, проводиться обговорення правил роботи, пропонуються вказівки щодо виконання завдань, порядку їх виконання та сортування інформації.

2. Другий етап – завдання. Під час даного етапу формулюються мета, умови, проблема та шляхи її вирішення.

3. Рольовий етап. На цьому етапі студенти проводять індивідуальну роботу в команді на спільний результат. Усі члени однієї команди одночасно виконують завдання, тому що метою роботи є не змагання, а взаємне навчання кожного учасника з комп'ютерними програмами та в Інтернеті. Результатом цього етапу є спільне підведення підсумків виконання кожного завдання, а також обмін матеріалами.

4. Четвертий етап містить критерії для самооцінки та оцінки викладача відповідно до визначених стандартів.

5. Завершальний етап – висновки. На цьому етапі студенти працюють спільно, під керівництвом викладача, кожен учасник команди відчуває свою відповідальність за опубліковані в Інтернеті результати дослідження. За результатами дослідження проблеми складаються висновки та пропозиції, узагальнюються результати, визначається коло подальших досліджень проблеми. На завершальному етапі обов'язково проходить конкурс виконаних робіт, де оцінюються розуміння завдання, достовірність використаної інформації, відповідність до заданої теми, критичний аналіз, логічність, структурованість інформації, визначеність позицій, підходи до вирішення проблеми, індивідуальність, професіоналізм подання. В обговоренні результатів беруть участь і викладач, і студенти або проводиться інтерактивне голосування. Розміщення веб-квестів в Інтернеті дозволяє підвищити мотивацію студентів на досягнення найкращих навчальних результатів.

Таким чином, технологія веб-квесту орієнтована на розвиток пізнавальної, дослідницької діяльності студентів, під час якої переважна частина інформації здобувається через ресурси Інтернету з метою залучення всіх видів мовленнєвої діяльності.

Список використаної літератури

1. Кадемія М. Ю., Ткаченко Т. В, Євсюкова Л. С. Інноваційні технології навчання: словник глосарій : навчальний посібник для студентів, викладачів навчальних закладів. Львів. Видавництво «СПОЛОМ». 2011. 196 с.
2. Каньковський І. Є. Система професійної підготовки інженерів-педагогів автотранспортного профілю : монографія / І. Є. Каньковський ; за ред. Н. Г. Ничкало. Хмельницький. 2014. 562 с.

*Ксенія Черненко,
к.е.н., доцент,
доцент кафедри бухгалтерського
обліку та економічного контролю
Полтавського державного аграрного
університету*

ВИКОРИСТАННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Дистанційне навчання – сукупність інформаційних технологій та методик викладання, які передбачають здобуття освіти без фізичної присутності здобувачів у навчальному закладі. Відмінністю дистанційного навчання від заочного навчання є використання синхронного режиму – при якому здобувачі освіти працюють разом із педагогічним персоналом закладу наживо, використовуючи засоби та технічні рішення зв'язку в реальному часі, дотримуючись встановленого закладом освіти розкладу занять. Законодавчо, дистанційна освіта регламентується окремими положеннями МОН про дистанційне навчання для вищих та середніх закладів освіти, проте, широко використовується приватними структурами у виду взаємної зручності. Основними рисами дистанційного навчання є інтерактивна взаємодія у процесі навчання із виокремлення часу для самостійного освоєння матеріалу, консультаційний супровід у процесі навчання. Дистанційна освіта має як багато переваг, так і багато недоліків: дозволяє більш зручне використання інтерактивних технологій, вирішує питання фактору відстані та транспорту, виключає фактори затримки у переміщенні до навчальних занять, дозволяє більш легко залучати у навчальний процес фізично віддалених експертів, фахівців або заміни викладачів, дозволяє краще використовувати принцип наочності. Недоліками дистанційної освіти є потреба у надійному технічному оснащенні, переформатування окремих підходів та тем, покращення методичного забезпечення, перенавчання викладацького складу та оволодіння новими знаннями та навичками педагогічної майстерності які будуть

працювати у дистанційному режимі за умов недостатньої чи відсутньої візуальної, емоційної та психологічної комунікації із учасниками навчального процесу [3].

Дистанційна форма навчання вимагає від викладача наступне: за короткий час опанувати електронними засобами в роботі; оволодіти технологіями дистанційного навчання; уміти планувати графік своєї роботи, визначати базові інструменти та платформ, виробити чіткий алгоритм дій, скласти графік онлайн-зустрічей зі слухачами, створювати групу або спільноту зі слухачами в зручному месенджері та повідомляти через електронне посилання про дату і час занять; навчитись організовувати та проводити відео-конференції, форуми, спілкуватись у чаті зі слухачами в мережі в режимі реального часу онлайн тощо [2].

Платформа Moodle (<https://moodle.org/>) – безкоштовна відкрита система управління дистанційним навчанням, дозволяє використовувати широкий набір інструментів для освітньої взаємодії викладача, слухачів та адміністрації закладу вищої освіти. Зокрема, надає можливість подавати навчальний матеріал у різних форматах (текст, презентація, відеоматеріал, веб-сторінка; заняття як сукупність веб-сторінок з можливим проміжним виконанням тестових завдань); здійснювати тестування та опитування слухачів з використанням питань закритого (множинний вибір правильної відповіді та зіставлення) і відкритого типів; слухачі можуть виконувати завдання з можливістю пересилати відповідні файли. Крім того, система має широкий спектр інструментів моніторингу навчальної діяльності слухачів.

Moodle має у своєму інструментарії: форми здавання завдань; дискусійні форуми; завантаження файлів; журнал оцінювання; обмін повідомленнями; календар подій; новини та анонси; онлайн-тестування; Вікі-ресурси тощо.

Список використаної літератури

1. Черненко К. В. Дистанційне навчання у вищій школі в умовах COVID–19. *Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти:*

зб. матеріалів доп. учасн. I Всеукр. наук.-практ. конф., 16 червн. 2020 р. Київ: НАУ, 2020. С. 138–140

2. В. Славецький, В. Юрченко. Досвід використання дистанційної форми навчання для професійного розвитку державних службовців. *Науковий вісник: державне управління*. № 2(8). 2021. URL: [https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-2\(8\)-206-222](https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-2(8)-206-222) (дата звернення 16.05.2022 р.).

3. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B5_%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F (дата звернення 16.05.2022 р.).

*Степан Янишин,
студент IV курсу
спеціальності 029 «Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа»
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу*

*Наталія Опар,
к. н. держ. упр.,
доцент кафедри документознавства
та інформаційної діяльності
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу*

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ СИСТЕМ ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ

Однією з прерогатив України до 2030 року є забезпечення всеохопної та справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання упродовж усього життя для всіх [5].

На сьогодні інформаційне суспільство забезпечило всіх учасників освітнього процесу, викладачів, вчителів, студентів та учнів, достатніми обсягами освітніх ресурсів, надало до них широкий доступ завдяки комунікаційним можливостям глобальної комп'ютерної мережі Інтернет, то

на передній план виходять проблеми запровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у в системі освіти, які б гарантували ефективне розробляння та донесення навчального досвіду.

У вищій освіті вже недостатньо зосередитися тільки на розвитку технічних потужностей та інструментів. Настав час вийти за межі традиційних форм освіти та знайти ефективніші форми використання новітніх технологій. Значні надії покладають на ініціативу відкритої освіти, яка завдяки ефективному розвитку та обміну освітніми інноваціями й педагогічним досвідом, має на меті покращити якість викладання та навчання з одночасним його здешевленням.

Для виявлення та усвідомлення суттєвих ознак та суті такого явища, як “відкрита освіта” та принципів, яких вона дотримується, необхідно дослідити історичні джерела цього явища, проаналізувати базові міжнародні документи та теоретичний доробок вітчизняних і закордонних науковців та практиків.

Відкрита освіта, як частина ширшого руху на відкритість, бере початок у XVII ст., коли Я. А. Коменський запропонував відкритий доступ до освіти як основну мету.

Аналіз досліджень і публікацій свідчить, що сьогодні поняття “відкрита освіта” спирається на ряд міжнародних документів: Кейптаунська декларація відкритої освіти [6] (Південно-Африканська Республіка, 2007 р.), Шотландська декларація про відкриту освіту [8] (Велика Британія, 2013 р.), документах Консорціуму відкритої освіти [7] та ін. Проблематика відкритої освіти знаходиться у полі наукових інтересів ряду закордонних (Дж. Браун, Т. Ійосі, В. Кумар, С. Лерман, Р. Баранюк [4]) та вітчизняних учених (І. О. Ахновська [1], В. Ю. Бикова [2; 3] та ін.).

За концепцією провідних фахівців у галузі вищої освіти, відкрита освіта, не зводиться виключно до відкритого доступу до навчальних і освітніх матеріалів, який, проте, є важливою передумовою розвитку відкритої освіти. Головною метою відкритої освіти є підготовка індивіда до

повноцінної та ефективної участі в суспільному і професійному житті в умовах інформаційного суспільства.

Цей освітній рух пов'язаний із критичною педагогікою, розширює доступ до навчання та професійної освіти, які традиційно пропонують системи формальної освіти, і зазвичай (але не обов'язково) надає доступ до своїх ресурсів та інституцій через онлайн та дистанційну освіту. Поняття “відкрита” означає “усунення бар'єрів”, які можуть перешкоджати не тільки можливостям навчатися, але й визнанню результатів навчання в певному навчальному закладі.

Відкрита освіта передбачає використання *відкритого навчального середовища*, яке значно покращує інформаційно-ресурсне забезпечення навчання та розширює перелік ефективних засобів навчання і педагогічних технологій, зокрема інформаційно-комунікаційних.

За В. Ю. Биковим, найважливішими інструментами систем відкритої освіти є такі:

- науково-освітні інформаційні мережі (НОІМ),
- спеціальні технології підтримки віртуальної навчальної діяльності (як-от, web2.0);
- глобальна мережа “Партнерство в навчанні”;
- технології електронного проектування педагогічних систем;
- технології мережного е-дистанційного навчання;
- технології електронних бібліотек; технології комунікацій близької зони (NFC);
- електронні технології управління проектами [2, с. 6–9].

Перелічені технології справляють, суттєвий вплив на ефективність навчання у відкритих педагогічних системах, забезпечують формування і підтримку в актуальному стані мережних електронних інформаційних ресурсів відкритого навчального середовища, технологій проектування і застосування відкритих педагогічних систем.

На сьогодні існують різні безкоштовні систем управління навчанням: Acollab, ATutor, Claroline, Colloquia, DodeboLMS, Dokeos, ELEDGE, Ganesha, ILIAS, LAMS, LON-CAPA, LRN, MOODLE, OLAT, OpenACS, OpenCartable, OpenLMS, SAKAI, TheManhattanVirtualClassroom. У вітчизняній вищій школі донедавна найпопулярнішою була система Moodle. За роки пандемії значного поширення набув пакет хмарного програмного забезпечення та інструментів Google Workspace for Education та Zoom.

У 2001 році Массачусетський інститут технологій в США першим серед університетів надав вільний доступ до всіх своїх навчальних матеріалів та навчальних курсів. Фактично своїм проєктом *OpenCourse Ware* він започаткував епоху відкритої освіти у вищій школі.

Масові відкриті онлайн-курси (скорочено – МООС) – це пізніша форма онлайн-курсів, заснована на принципах відкритості, яка привертає все більшу увагу з початку 2010-х років, прикладом чого є онлайн-платформи, такі як edX, Coursera та Udacity за кордоном чи Prometheus та EdEra в Україні. Вважаємо доцільним введення таких курсів на умовах повного або часткового кредитування до професійної підготовки майбутніх документознавців.

З цією метою на основі аналізу силабусів навчальних дисциплін акредитованої в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу освітньо-професійної програми для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 029.00.02 “Інформаційна, бібліотечна та архівна справа” укладено каталог МООС для студентів 4 курсу, який розміщено на диску спеціалізованого хмарного програмного забезпечення Google Workspace for Education.

Для оперативного інформування про зміст каталогу у месенджері Telegram розроблено чат-бот на основі API Telegram. Бот написаний в середовищі PyCharm мовою програмування Python.

Насамкінець підкреслимо, що непрямим результатом упровадження відкритої освіти є розвиток інформаційної культури в суспільстві загалом та в системі вищої освіти зокрема.

Список використаної літератури

1. Ахновська І. О. Відкрита та неформальна освіта: компаративний аналіз. *Економіка і організація управління*. № 4 (36). 2019. С. 66–76. DOI 10.31558/2307-2318.2019.4.7 (дата звернення 05.02.2022).
2. Биков В. Відкрите навчальне середовище та сучасні мережні інструменти систем відкритої освіти. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання*, 2010. №. 9. С. 9–15. ULR: <https://sj.npu.edu.ua/index.php/kosn/article/view/297> (дата звернення 05.02.2022).
3. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: Монографія. Київ: Атіка, 2008. 684 с. ISBN 978-966-326-317-5. ULR: <https://lib.iitta.gov.ua/845/1/bykow.pdf> (дата звернення 05.02.2022).
4. Відкрита освіта: Колективний розвиток освіти через відкриті технології, відкритий контент і відкрите знання / За редакцією Тору Ійосі та М. С. Віджая Кумара. Передмова Джона Сілі Брауна. Переклад з англійської Андрія Іценка та Олександра Насика. К. : Наука, 2009. 256 с. ULR: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009_2/vidkryta_osvita_2009.pdf (дата звернення 05.03.2022).
5. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 12.02.2022).
6. Cape Town Open Education Declaration : Unlocking the Promise of Open Educational Resources. Cape Town, South African Republic. 15.09.2007. URL: <https://www.capetowndeclaration.org/read/> (Accessed: 07.05.2022).
7. Global Education Consortium. Global Network for Open Education. URL: <http://www.oiconsortium.org/> (дата звернення: 14.04.2022).
8. Scottish Open Education Declaration. Open Scotland. URL: <http://openscot.net/declaration/> (дата звернення: 14.04.2022).

*Анна Яцишин,
д. пед. н., с. н. с.,
провідний науковий співробітник
Інституту цифровізації освіти
НАПН України*

ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН ЕНЦИКЛОПЕДІЙ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ФАХІВЦІВ

У дослідженні [2] наголошено, що важливою складовою сучасного цифрового суспільства стає соціальна затребуваність високоякісних, достовірних науково-довідкових даних з усіх без винятку сфер життя та діяльності людини. В умовах перетворення інформації на основну рушійну силу глобального суспільного розвитку надзвичайно зростає роль тих довідників, які об'єктивно, неупереджено, з фундаментальною повнотою віддзеркалюють рівень науки і культури нації. Передусім, йдеться про енциклопедії й енциклопедичні словники широкої тематики.

З розвитком цифрового суспільства до першочергових завдань Європейська Комісія додала завдання щодо розроблення Європейської системи змісту цифрової освіти та платформу обміну сертифікованими інтернет-ресурсами для освіти, що підтверджує актуальність створення якісних платформ сучасного, науково достовірного освітнього контенту з високими показниками зручності й простоти використання [6]. Погоджуємося з попередньою думкою, та зазначаємо, що саме онлайн енциклопедії є важливим джерелом для оперативного поширення інформації та формування сучасних знань.

Дійсно, енциклопедії стали популярними через те, що вони акумулюють найвагоміші відомості з різних (чи однієї) галузей знань, можуть створюватися на основі даних про діяльність особи чи колективу людей. Відповідно наявність електронної версії енциклопедії надає їй додаткових переваг, основна серед яких – це значне розширення кола користувачів [7].

У публікації [4] описано головні переваги онлайн енциклопедій для користувачів, зокрема: безкоштовний доступ до різних онлайн енциклопедій; наявність систем навігації, пошуку, гіперпосилань, що забезпечують швидке й зручне споживання інформації; фрагменти чи цілі статті можна використовувати для подальшої роботи з метою цитування (методом копіювання тексту та його вставки в текстовий документ) чи виведення на друк; поширення матеріалів енциклопедії (можливо ділитися посиланнями (лінками) на енциклопедичні статті); є можливість стати автором енциклопедичної статті (характерно для «відкритих» енциклопедій).

Отже, вважаємо, що застосування онлайн енциклопедій для підготовки фахівців наразі є дуже актуальним і перспективним, особливо для підвищення кваліфікації, оскільки для опанування навчального матеріалу відведено малий проміжок часу, і потрібно опанувати значні обсяги інформації. Саме онлайн енциклопедії, які наразі мають широкі мультимедійні властивості (фото, відео, аудіо, схеми, графіки, рисунки тощо) та навіть ігрові аспекти, є ключовим засобом оскільки представлений в них матеріал вже є структурованим і ретельно відібраним.

Погоджуємося з висновками зробленими у дослідженні [8], про те, що по-перше: в мережі інтернет розміщено значну кількість енциклопедичних та довідкових ресурсів, які охоплюють різноманітну проблематику та представлені різними мовами; по-друге в Україні щороку збільшується кількість енциклопедичних проєктів, проте все одно їх дуже мала частка; по-четверте онлайн енциклопедії стають об'єктом наукових досліджень; по-п'яте онлайн енциклопедій є популярними серед користувачів, адже їх сайти вони мають зручний і швидкий пошук (простий та розширений), мультимедійний супровід (аудіо, відео, фото), мають різні розділи (новини, вікторини, форуми, конкурси, опитування тощо).

Також, на доцільності застосування онлайн енциклопедій для забезпечення більшої ефективності освітнього процесу та збагачення навчального матеріалу, наголошено у публікації [3]. Онлайн енциклопедій

можуть бути застосовані: 1) як додатковий матеріал під час підготовки та організації занять для створення різних видів вправ з формування умінь використання цифрових технологій; 2) як засоби для розвитку пізнавальної та дослідницької діяльності, а також забезпечують підтримку інтересу до вивчення різних дисциплін завдяки оригінальним способам подачі тексту на екран, їх художньому оформленню; 3) для економії часу, витраченого на пошук і опрацювання навчальної інформації.

Наразі українських онлайн енциклопедій ще розроблено малу кількість, наведемо кілька з них, які доцільно застосовувати для підготовки та підвищення кваліфікації фахівців: «Енциклопедії Сучасної України», «Велика українська енциклопедія», «Мала гірнича енциклопедія», «Українська мінералопедія» – мінералогічна онлайн енциклопедія України», «Web-мультимедіа енциклопедія «Історія педагогіки»», «Українська мова: енциклопедія», «Астрономічний енциклопедичний словник», «Шевченківська енциклопедія» та ін.

Водночас вчені застерігають, що нині виникають (замість відсутніх академічних) квазіенциклопедій, які створюють випадкові колективи авторів без обмежень у доступі, з вільним режимом створення і доповнення статей [2]. У таких відкритих енциклопедіях часто розміщується недостовірна, необ'єктивна інформація, неперевірені відомості чи псевдонаукові теорії. Тому, під час проведення підготовки та підвищення кваліфікації фахівців викладачу варто самостійно ознайомитися з контентом різних онлайн енциклопедій і рекомендувати вже перевірені переліки онлайн енциклопедії чи інших інформаційних ресурсів для самостійного ознайомлення і роботи з ними студентами/слухачами.

Список використаної літератури

1. Биков В.Ю., Гуржій А.М., Яцишин А.В. Сутність та генеза поняття «онлайн енциклопедія». *Звітна науково-практична конференція Інституту цифровізації освіти НАПН України: зб. матеріалів (10 лютого 2022 р., м. Київ)*; упоряд.: О.П. Пінчук, Н.В. Яськова. Київ: ЩО НАПН України, 2022. С. 7-13. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/730168>.

2. Боряк Г., Папакін Г. Відкриті енциклопедичні гуманітарні ресурси в Інтернеті: сучасний стан і проблеми функціонування. *Спеціальні історичні дисципліни*. 2013. Число 21. С. 73-89.
3. Бужиков Р.П. Використання електронних енциклопедій на заняттях з іноземної мови. URL: http://sumdu.edu.ua/dl2004/ua/date/seminar/2004_10/doc/Section4.doc/.
4. Железняк М. Українська електронна енциклопедистика: тенденції розвитку та місце в інформаційному просторі держави. *Енциклопедичний вісник України*. 2017. Вип. 8–9. С. 7–21. URL: <https://doi.org/10.37068/evu.8-9.1>.
5. Методичні засади створення паперових і електронних енциклопедичних видань: посібник / НАН України; Інститут енциклопедичних досліджень. К., 2015. 252 с.
6. Пінчук О.П., Лупаренко Л.А. Процедура розгортання відкритої Інтернет-платформи «Українська електронна енциклопедія освіти». *Зб. матеріал III Всеукр. конф. «Теоретико-практичні проблеми використання математичних методів та комп'ютерно-орієнтованих технологій в освіті та науці» (28 квітня 2021 р.)*. К., 2021, С. 134-137.
7. Українські енциклопедії: типологія, стиль, функції: монографія. Відп. ред. Я. Яцків; Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. Київ, 2018. 150 с.
8. Яцишин А.В., Буров О.Ю., Носенко Ю.Г. Онлайн енциклопедії: сучасний стан та перспективи розвитку. *Збірник матеріалів IX Всеукр. науково-практ. конф. молодих вчених «Наукова молодь-2021» (Київ, 30 листопада 2021 р.)*. К.: ІТЗН НАПН України, 2021. С. 148-156.

РОЗДІЛ 5

ТЕКСТ ЯК ІНФОРМАЦІЙНА СФЕРА КУЛЬТУРНОГО ПОЛЯ

---

*Зоряна Коржак,
канд. філологічних наук,
доцент кафедри філології та перекладу
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу*

ЕМОЦІЙНА ВИРАЗНІСТЬ МОВОТВОРЧОСТІ ЛІНИ КОСТЕНКО

Статтю присвячено дослідженню можливостей номінативних речень слугувати засобом вираження експресивності в художньому тексті. З'ясовано, що на синтаксичному рівні експресивність є функціональною властивістю синтаксичних конструкцій посилювати прагматичну і власне граматичну інформацію, що міститься у висловлюванні або в його компоненті. Ця експресивність абстрактніша, ніж лексична експресивність. Проте обидва різновиди становлять єдину семантичну категорію. Синтаксичні засоби здатні надавати висловлюванню особливий афективний заряд. Зауважено, що експресивність у сфері прагматики, семантики мовленнєвої одиниці є тим чинником, що свідчить про зацікавленість мовця у підсиленні впливової сили висловлення. Виокремлено прагматичне значення експресивного мовленнєвого акту (головно видозміни сили експресивності), що відповідає стратегії мовця у спілкуванні. Акцентовано на вирішальній ролі синтаксичних засобів та лексичних одиниць, а також їхня дія на прагматичне значення висловлювань.

В умовах сучасності чимало лінгвістів досліджують різноманітні номінації на основі зарубіжних чи вітчизняних емотивних творів, наприклад, Наталя Анатоліївна Березовська-Савчук досліджує засоби вираження смутку на матеріалі лірики Ліни Костенко [1]. М. У. Каранська розподіляє номінативні речення за значенням на такі види: буттєві, вказівні, тематичні, називні, номінативні речення уявлення. І. М. Сушинська виокремлює

структурно-функціональні різновиди номінативних речень в сучасній українській мові. З. З. Коржак аналізує засоби вираження експресивності номінативних речень.

Розпочинаючи твір, його частину, розділ, досліджувані нами речення створюють специфічний номінативний зачин – фундамент, на якому розгортається твір. Експресивні емоційно-оцінні конотації притаманні меншою або більшою мірою кожному номінативу, «емоційна експресія виражається певною системою мовних засобів і їх комбінацією, тобто сукупністю мовних форм, спеціально призначених для цього» [1, с. 105]. А тому схожий початок оповіді прямо вводить співрозмовника у загальний емоційно-експресивний контекст. Ініціальні номінативні утворення стають улюбленим прийомом та стильовим пошуком для багатьох авторів, які використовують такі конструкції у своїх художніх творах. Тут обираємо для дослідження і простежуємо початкові рядки поезії Ліни Костенко:

*Машини, шини, стрес, експрес,
кермо, гальмо, впритул, з-за рогу!
Стоїть Мадонна Перехресть,
Благословляючи дорогу.*

*Таксі, автобуси, авто,
І мотоцикли, і кибитки.
Всі всім на світі є ніхто –
ні хто куди, ні хто нізвідки [2, с. 106].*

Або ж прочитаємо початкові рядки поезії Ліни Костенко у перекладі знаного славіста, професора інституту славістики Віденського університету Алоїза Вольдана:

*Schneetreiben. Ein weißer Flor verklebt die Scheiben.
Antennen fangen Wellenreste in den Höhen.
Im Takt des Walzers drehen Bäume sich im Reigen,
Den weißen Walzer tanzen Sturm und Böen [3, с. 79].*

Нам може видатися з першого погляду, що це статичні фіксації явищ людського буття, проте при більш глибокому прочитанні в них простежуються свої сутнісні характеристики, свій логічний розвиток. Субстантиви, які є першими елементами цих номінацій, перебирають на себе функції предикативів і, як підсумок, стають основою пропозиції даних номінативних висловлювань. Коли подібні субстантиви накопичуються, це створює ефект пластичності, різнобарвності, мінливості образів-деталей у їхніх конкретних виявах і разом з тим твір отримує загальний мінорно-мажорний настрій. Як бачимо, «емоційна лексика в поетичних творах письменниці є одним із домінантних чинників вираження емотивності, використання емотивів сприяє психологізації текстів, наповнює їх емоціями» [1, с. 105]. Водночас такі перепади настроїв і оцінок набувають ознак, що створюють неповторний колорит, посилену експресію. І тут втілюється неспокійний характер авторки, яка для нас залишається невтомною шукачкою істини.

Як стверджує науковець Наталя Анатоліївна Березовська-Савчук, «мовотворчість Ліни Костенко характеризується емоційною виразністю та глибокою психологічною напруженістю» [1, с. 105]. І широке використання номінативних речень дозволяє уповільнювати оповідь і водночас посилювати статичність опису, а також урізноманітнювати розповідь, створювати колорит живого мовлення, активізувати увагу читача, поліпшувати сприйняття художнього твору, увиразнювати його.

Список використаної літератури

1. Березовська-Савчук Н. А. Лексика мовної репрезентації емоції смутку (на матеріалі поетичних творів Ліни Костенко). Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. 2018. Вип. 17. С. 99-110. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2018_17_11.
2. Костенко Л. В. Мадонна Перехресть. Київ: Либідь, 2011. 112 с.: іл.
3. Паславська Алла, Алоїз Вольдан Ліна Костенко і знову пролог. Львів: ВНТЛ-Класика, 2020. 136 с.

*Ірина Озьмінська,
к. філос. н., доцент кафедри публічного
управління та адміністрування
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу*

МАНІПУЛЯЦІЯ ТА ДЕЗІНФОРМАЦІЯ: ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ДУМКИ ЧЕРЕЗ КОНСТРУЮВАННЯ НОВИНИ

Ми живемо в період, який часто називають епохою інформаційного суспільства. Слова «інформаційне перенасичення», «маніпуляція», «пропаганда», «дезінформація», «фейк» стали звичними в інформаційному полі пересічного українця. Згідно з визначенням Інституту масової інформації, фейк – це «спосіб маніпуляції свідомістю шляхом надання неповної інформації, спотворення контексту, частини інформації з метою підштовхнути аудиторію до дій чи думок, які потрібні маніпулятору» [4], а маніпуляція – прихований психологічний прийом, спрямований на примус до дії, незалежно від інтересів людини [2]. Як бачимо, фейк є одним з видів маніпуляції інформацією. Щодо терміну «дезінформація», то за визначенням наданим Міністерством культури та інформаційної політики України, це «очевидно неправдива або оманлива інформація, що створена, представлена і поширена з метою економічної вигоди або умисного введення в оману громадськості та може заподіяти шкоду суспільству через загрозу демократичним політичним процесам». Поняття «дезінформація» не охоплює недостовірну рекламу, помилки у звітності, сатиру, пародію чи необ'єктивні новини й коментарі» [5].

Мабуть немає людини, яка б не чула вислів: «Хто володіє інформацією, той володіє світом». Практично кожен, хто володіє комп'ютером, ноутбуком чи смартфоном з доступом до мережі Інтернет, може вважати, що він «володіє світом», так як має можливість дізнатись про найнещодавніші події в будь-якому куточку світу. Проте, у реаліях нашого часу цей вислів доцільно перефразувати на «Хто володіє правдивою/достовірною

інформацією, той володіє світом». Здавалось б, якщо ти маєш доступ до інформації, то можеш бути впевненим у тому, що приймаєш правильні, іноді життєво-важливі рішення, ґрунтуючись на достовірних даних, отриманих з різних джерел.

На жаль, це далеко не так. Новини, які ми чуємо по радіо, телебаченні, чи про які дізнаємось з різних комунікаційних каналів (онлайн-видання, телеграм, Twitter, Facebook та інші), не є «чистими фактами», а несуть у собі завуальовані коди. Те, що найчастіше доходить до споживача – це, насправді, спроектована правда або напівправда, яку подають автори у тому світлі, в якому вони хочуть, щоб вона була сприйнята їхньою аудиторією. Інформація перетворюється на трансформований, закодований лінгвістичними засобами текст, через який просувають потрібну ідеологію чи наратив і циркулюючи в інфопросторі, така ідея набирає нових інтерпретацій. Вочевидь, саме тому, критикуючи італійську пресу через «затуманення кругозору читача», італійський філософ-письменник У. Еко стверджував, що окрім прогнозу погоди, об'єктивної інформації не існує і не може існувати в природі, оскільки навіть відділивши особисте судження від інформаційного повідомлення, навіть спосіб «підбору повідомлень та їхнє розташування на шпальтах» міститиме суб'єктивне судження [1].

Наш світогляд формується на основі інформації, незначна частина якої надходить до нас з перших вуст, однак більшу ми отримуємо з інших джерел. Новинні комунікаційні канали та платформи, – традиційні онлайн-газети, соціальні мережі, твіти та пости впливових людей, які є одним з джерел отримання інформації, здійснюють потужний вплив на свою читацько-споглядальну аудиторію через трансляцію потрібних «меседжів» у новині. Шляхи і засоби конструювання новин залежать від багатьох факторів: виду комунікаційного каналу, обсягу цільової аудиторії, політичних уподобань, релігійних переконань, економічного стану та культурної спрямованості.

Жорстка тенденція до перекручування фактів, створення штучних новин та маніпуляція набирають загрозливих обертів та несуть небезпеку майбутнім поколінням. Раніше для верифікації подій на додаток до словесних засобів використовували візуальні – малюнки, фотографії, на даний час – це відеозаписи. Однак, часто попри наявність відеозапису подій, для перевірки достовірності матеріалу необхідна ціла команда експертів та доступ до новітньої техніки [6] (напр., супутники. Хоча і супутникові дані умілими маніпуляторами можуть бути використані для просування тієї «об’єктивної» дійсності, яка відповідає їхній ідеології та системі цінностей).

На думку У. Еко, розвиток інтернет мереж дозволить виокремитись двом гілкам: «високоінтелектуальних» читачі, які творитимуть контент для мереж та будуть здатні відбирати та обробляти інформацію та «люмпенів», які, незважаючи на можливості інтернет-мереж, споживатимуть готові образи і готові судження про світ без критичного осмислення отриманої інформації[1].

З метою боротьби з маніпулятивною інформацією, дезінформацією та фейками в Україні з 2019 року розпочало роботу Міністерство культури та інформаційної політики. Одними з основних завдань Міністерство є протидія агресивній інформаційній атаці та «запобігання внутрішньому і зовнішньому інформаційному впливу, що загрожує інформаційній безпеці держави, суспільства, особи» [3]. Окрім цього, дане міністерство скеровує зусилля на вжиття заходів для усунення потенційно шкідливого інформаційного контенту, який може «здійснювати негативний вплив на неповнолітніх громадян та становить загрозу суспільній моралі» [3].

Щоб уникнути впливу неправдивої чи маніпулятивної інформації, необхідно також розвивати власне критичне мислення, стриманість та вміння детально аналізувати та перевіряти джерела надходження інформації. Якщо дозволити оманливій інформації заповнити наш інфопростір, то дуже скоро ми не знатимемо, у якому світі живемо.

Список використаної літератури

1. Еко У. Про пресу. *Незалежний український культурологічний часопис* Ї. 2003. Ч. 30. С. 172-217. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n30texts/eco.htm>
2. Падафет Ю. Маніпуляція у професійному спілкуванні: як протистояти? *Держслужбовець*. 2019. № 9. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/2019/september/issue-9/article-76785.html>
3. Про Міністерство культури та інформаційної політики України : Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 16.10.2019 № 885. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/885-2019-%D0%BF#Text>
4. Як визначити та зловити фейк? Інститут масової інформації. URL: <https://imi.org.ua/advice/yak-vyznachyty-ta-zlovyty-fejk-i2388>
5. Ясність. Міністерство культури та інформаційної політики України. URL: <https://mkip.gov.ua/files/pdf/%D0%AF%D1%81%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20fin.pdf>
6. Reality Check. British Broadcasting Company. URL: https://www.bbc.com/news/reality_check

Ольга Поправко,
к. ф. н., доцент кафедри
суспільно-гуманітарних наук
Таврійського державного
агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: СПРОБА СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОГО АНАЛІЗУ

Початок третього тисячоліття позначився зростанням інтенсивності інформаційних потоків у суспільстві. Інформація стала невід'ємною складовою суспільного життя. Під впливом науково-технічного прогресу відбувається ущільнення потоків інформації про повсякденну діяльність людей, стан усіх сфер життєдіяльності, про події у різних країнах та континентах світу.

Інтенсивний обмін інформацією між різними компонентами соціальної системи, а також між системою та навколишнім середовищем – неодмінна умова функціонування дієздатного соціального управління. Сьогодні інформація осмислюється як найважливіша «субстанція», або середовище, що приваблює інтерес дослідників різних наукових галузей та управлінських органів, які, в свою чергу її створюють і постійно оновлюють [6]. Інформація перетворилася на потужний невичерпний ресурс людства. Вона ніби акумулює, перероблює та повертає у класифікованому вигляді всі найважливіші дані, які мають соціальне значення. Ця ситуація обумовлює актуальність соціально-філософського осмислення ролі інформації і її функцій у суспільному розвитку.

Поняття інформації не можна вважати лише технічним, міждисциплінарним чи навіть наддисциплінарним терміном. Вона є однією з фундаментальних філософських категорій. Дискусії вчених що до філософських аспектів інформації засвідчують, що її не можливо звести до жодної іншої категорії.

У філософії поняття інформації часто осмислюють з позицій основного питання філософії. У результаті сформувалось дві протилежні концепції – атрибутивна й функціональна. Прихильники першої інформацію тлумачать як властивість всіх матеріальних об'єктів (тобто, як атрибут матерії), а представники іншої – пов'язують інформацію з функціонуванням складних, самоорганізованих систем. Однак, названі підходи є неповними, оскільки, відповідно до кожного з них, інформація та інформаційні процеси (виходячи з основного питання філософії) опосередковують матеріальне й духовне, тобто, замість класичної постановки цього питання виходить дві нові: про співвідношення матерії й інформації та про співвідношення інформації й свідомості (духу).

На наш погляд, більш повне уявлення про зміст поняття інформації дає спроба його осмислення через зв'язок з категоріями *відображення* й *активність*.

Інформація є змістом образу, що формується в процесі відображення. Активність входить у це визначення як уявлення про формування певного образу у процесі відображення деякого суб'єкт-об'єктного відношення. Але у цьому випадку немає вказівки на зв'язок інформації з матерією, оскільки як суб'єкт, так і об'єкт процесу відображення можуть належати як до матеріальної, так і до духовної сфери соціального життя. Проте важливо наголосити на тому, що матеріалістичне вирішення основного питання філософії вимагає визнання необхідності існування матеріального середовища – носія інформації у процесі такого відображення. Отже, інформацію треба тлумачити як іманентний (невід'ємно властивий) атрибут матерії, необхідний момент її саморуху та саморозвитку. Ця категорія набуває особливого значення стосовно вищих форм руху матерії, зокрема соціального.

У соціальному вимірі людська діяльність постає як взаємодія реальних людських комунікацій з предметами матеріального світу. Інформація, що надійшла ззовні до людини, є відбитком, знімком сутнісних сил природи або іншої людини. Таким чином, з єдиних методологічних позицій може бути розглянута діяльність індивідуальної та суспільної свідомості, економічна, політична, освітня діяльність різних суб'єктів соціальної системи. Таке визначення інформації як філософської категорії зачіпає як фізичні аспекти існування інформації, так і її соціальну значимість.

Однією з найсуттєвіших характеристик функціонування сучасного суспільства виступає його інформаційна наповненість. У результаті свого розвитку людське суспільство пройшло п'ять інформаційних революцій: перша з них була пов'язана з запровадженням мови, друга – писемності, третя – друкарства, четверта – телебачення, п'ята – комп'ютерів (а також носіїв зберігання інформації). Як бачимо, щоразу нові інформаційні технології піднімали рівень поінформованості суспільства, радикально змінюючи при цьому обсяг та глибину знання, а разом із цим і рівень культури загалом.

Головна мета філософського аналізу поняття інформації – визначити місце і роль інформаційних технологій у розвитку суспільства як особливої форми руху матерії, а також у прогресі людства, зокрема, у розвитку розуму як найвищої здатності матерії до відображення.

Ідея про зростання ролі інформації в сучасному суспільстві знаходить своє відображення в теоріях суспільства майбутнього, насамперед в аспекті зіставлення його з інформаційним суспільством – новим етапом в його розвитку. Так, у роботах постіндустріалістів основна увага зосереджена на інформаційно-технологічних передумовах становлення нового етапу суспільного устрою. Зокрема Д. Белл виходить з того, що знання та інформація стають стратегічними ресурсами та агентом трансформації постіндустріального суспільства [1], а Т. Стоуньєр бачить в інформації основний капітал майбутнього суспільства: «в інформаційній економіці господарська діяльність – це головним чином виробництво та застосування інформації, щоб зробити всі інші форми виробництва більш ефективними і, як результат, створити більше матеріального багатства [4, с. 397].

Подальший розвиток ця ідея знайшла у роботах постмодерністів. У них ідеться про те, що інформація не тільки змінює економічну основу суспільства, а й трансформує саму людину. На це, зокрема, вказував Е. Тоффлер, який вважав, що ці зміни позначаються і на трансформації певних рис характеру – з'явиться новий соціальний характер: «І сьогодні ми знову опинилися на межі такого самого психокультурного перевороту. І це підводить нас до дуже цікавих питань, а то й висновків. Адже ці зміни стосуються виховання дітей, освіти, юності, роботи і навіть того, як формується образ нашого «я». Неможливо змінити це, не змінюючи весь соціальний характер майбутнього» [5, с. 604].

Отже, ми можемо констатувати, що автори теорій майбутнього суспільства припускають закріплення значної ролі інформації на етапі формування нового суспільства. Роль інформації посилюється настільки, що М. Кастельс вводить окреме поняття – «інформаційне суспільство». Цей

термін, за його твердженням, наголошує на ролі інформації у суспільстві та вказує на атрибут специфічної форми соціальної організації, в якій генерування, обробка та передача інформації стають фундаментальними джерелами продуктивності та влади [2, с. 42-43].

Більш ґрунтовно соціально-філософські аспекти інформації розкриваються у працях К. Коліна. У своїй книзі «Філософські проблеми інформатики» він доводить, що саме фундаментальність поняття інформації та ключова роль інформаційних процесів у розвитку живої та неживої природи є тими основними факторами, які висувають інформацію на рівень фундаментальних факторів розвитку суспільства. На його думку, у ХХІ столітті процес інформатизації суспільства «перейшов на якісно новий етап свого розвитку – він став системним і спрямований на формування глобального інформаційного суспільства, в якому створюються принципово нові умови для життя та діяльності» [3, с. 218]. К. Колін робить прогноз, що «вже упродовж найближчого десятиліття буде сформовано нову наукову картину світу, в якій важливе місце належатиме інформації та інформаційним процесам. Саме це, а не масовий розвиток ІКТ <...> і означатиме перехід цивілізації на новий рівень – до інформаційного суспільства, заснованого на знаннях» [3, с. 217].

Таким чином, зміни, що відбуваються, дають нам підстави стверджувати, що інформація в інформаційному суспільстві визначає домінуючі в суспільстві картини світу та основні соціальні практики, які виступають як джерела та механізми соціокультурних змін.

Список використаної літератури

1. Белл Д. Социальные рамки информационного общества. *Новая технократическая волна на Западе* / сост. и вступ. ст. П. С. Гуревича. М. : Прогресс, 1986. С. 330–342.
2. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / пер. с англ. под науч. ред. О. И. Шкаратана. М. : ГУ ВШЭ, 2000. 608 с.
3. Колин К. Философские проблемы информатики. М. : БИНОМ. Лаборатория знаний, 2010. 263 с.

4. Стоуньер Т. Информационное богатство: профиль постиндустриальной экономики. *Новая технократическая волна на Западе* / сост. и вступ. ст. П. С. Гуревича. М. : Прогресс, 1986. С. 392–409.
5. Тоффлер Э. Третья волна. М. : АСТ, 1999. 661 с.
6. Троїцька Т. С, Троїцька О. М, Поправко О. В. Інформативно-мовний аспект акме-руху homo educandus. *Інформаційні технології в освіті та науці: міжнар. науково-практична конференція (м. Мелітополь, 13–14 червня 2019 р.)*. Мелітополь : МДПУ, 2019. С. 298–300.

*Солодка Катерина,
аспірантка Ніжинського державного
університету імені Миколи Гоголя*

ФОРМУЛЯРНІ СПИСКИ ЯК ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС КАДРОВОГО СКЛАДУ НІЖИНСЬКОГО ОКРУЖНОГО СУДУ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.

У ХІХ ст. формулярні списки відігравали провідну роль в обліку чиновництва імперії. Правила оформлення буди закріплені у розділі п'ятому «Про акти та документи службового походження» третього тому «Уставу про цивільну службу» [7, с. 136–141]. Існувало два види формулярів, групові, оформлені на декількох службовців установи та індивідуальні, на одного чиновника.

В особових справах чиновників Ніжинського окружного суду зустрічаємо три різновиди індивідуальних формулярів, які мали різне призначення та форму. Основні послужні списки мали вигляд таблиці та склалися з 15–ти пунктів, які вміщували інформацію про походження, наявність майна, освіту та кар'єру, відпустки, відставки, сімейне становище. Оформлювався на кожного чиновника на початку служби та отриманні чину відповідно до «Табелю про ранги».

Інший різновид мав назву «Свідчення про особисте, сімейне та майнове становище». Оформлювався у разі підвищення чину, отримання державної

нагороди, ордену. Заповнював секретар суду на основі головного формуляру та надсилався до Міністерства юстиції. Оформлювався у вигляді таблиці, але на відміну від основного формуляру поділявся на два блоки з переліком запитань. Перший, «Про особистість», містив інформацію про навчальний заклад, віросповідання, чин, річне утримання. Інша частина, «Про майно», вказувала на наявність нерухомого майна не лише у чиновника, але і дружини, дітей, батьків.

Ще один вид формуляру використовувався у разі переведення особи за власним бажанням на нове місце роботи. Іменувалися «Атестатами» або «Свідоцтвами», які коротко, на одному, двох аркушах надавали свідчення про походження, освіту, кар'єру, сімейне становище. На відміну від звичайного формуляру, містили відгук керівництва про чиновника. Наприклад, «На час проходження служби атестувався як здібний та гідний, випадків, які позбавляють права на отримання відзнак не було» [4, арк. 2 зв.]. Зустрічалися і особисті відгуки на осіб, наданих начальством. Наприклад, дворянин, дійсний студент Сигізмунд Трентовський бажаючи отримати посаду нотаріуса Ніжинського окружного суду надав відгук очільника Саратовського окружного суду від 30 квітня 1874 року. Оформлено у вигляді звернення до очільника Ніжинського окружного суду Ернеста Бестрема. Вказується, що С. Трентовський займав посаду секретаря та судового слідчого. Очільник Саратовського окружного суду вказує, що особисто з ним незнайомий, але «люди, що заслуговують повної довіри та поваги рекомендували С. Трентовського з найкращого боку» [2, арк. 2].

Однак зазначені «Атестати» та «Свідоцтва» надані при вступі на посаду ретельно перевірялися керівництвом. Відтак, 22 червня Ніжинський окружний суд направив запит до Саратовського окружного суду з проханням надати підтвердження [2, арк. 8]. Загалом, використання зазначеної форми послужного списку при вступі на посаду було достатньо зручним. Керівництво мало змогу швидко та змістовно ознайомитися з відомостями про особу.

Формулярні списки відігравали важливу роль не лише у кар'єрі державних службовців, але і слугували важливими документами при вступі дітей чиновника до навчальних закладів. Наприклад, нотаріус міста Глухова Іван Маринич, 28 червня 1887 року направив листа до очільника Ніжинського окружного суду з проханням надати копію формуляра для вступу сина до університету [1, арк. 31]. У 1877 р. нотаріус Кролевця Адріан Оболенський отримав копію формуляра для вступу дочки Віри до Харківського інституту благородних дівчат [3, арк. 17-18].

Відповідно до законодавства, формулярні списки мали оформлювати з високою достовірністю. У статті 816 «Про акти та документи службового походження» вказуються вимоги: «Послужні списки повинні бути укладені з великою достовірністю, точною датою вступу на службу, обіймання певної посади, отримання чину, нагород та інших подій пов'язаних зі службою, вказувати рік, місяць та число» [7, с. 138]. Однак не зважаючи на усі вимоги, у формулярних списках службовців Ніжинського окружного суду зустрічаємо недостовірні дані.

Наприклад, особова справа Адріана Оболенського містить прохання та дозволи на отримання восьми відпусток протягом 1874-1881 рр. Однак його формуляр вказує лише три із них. Також, А. Оболенський 12 грудня 1882 р. оформив звернення до очільника суду стосовно того, що не усі його діти записані до формуляру. Внаслідок чого з'явилися непорозуміння під час вступу сина до навчального закладу [3, арк. 21].

Інший випадок стосується термінів обіймання посад. Формулярний список нотаріуса м. Борзни 1879–1889 рр. Михайла Богушевича містить інформацію лише про займану ним посаду судового пристава при Ніжинському окружному суді у 1876–1879 рр. та відповідно посаду нотаріуса Борзни. Однак у дозволі на звільнення, наданому очільником Київської судової палати 1889 р. вказується, що М. Богушевич займав посаду нотаріуса м. Коропа [5, арк. 38]. Тобто, у формуляр взагалі не внесли свідчень про посаду та дату її отримання.

До формулярів не завжди вносили свідчення стосовно навчальних закладів. Формуляр Ніжинського нотаріуса Петра Саббатовського вказує, що він отримав лише домашню освіту. У той час як особова справа містить свідоцтво про закінчення Київської духовної Консисторії від 21 січня 1880 року [6, арк. 1 зв., 58].

Отже, індивідуальні формулярні списки мали декілька різновидів, які відрізнялися формою заповнення, об'ємом інформації та метою створення. Головним формулярним списком слугує документ, складений у вигляді таблиці з 15–ти пунктів. Оформлювалися на початку служби та доповнювалися протягом усієї кар'єри. Інші два різновиди послужних списків склалися з певною метою. Для отримання державної нагороди, чину, пенсії до Міністерства юстиції надсилався короткий формуляр, який вміщував головні дані про освіту, розмір річного утримання, походження та наявність нерухомого майна. Вимоги до третього різновиду індивідуального формуляру не були закріплені на законодавчому рівні. Вони слугували для характеристики особи керівництвом та прикріплювалися до пакету документів при влаштуванні на роботу. Саме тому, даний формуляр ретельно перевірявся керівництвом, надсилаючи запит до установи, яка його надавала. Загалом, формулярні списки вважаються достовірними джерелами для вивчення кадрового складу державних установ. Недостовірні дані у формулярних списках чиновників Ніжинського окружного суду зустрічаються досить рідко. Пов'язані з невнесенням до формуляру інформації про дітей, кількість відпусток, дати отримання посади.

Список використаної літератури

1. Відділ державного архіву Чернігівської області в місті Ніжин (далі ВДАЧОН), Ф. 358, Оп.1, Спр. 320. О нотаріусе г. Конотопа Иване Мариниче, 52 арк.
2. ВДАЧОН, Ф. 358, Оп.1, Спр. 321. О нотаріусе Нежина Сигизмунде Трентовском, 37 арк.
3. ВДАЧОН, Ф. 358, Оп.1, Спр. 322. О нотаріусе г. Кролевца Адриане Оболенском, 37 арк.

4. ВДАЧОН, Ф. 358, Оп.1, Спр. 33. О лицах, заявивших желание быть поверенными по судебным делам, 61 арк.

5. ВДАЧОН, Ф. 358, Оп.1, Спр. 399. О нотариусе г. Борзны Владиславе Богушевиче, 42 арк.

6. ВДАЧОН, Ф. 358, Оп.1, Спр. 535. О службе нотариуса г. Нежина округа Нежинского окружного суда Петра Васильевича Саббатовского, 337 арк.

7. Свод законов Российской империи. Т.3 Свод уставов о службе гражданской, под ред. И.Д. Мордухай-Болтовского., изд. «Русское Книжное Товарищество «Деятель». СПб., 1912 г. 404 с.

*Юлія Стахмич,
канд. філол. н., доцент кафедри
філології та перекладу
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу*

СТИЛЕВІ ОСОБЛИВОСТІ ЗВІТІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ МОНІТОРИНГОВОЇ МІСІЇ ОБСЄ В УКРАЇНІ

Російська збройна агресія проти суверенітету і територіальної цілісності України розпочалася з окупації Кримського півострова 20 лютого 2014 року, згодом переросла у війну на сході України (на Донбасі) з квітня 2014 року, яка триває по сьогодні у контексті широкомасштабного вторгнення на територію України 24 лютого 2022 року. З 2014 року у зоні конфлікту на Донбасі важливою була присутність міжнародних організацій, зокрема постійну міжнародну присутність у цьому регіоні забезпечувала Спеціальна моніторингова місія (СММ) ОБСЄ в Україні. Вона розпочала роботу 21 березня 2014 року після запиту уряду України, на підставі консенсусного рішення 57 країн-учасниць ОБСЄ. До складу місії входили неозброєні цивільні спостерігачі, які проводили неупереджений та об'єктивний моніторинг та звітували про ситуацію з дотримання прав людини та гуманітарну ситуацію як у зоні конфлікту на Донбасі, так і по всій території

України. Після масштабного вторгнення Російської Федерації в Україну ОБСЄ вирішила здійснити евакуацію співробітників міжнародних місій організації з України, яка завершилася 7 березня 2022. У квітні 2022 року ОБСЄ прийняла рішення закрити СММ в Україні внаслідок відсутності консенсусу на Постійній раді ОБСЄ про продовження мандату.

Матеріалом нашого дослідження слугували щоденні та оперативні звіти за період з 14 квітня 2014 року по 07 березня 2022 року [1] англійською мовою, у яких СММ доповідала про розвиток ситуації в Україні, зокрема моніторинг і регулярний підрахунок кількості порушень з обох боків режиму припинення вогню, а також фіксація фактів постачання російської зброї, найманців і бойовиків з території Росії для підтримки російських збройних формувань на сході України та незаконне переміщення на територію України так званих «гуманітарних конвоїв».

Характерною рисою звітів є термінологічність і гранично точне, чітке викладення матеріалу при відсутності образно-емоційних засобів. Досліджувані матеріали належать до жанру військово-інформаційних текстів, оскільки вони повідомляють певну інформацію військового змісту. Саме тому вони вирізняються насиченістю військовими (назви військової техніки та зброї, терміни, які описують військової процеси, хід війни, оснащення тощо) та суспільно-політичними термінами, а також наявністю стійких словосполучень, спеціальних скорочень, клішованих конструкцій, бідністю дієслівних форм, стислою формою висловлювання. Усе це пов'язано з певним функціональним навантаженням звітів, які характеризуються стислістю, чіткістю і конкретністю формулювань, точністю і ясністю викладу, чітким відмежуванням однієї думки від іншої, легкістю сприйняття переданої інформації.

У досліджуваних звітах СММ ОБСЄ військові та суспільно-політичні терміни виконують номінативну функцію, адже вони позначають спеціальні поняття, категорії, ознаки понять та предметів військової та суспільно-політичної сфер людської діяльності. Серед виявлених військових термінів

переважають лексичні одиниці на позначення зброї та її частин: *mortars, automatic grenade launchers, infantry fighting vehicles, artillery, heavy-machine gun, anti-aircraft cannon, small-arms, assault rifle, sniper rifles, antitank missile system, mounted grenade launcher, electronic warfare system, surface-to-air missile systems, automatic weapons, anti-aircraft gun, anti-tank gun*. Також присутні термінологічні одиниці на позначення військової тактики і стратегії, військових дій (*ceasefire, ceasefire violation, defense planning, UXO-cleaning activities, patrol plan*); військового спорядження (*night vision goggles, camouflage clothing, balaclavas, carbine, protective gear*); військового командування та його діяльності (*convoy, commander*); організації війська та його побуту (*permanent storage site, training area*).

У текстах зустрічаються терміни-скорочення у вигляді комбінованих виразів із цифровим компонентом. Наприклад: *infantry fighting vehicles (BMP-1 and BMP-2), undetermined anti-tank fire (SPG-9), automatic grenade launcher (AGS 17), T-72 tanks, one towed howitzer (2A65 Msta-B, 152mm), self-propelled air defence missile system (9K33 Osa, 210mm), anti-tank guns (2A29/MT-12 Rapira, 100mm), multiple launch rocket systems (MLRS; BM-21 Grad, 122mm), towed howitzers (D-30, 122mm, 2A65 Msta-B, 152mm), self-propelled howitzers (2S1 Gvozdika, 122mm), MLRS (BM-21 Grad, 122mm), anti-tank missile (9K111 Fagot, 120mm)*. Застосування таких терміноодиниць зумовлене необхідністю цифрової конкретизації при номінації певних військових понять, зокрема видів озброєння, різних видів обладнання, типів конструкцій тощо.

Зважаючи на політичну значущість та обґрунтованість матеріалів, звіти СММ ОБСЄ в Україні потребують детального вивчення з позицій лінгвістики та перекладознавства. У цьому факті вбачаємо перспективи подальших досліджень цих матеріалів, зокрема їх структурно-семантичних особливостей та специфіки перекладу з англійської мови на українську.

Список використаної літератури

1. Daily and spot reports from the Special Monitoring Mission to Ukraine. URL: <https://www.osce.org/uk/ukraine-smm/reports>

Ольга Янишин,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри філології та перекладу
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу

Сніжана Головльова,
студентка II курсу
спеціальності 035 «Філологія»
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу

СУЧАСНА РОСІЙСЬКА ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА ЯК ЗАСІБ ПРОПАГАНДИ В РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ

Художня література та мистецтво найповніше змальовують психологічні та духовні сторони війни. Проте уряди держав-учасниць війни впродовж століть активно використовують літературу та мистецтво для воєнної пропаганди.

Н. В. Нечаєва-Юрійчук визначила роль художньої літератури як засобу воєнної пропаганди періоду Першої світової війни, акцентувавши, що не тільки творчість, але й громадянська позиція письменників напередодні світового конфлікту здійснила суттєвий вплив на населення усіх залучених до світової війни країн [1, с. 239].

Британське багатоцільове дослідження «Війна і слова», зокрема, вказує на те, що, попри величезну кількість, воєнні твори загалом вважаються нерепрезентативними та неадекватними. М. Марескі зі здивуванням виявив, що на сьогодні, у світовій практиці дуже мало наукових спроб дослідити важливість слів для передавання досвіду війни [6, с. ix]. Додамо, що зауважуємо значні прогалини й щодо текстуального дослідження художніх творів за тематикою українсько-російського воєнного протистояння.

Мета нашого виступу – дослідити вербальну репрезентацію саме цього воєнного протистояння у міжкультурному контексті та виявити, яким чином взаємопов'язані світи ведення війни та текстуальність.

Насамперед зауважимо, що російська влада вже понад століття має значний досвід просування пропагандистської літератури з метою сформувати образ ворога у свідомості широких верств власного населення та заручитися підтримкою патріотичних почуттів серед вояків [1, с. 239].

Зосередимося на фантастичних бойовиках Г. Савіцького, написаних у 2014–2019 роках: “Гнев Новоросии” [2], “Украина в крови. Бандеровский геноцид” [5], “Позывной “Волкодав” [4] та “Дорогами Апокалипсиса” [3].

Усі вони покликані розкрити та пояснити соціальне послання авторського бачення культурологічної ролі росії у вирішенні придуманої її правителями “гуманітарної катастрофи” російськомовного населення в Україні та підтверджують планомірну підготовку до повномасштабної воєнної агресії росії в Україні.

Ще 2014 року, описуючи майбутню війну росії в Україні, Г. Савіцькій змальовує найближче майбутнє жителів Донбасу (топонім, який насправді придуманий російською пропагандою на позначення *Донецької та Луганської областей України*). *Примітка*. Тут і далі в дужках курсивом будемо вживати українські терміни замість створених російською пропагандою термінів, які “виправдовують” агресивну та загарбницьку політику росії – Авт.), і не віщує їм нічого доброго: Україну стрімко захльостує розв’язана нею ж громадянська війна, а київська хунта (як називають *законно обраний український уряд*) готова за наказом своїх американських господарів (тобто, *уряду США*) розв’язати геноцид російського населення в Новоросії (як російські ідеологи іменують *Південний Схід України*) [5]. Зважаючи на захоплення бандою “правосеків” (*українськими військовослужбовцями, учасниками АТО*) Запорізької АЕС, Росія ухвалює рішення про введення на Південний Схід України миротворців (*російські окупаційні війська*) та відсилає свій повітряний десант до Дніпропетровська [2]. Майбутнє після війни нагадуватиме Апокаліпсис, в якому будуть пухнути від голоду зубожілі землі Полтавщини та Чернігівщини. І тільки, завдячуючи конвоям “донецьких далекобійників” на

броньованих вантажівках, гуманітарний вантаж принесе туди не війну, а мир [3].

Московський апологет використовує ряд різних міфів і наративів, серед яких і ті, що прив'язані до Другої світової війни, насамперед Степан Бандера та українські націоналісти 1940-х років у зв'язку з нацизмом і насильством. Неймовірний політ фантазії переніс свідомість спецназівця Держбезпеки ДНР Віктора Ракітіна (*російського найманця з ОРДЛО*) на 80 років назад щоб випалити лісові схрони бандерівців – попередників сьогоднішніх терористів з “нацбату” (*українських добровольчих батальйонів*) [4].

Якщо ж йдеться про ставлення до української влади, то одразу ж впадає у вічі пов'язування її з насильством проти свого народу та підпорядкованість українського уряду зовнішньому управлінню. Українські урядовці зображені як київська хунта, русофоби, нацисти, брехуни та злочинці.

Позиція автора бойовиків спрямована на те, щоб принизити український уряд і продемонструвати, що це корумпована, нелегітимна та фашистська хунта, яка розпочала громадянську війну на догоду своїм американським господарям. А результатом її діяльності стало тотальне зубожіння розірваної на дрібні “удільні князівства” України.

Натомість Росія змальована як зразок державності, правопорядку та гуманізму: *росія єдина може зупинити бандерівський геноцид російського населення; росія ухвалює рішення про введення на Південний Схід миротворців*. Поважне ставлення і до *повсталого Донецька*, і до *Новоросії*, яка *спливає кров'ю*. Саме такий наратив створює героїко-романтичний образ війни для прихильників росії.

Всі похмуріші сторони війни та негативні моменти збройних конфліктів пов'язані виключно з Україною. Загальна картина різних ключових слів, які використовуються для опису Збройних Сил України свідчать про демонізацію України: *нацистські карателі, терористи з нацбату, банди правосеків, шайки, свідомі карателі, “нацгвардія”, військові*

злочинці. Відповідають таким назвам і їхні функції: *розстрілювати мирних жителів просто за косий погляд, здійснювати свавілля, провадити громадянську війну, розв'язувати геноцид проти російського населення на Південному Сході України* тощо. Українські сили оборони та її добровольчі підрозділи часто прирівнюють до нацистів, убивць, терористів, бандитів.

Спираючись на агресивну та емоційну риторичу (як-от: “Не по дорозі нам, сволото бандерівська!”), Українську державу, її армію та армійських добровольців у різних ситуаціях звинувачують у здійсненні злочинів і проступків, а, з іншого боку – висміюють за неефективність та недієздатність.

На противагу їм, сепаратистські незаконні угруповання в ОРДЛО, їх бійці, окупанти з Російської армії показані в позитивних тонах: *регулярна армія Новоросії, ополченці, спецназівець Держбезпеки ДНР, російські десантники проти шайки “свідомих” карателів*.

Підсумовуючи викладене, доходимо висновку, що російські художні твори воєнної тематики є прикладом давнього й плідного мистецтва воєнної пропаганди та використовують стратегії, спрямовані на створення та розповсюдження потужних наративів, які посилюють пропагандистські настрої та спрямовані на пропаганду російської ідеології з наміром залучити до неї нових прихильників та дискредитувати Україну.

Розглядаючи слова як невіддільний компонент міцної м'якої сили, стверджуємо, що художнє слово має величезну здатність пропагувати та просувати війну.

Саме вербальний простір кожної окремої культури створює ідеологічний пропагандистський інструмент, який певним чином зображає та програмує її власні майбутні агресивні дії. Діяльність російської армії в сучасній російсько-українській окупаційній війні повторює ті звірства, які російська художня література приписувала українському війську. Це підтверджує, що словесні описи ворога ґрунтуються певною мірою на власній жорстокості, страхах і впевненості у безкарності.

Список використаної літератури

1. Нечаєва-Юрійчук Н. В. Художня література як засіб пропаганди (на прикладі Першої світової війни) Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент. 2014. Вип. 2. Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2018. С. 239–247.
2. Савицкий Г. Гнев Новоросии. Москва: Яуза, 2014. 274 с.
3. Савицкий Г. Дорогами Апокалипсиса. Москва: Эксмо, 2019. 320 с.
4. Савицкий Г. Позывной "Волкодав". Москва: Эксмо, 2018. 320 с.
5. Савицкий Г. Украина в крови. Бандеровский геноцид. Москва: Яуза–прес, 2014. 288 с.
6. War and Words: Representations of Military Conflict in Literature and the Media / Ed. by W. Drag, J. Krogulec and M. Marecki. Newcastle upon Tyne : Cambridge Scholars Publishing, Lady Stephenson Library, 2016. <https://www.cambridgescholars.com/product/978-1-4438-8731-1>.

РОЗДІЛ 6

ПОДОЛАННЯ МОВНИХ ТА КОМУНІКАТИВНИХ БАР'ЄРІВ У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

---

*Богдан Гривнак,
к. філос. н.,
доцент кафедри суспільних наук
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу*

*Жанна Позняк,
студентка II курсу
спеціальності 029 «Інформаційна
бібліотечна та архівна справа»
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу*

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ПОДОЛАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ БАР'ЄРІВ У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ В ЗВО

Тотальна глобалізація, нівелювання важливості фізичних кордонів та бурхливий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій викликали суттєві зміни у процесі життєдіяльності людини та сенсі її буття. Однією з найбільш актуальних проблем початку XXI століття слід вважати забезпечення належної комунікації та організації комунікаційних процесів у суспільстві з метою оперативної передачі повної та релевантної інформації. Сучасне суспільство стає дедалі багатограннішим і складнішим, а інформація перетворилась у головний капітал та ресурс.

Однак, забезпечення належної комунікації може супроводжуватися певними труднощами та перешкодами, так званими комунікаційними бар'єрами. Їх подолання або, принаймі, мінімізація впливу на комунікаційні процеси, є вкрай важливими.

Освіта та отримання знань тісно пов'язані з інформацією та комунікацією. Саме тому подолання комунікаційних бар'єрів у процесі організації навчання, зокрема і в закладах вищої освіти, є вкрай важливим.

Питанню організації комунікації та подоланню комунікаційних бар'єрів приділяли увагу багато науковців, зокрема, К. Бабенко, Л. Барановська, В. Бебик, В. Гришина, М. Козирєв, та інші.

Питання комунікації та комунікаційних процесів в освіті досліджували у своїх працях такі вчені як В. Волкова, М. Заброцький, В. Ковальчук, О. Мерзлякова, Н. Хлістунова та інші.

Комунікація (від лат. *communication* – єдність, передача, повідомлення) – це процес обміну інформацією (фактами, ідеями, поглядами, емоціями тощо) між двома або більше особами, спілкування за допомогою вербальних і невербальних засобів з метою передавання та одержання інформації [4].

В. Бебик відмічав, що комунікація виконує дуже важливі функції в суспільному житті, створюючи умови для забезпечення роботи не тільки інформаційної, але і суспільної сфери. Без комунікацій функціонування економічної, соціальної, політичної та духовної сфер суспільства неможливе [1].

М. Козирєв зазначає, що одне із найважливіших завдань спілкування належить його комунікативній складовій. Завдяки комунікації, мовному спілкуванню, людина формує себе як особистість, опановує і перетворює соціальне і природне середовище, узгоджує вчинки і діяльність з іншими соціальними суб'єктами, формує оточення, виявляє себе іншим, утверджує власне «Я», доводить свою позицію, поведінку, впливає на інших людей із якими спілкується [3].

У процесі інформаційно-комунікаційної взаємодії суб'єктів комунікації зустрічаються комунікаційні перешкоди, які найчастіше називають комунікаційними бар'єрами. М. Козирєв відзначає, що, комунікаційні бар'єри (від. франц. *barrier* - перешкода) – це перешкоди на шляху адекватної передачі інформації між партнерами зі спілкування [3].

Інформаційно-комунікаційні бар'єри є неминучим побічним ефектом комунікаційного процесу, який свідомо і раціонально орієнтований на максимально ефективно виробництво, зберігання, розподіл і застосування інформації. Науковці найчастіше виділяють комунікаційні бар'єри соціального та психологічного характеру [2].

З одного боку, такі бар'єри можуть виникати через відсутність розуміння:

а) ситуації спілкування, яка спричинена різною мовою, якою спілкуються учасники комунікативного процесу;

б) відмінностями більш глибокими, а саме – соціально-психологічними, що існують між партнерами.

Такі бар'єри породжені об'єктивними соціальними причинами, приналежністю партнерів із комунікації до різних соціальних груп, і за їх появи особливо чітко виступає включеність комунікації в більш широку систему відношень [3].

З іншого боку, бар'єри комунікації можуть мати і більш виражений психологічний характер. Вони можуть виникати з причини:

а) індивідуальних психологічних особливостей тих, хто спілкується (наприклад надмірна сором'язливість, втаємниченість тощо);

г) особливих психологічних відношень, що виникли між партнерами зі спілкування: неприязні, недовіри один до одного тощо [3].

Комунікативні бар'єри в спілкуванні різноманітні, зумовлені неоднаковими чинниками. Тому дуже важливо розуміти їх природу, причини та умови виникнення і розв'язання. Найголовніше – усвідомлювати важливість і дотримуватися нормальних людських взаємин у будь якій діяльності. Треба зважити, що неможливо отримати позитивний результат без поваги, розуміння і терпіння до особистості партнера зі спілкування і комунікації [3].

Питання розвитку та вдосконалення комунікацій, як ми уже зазначали, є важливим і для освіти, зокрема, вищої. Н. Хлістунова звертає нашу увагу на

те, що нова парадигма розвитку вітчизняної освіти актуалізує проблему формування висококваліфікованих педагогічних кадрів, які б майстерно володіли комунікативною компетентністю, в основі якої – комунікативні вміння. Аналіз сучасною педагогічної практики засвідчує наявність суперечностей між високим рівнем професійних знань, умінь та навичок викладачів ЗВО і неспроможністю передати їх студентам, невмінням залучати їх до творчої діяльності, створювати доброзичливу атмосферу, встановлювати з ними психологічний і педагогічний контакт, керувати власним емоційним станом. Причиною багатьох проблем, які виникають в педагогічній взаємодії, є недостатній рівень сформованості комунікативних умінь викладача [5].

Успіх викладача ЗВО зумовлений не лише власними професійними здобутками, але і здатністю налагодити сталі комунікаційні стосунки як зі студентами, так зі своїми колегами. У цьому сенсі особливого значення набувають пізнавальні можливості комунікативного підходу, який забезпечує методологічне підґрунтя для ефективної співпраці в комунікаційному циклі «викладач-студент» та «викладач-викладач». Комунікаційний підхід успішно використовується в науковому і навчально-виховному процесі закладів вищої освіти України, що потребує актуалізації в сучасних умовах її функціонування [5].

Основні труднощі під час спілкування викладачів із студентами:

- 1) невміння контактувати з аудиторією;
- 2) нерозуміння внутрішньої психологічної позиції студента;
- 3) складнощі керування спілкуванням під час лекційних, семінарських та інших занять;
- 4) невміння перебудовувати стосунки зі студентами відповідно до педагогічних завдань, які змінюються;
- 5) труднощі мовного спілкування і передачі власного емоційного ставлення до навчального матеріалу;

б) невміння керувати власним психічним станом у стресових ситуаціях спілкування.

Для забезпечення повноцінної діалогічної взаємодії між суб'єктами педагогічного процесу важливо долати бар'єри професійно-педагогічного спілкування.

Як зазначає Л. Барановська, наявність комунікативних бар'єрів, які з різних причин і за різних обставин виникають у навчально-виховному процесі підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності є неминучою. Їхня наявність є закономірним явищем з огляду на рольові, вікові, інтелектуальні, культурні, світоглядні, індивідуально-психологічні відмінності учасників професійно-педагогічної взаємодії. Однак, комунікативні бар'єри спричинюють тимчасові або тривалі труднощі, які перешкоджають встановленню психологічно сприятливих стосунків між учасниками навчально-виховного процесу та створенню педагогічних умов ефективної навчальної і професійної діяльності. Саме тому актуальною є їхня співпраця із встановлення комунікативної рівноваги.

Отже, комунікація та комунікаційні процеси є вкрай важливими у житті сучасного суспільства, зокрема, й в освітній сфері. Певна річ, що під час організації та налагодження комунікаційного процесу, можуть виникати різного роду перешкоди, які зазвичай називають комунікативними бар'єрами. Подолання цих бар'єрів є одним із основних завдань під час організації комунікативної взаємодії між її учасниками. Це дозволить оперативно отримувати повну і релевантну інформацію тим, хто її потребує, зокрема і знання.

Список використаної літератури

1. Бебик В. М. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка публік рилейшнз: Моногр. К.: МАУП, 2005. 440 с.
2. Гришина В. В., Бабенко К. Є. Інформаційно-комунікаційні бар'єри системи управління. URL : http://bses.in.ua/journals/2020/50_1_2020/34.pdf (дата звернення: 13.05.2022).

3. Козирев М. П. Комунікативні бар'єри спілкування та шляхи їх подолання. URL : https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsp/01_2014/14kmpshyip.pdf (дата звернення: 12.05.2022).

4. Комунікація : URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D1%83%D0%BD%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F> (дата звернення: 10.05.2022).

5. Хлістунова Н. В. Формування системи комунікацій у навчально-виховному процесі ВНЗ. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4736> (дата звернення: 17.05.2022).

*Наталія Змінчак,
старший викладач
кафедри мовної підготовки
Одеської державної академії
будівництва та архітектури*

БАР'ЄРИ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕРЦЕПЦІЇ ЯК ЧИННИКИ НЕПРОДУКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Однією з ключових компетенцій сучасної людини є комунікативна. Та її функції полягають не лише у передаванні інформації від однієї системи, соціальної спільноти, індивіда до інших завдяки мові. Виробляючи навички спілкування, людина формує себе як особистість, може творчо переробляти соціальне середовище, налагоджувати діяльність з іншими суб'єктами, доводити свою позицію, впливати на оточення. Тому наявність комунікативних бар'єрів неабияк перешкоджає реалізації цих завдань і потребує детального аналізу.

Комунікативні бар'єри – це психологічні перешкоди, що виникають на шляху отримання інформації. Причинами їх виникнення є змістові й формальні характеристики повідомлення (логічні, фонетичні, стилістичні, семантичні). Відтак виокремлюють смисловий, логічний, фонетичний, семантичний, стилістичний комунікативні бар'єри [3].

Найбільш суттєвими є комунікативні бар'єри, що виникають на міжособистісному рівні, й особливу групу серед них становлять бар'єри соціальної перцепції. Соціальна перцепція (лат. *perceptio* – сприйняття) – суспільне розуміння й оцінка соціальних об'єктів. Сам термін введений Дж. Брунером для позначення факту соціальної зумовленості сприйняття. Вчений наголошував на тому, що сприйняття визначається не лише сенсорними характеристиками об'єкта, який сприймаємо, а й соціальними чинниками (минулий досвід, його наміри тощо) [1].

Загроза комунікативних бар'єрів соціальної перцепції полягає у стереотипності й упередженості мислення. Стереотипи сприйняття, негативні установки комунікантів, розбіжності у ціннісних орієнтаціях і формальне уподібнення образу іншої людини до тієї чи іншої категорії (надійний/непостійний, багатий/бідний, містянин/селянин тощо) істотно деформують уявлення людей один про одного і зумовлюють негативні реакції у процесі комунікації, а відтак знижують її продуктивність.

Під час комунікації соціальні стереотипи часто виражаються в «ефекті німбу»: будь-які дії і вчинки людини, яка має гарну репутацію, суб'єктивно тавруються як позитивні. Таке когнітивне спотворення картини дійсності стає причиною квапливих суджень і знижує рівень ефективності спілкування.

Ефективність комунікації передбачає наявність процесів «розуміння і сприйняття інформації, зміни поведінки в бажаному напрямку, зміни емоційного стану, покращення продуктивності праці, зменшення витрат часу, фінансів на передачу інформації при підвищенні результативності» [2, с. 78].

Оскільки будь-яка інформація, що надходить до людини, має елементи впливу на її поведінку й думки, то комунікативні бар'єри – це необхідна форма захисту. Комуніканти повинні мати стійкі міркування щодо різноманітних питань, аби уникнути цього впливу. Однак прочасти такий захист є деструктивним.

Комунікативні навички включають уміння об'єктивно сприймати як співбесідника, так і ситуацію спілкування. Таким чином, соціальна перцепція

– це важливий психологічний процес, під час якого здійснюється формування певної соціальної поведінки, яка залежить саме від оцінки партнера зі спілкування. Максимально об'єктивна оцінка слугуватиме фундаментом налагодження продуктивної взаємодії.

Список використаної літератури

1. Брунер Дж. Психология познания. За пределами непосредственной информации. М.: Директмедиа Паблишинг, 2008. 782 с.
2. Денисюк С. Комунікологія: навчальний посібник. Вінниця : ВНТУ, 2015. 102 с.
3. Козирев М. Комунікативні бар'єри спілкування та шляхи їх подолання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія психологічна. 2014.

*Андрій Максименко,
аспірант,
Національний університет
«Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»*

ВПЛИВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА ПОДОЛАННЯ МОВНИХ ТА КОМУНІКАТИВНИХ БАР'ЄРІВ

Питання гегемонії англійської мови із глобалізацією та діджиталізацією у науковому дискурсі, транснаціональній торгівлі, техніко-технологічному та комунікативному полі – не підлягає запереченню. Проте, разом із усіма перевагами міжнародного інформативного простору, виникають нові проблеми у інформаційному просторі, що спричинені мовними та комунікативними бар'єрами. Таким чином люди з неангломовних країн стикаються з перешкодами для користування майже половиною від усього контенту у мережі інтернет, 90% наукових статей та публікацій, технологічних інструментів та курсів.

Мовний бар'єр проявляється як індивідуальна, суб'єктивна неможливість використання наявних знань. Це своєрідний психологічний бар'єр мовлення, що полягає в неможливості висловити свої думки [1] чи навпаки отримати

доступ та зрозуміти нову релевантну інформацію. Він, в свою чергу є складовою комунікативного бар'єру, тобто типових труднощів, що виникають через дію тих чи інших об'єктивних або суб'єктивних обставин і суттєво заважає людям порозумітися [2]. До цих обставин належать не тільки різний рівень чи незнання мови, а й культурні, технічні чи соціальні особливості, нездатність мовників до операціонізму, страх зробити помилку та відсутність мовної практики.

Проте актуальним є питання використання англійської мови, зокрема для України, що у всесвітньому рейтингу порталу EF EPI зайняла 40 місце, розташувавшись між Албанією та Болівією, зі значенням «Помірне володіння», але у європейській частині рейтингу українці зайняли 6 місце знизу таблиці [3]. Таким чином, більшість українців, опиняються відрізнаними від сучасного інформаційного простору: англійських наукових статей та новин, медіа та розваг, можливості подорожувати, працювати з іноземними контрагентами, навчатися у іноземних закладах тощо.

Все це, з рештою, приводить до втрати конкурентоспроможності, наукового потенціалу, можливостей росту та розвитку медіа-культури та грамотності. Саме тому подолання питання мовного бар'єру, зокрема за допомогою поширення використання та знання англійської мови – є актуальним питанням для держави, бізнесу, науки та людей особисто.

Історично було зроблено чимало спроб створення штучних мов, простих для вивчення без складної граматичної бази та мовних форм. Насамперед найпоширенішими є Есперанто та Інтерлінгва, Ідо. Проте, штучні мови стикаються з головною проблемою: відсутністю природних носіїв мови, як основи для розмноження та використання, всі носії штучних мов вивчили її спеціально, та нечасто використовують її на побутовому рівні, оскільки таких мовників небагато. Через це увесь спілкування на цій мові є штучним, приріст носіїв повільним, не мають у собі ніякої культурної ідентичності, не виступають носіями матеріальних та наукових цінностей, договорів тощо.

З іншої сторони мовами міжнародного спілкування, зокрема офіційними ООН, є англійська, арабська, іспанська, французька, китайська та російська. Що має інший набір проблем, через імперіалістичний характер домінування цих мов. Це також явно підкреслено відсутністю хінді та бенгальської мови, як офіційної у ООН, хоча носів цих мов більше, ніж російської [4].

Так, виникає проблема захисту національних інтересів: культури, мистецтва, мовної та літературної традиції від зникнення чи подавлення іншою мовою. Прикладами є вельська, ірландська, білоруська, естонська, мови корінних американців, ретороманська та багато інших мов, що зазнавали утисків і насильницької асиміляції імперіями у минулому, а тому створення чи використання загальних мов є загрозою національній ідентичності та безпеки.

Таким чином, вирішення цього питання є довготривалим і має базуватися на перевагах вивчення іноземної мови. Англійська у цьому плані має ряд переваг: значне медійне та технологічне поширення та легкість вивчення для носіїв індо-європейської групи мов, тобто основних споживачів наукової, медійної та економічної інформації, виступає мовою програмування тощо.

Інтеграція національних економік та інститутів у світові створює сприятливі умови для подолання мовних бар'єрів.

Так, одним із інструментів подолання мовного бар'єру є онлайн-перекладачі. Що, на відміну від електронних словників, працюють та перекладають не окремі слова та словосполучення, а весь текст загалом, і результатом є зв'язний текст. Крім того, у них реалізовані алгоритми, нейронні мережі, система самонавчання, актуалізація та лексика для узгодження слів в отриманому тексті відповідно до правил мови та стилю. Все це якісно підвищує переклад, роблячи його читабельним і значно спрощує отримання та використанні іноземних матеріалів та контенту будь-якою мовою.

Саме тому, оцінюючи використання цих інструментів для подолання мовних бар'єрів, слід дослідити тренд загальнодоступних інформаційно-технологічних методів подолання мовного бар'єру, а саме: перекладачів, застосунків вивчення мови, мовних курсів та шкіл, рекомендацій тощо (рис. 1).

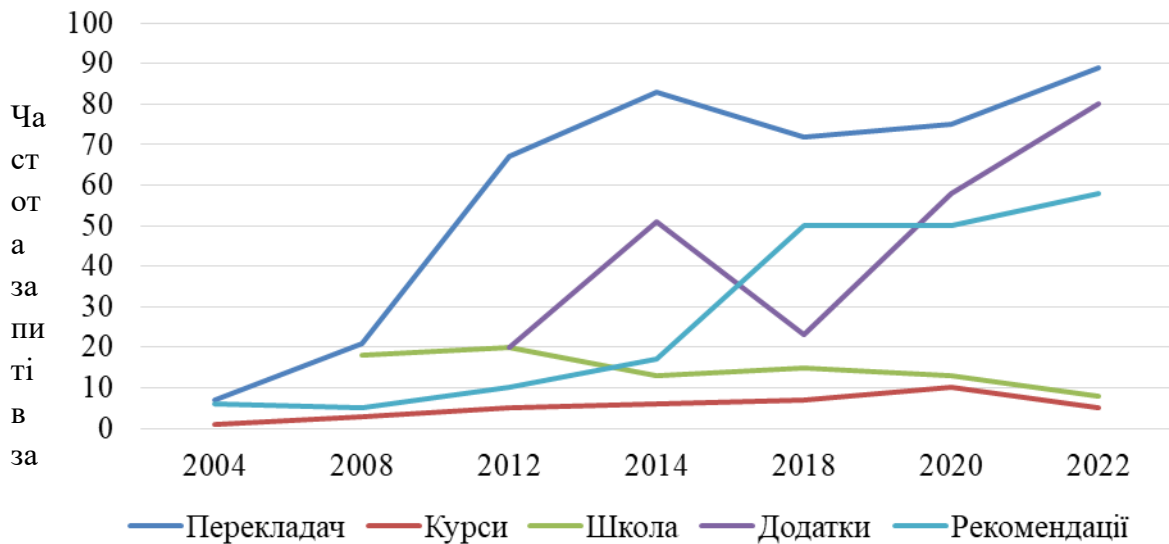

Рисунок 1 – Тренди запитів за ключовими словами методів подолання мовного бар’єру на прикладі англійської у Google за 2004-2022 рр. [5].

При розрахунку було використано усереднені тренди запитів українців за ключовими словами у Google, відкидаючи аномальні результати. Оскільки за 100 вважається місяць, коли було найбільше запитів порівняно з іншими місяцями, то графік є дещо викривленим, проте передає тренди та тенденції.

Так, запити «перекладач» у пошуку Google зросли в 11 разів з 2004 року, а основний пік приросту припав на 2014 рік, що підкріплює тезу створення сприятливих умов для подолання бар’єрів, разом із цим останні роки безперервно зростає рівень використання програм для перекладу.

Також особливою популярністю у останній час користуються додатки для вивчення іноземної мови, серед яких найбільшого визнання дістав Duolingo, коли частина інших додатків мала більшу популярність у 2012-2016 рр. Проте запит за самі застосунки висхідний.

Загальні запити англійської мови зросли у 2018 році і також мають тенденцію до збільшення. Навпроти школи та курси зазнають спаду популярністю і виключаючи аномальні значення є загалом непопулярними.

Важливу роль зіграло також проникнення інтернету, що за 10 останніх років виросло з 28% до 75%. Динаміка запитів англійської стрімко пішла вгору

у 2015 році, що пов'язують із розгортання мобільної мережі 3G в Україні, а потім у 2018 році й 4G [6]. Що дало доступ людям до цифрових інструментів навчання, можливість дивитися медіа в оригінали і одночасно з усім світом, легку можливість подорожувати, вести бізнес за допомогою онлайн-платформ. Варто відзначити також пандемію COVID-19, що зумовила наявність більшого часу вдома та значно посприяла вивченню англійської мови, та російсько-українську війну, що зробила російську мову непривабливою та менш вживаною.

Підсумовуючи, можна зазначити, що діджиталізація створила одночасно: нові умови, виклики, запити та можливості для подолання мовного бар'єру. Поширення інтернету, з переважно англомовним контентом, інтеграція у європейські інститути, ріст транснаціональної торгівлі, поширення смартфонів та інших гаджетів – все це одночасно сприяло і зростанню запитів на подолання мовного бар'єру і створювало нові методи до цього.

Тому, українське суспільство робить чимало зусиль у цьому напрямі, так у вже зазначеному рейтингу порталу EF EPI Україна повільно, але поступово рік за роком покращує свої показники. Разом із цим українці усвідомлюють важливість подолання мовних та комунікативних бар'єрів, зростає зацікавленість у вивченні мов, а держава та наукові інститути стимулюють це бажання та створюють можливості, хоча значення аналогових методів навчання значно уступає цифровим.

Саме тому діджиталізація та глобалізація зробили у вирішенні цього питання значно більше ніж ООН, інтернаціоналізація та штучні мови.

Список використаної літератури

1. Висоцька О. Л. Психологічні бар'єри при вивченні іноземних мов: передумови формування та організація подолання. *Іноземна філологія*. 2015. Вип. 128. С. 285-291. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/infil_2015_128_40.
2. Бондаренко В. В. Риторика. Харків: ХНАДУ, 2008. 121 с.
3. The world's largest ranking of countries and regions by English skills. *EF English Proficiency Index*. 2021. URL: <https://www.ef.com/wwen/epi/>.

4. Klappenbach A. The 12 most spoken languages in the world. *Busuu*. 2022. URL: <https://blog.busuu.com/most-spoken-languages-in-the-world/>.
5. Google Тренди / Google Trends. 2022. URL: <https://trends.google.com.ua/trends/>.
6. 10 іноземних мов, які українці найчастіше шукають в Google. *Marketer*. 2021. URL: <https://marketer.ua/ua/10-foreign-languages-that-ukrainians-most-often-search-google/>.

*Віталій Малімон,
канд. н. з держ. упр., доцент,
доцент кафедри публічного
управління та адміністрування
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу*

ПСИХОЛОГІЧНІ БАР'ЄРИ У ПРОФЕСІЙНІЙ КОМУНІКАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Процес комунікації в сучасних умовах розвитку публічного управління визначає сутність і перспективи перебігу суспільно-політичного життя в Україні. В умовах децентралізації владних, фінансових, матеріальних, культурних, освітніх та інших повноважень якість професійної комунікації публічних службовців стає ключовим детермінантом інституціоналізації політичної системи.

Для вивчення та оцінювання якості професійної комунікації публічних службовців використовують як формальні методи сприйняття партнера (цілеспрямовані бесіди, вивчення біографій та необхідних документів, різноманітні тести), так і неформальні методи (інтуїтивні засоби).

Використання формальних методів сприяє більшій об'єктивності, ясності та визначеності сприйняття. Світова практика свідчить про те, що спочатку вивчають важливі деталі біографії, соціального походження, життєвого шляху, а вже потім намагаються встановити з ними ділові контакти. Психологи стверджують, що, реагуючи на будь-яку ситуацію, людина на 90 % керується почуттями і лише на 10 % розумом. При цьому

реакція почуттів є первинною й миттєвою, а тому оцінювання на підсвідомому рівні часто стає визначальним для всього процесу ділового спілкування. Важливо відразу викликати атракцію, тобто позитивне емоційне ставлення у свого партнера по розмові. Її важливість для усього процесу спілкування важко переоцінити, оскільки, довівши на початку розмови чесність і прозорість власних намірів, у подальшому спілкуванні буде набагато легше «завоювати» співрозмовника доказами доцільності та законності того, що йому пропонується. Якщо ж у перші хвилини комунікативного акту довіру адресата не вдається завоювати, то апелювати до його розуму в подальшому спілкуванні буде важко, а здебільшого просто неможливо [3, с. 31].

Під час спілкування можуть виникати специфічні комунікативні бар'єри. Комунікативні бар'єри (франц. *barriere* – перешкода) – це перешкоди на шляху адекватної передачі інформації між партнерами зі спілкування. Найчастіше вони мають соціальний або психологічний характер. З одного боку, вони можуть виникати, якщо немає єдиного розуміння ситуації спілкування або через розбіжності більш глибокого плану, які існують між партнерами (соціальні, політичні, релігійні, професійні чинники, різне світобачення, світорозуміння тощо). З іншого боку, бар'єри комунікації можуть мати виражений психологічний характер унаслідок індивідуальних психологічних особливостей учасників спілкування або через особливого роду психологічні відносини, які склалися між учасниками спілкування.

Психологічний бар'єр – це завжди певна перешкода на шляху до спрямованої психічної активності особи, що зумовлена як внутрішніми, так і зовнішніми особливостями досягнення нею мети діяльності, самопізнання чи самореалізації.

Одним із основних психологічних бар'єрів, за К. Роджерсом, представником гуманістичної теорії особистості, може стати розбіжність між зовнішньою реальністю і тим, що переживається суб'єктивно (неконгруентність створює передумови для розриву між самістю і уявленням

про Самість). У цьому випадку людина, щоб підтримувати умови цінності, повинна заперечувати деякі сторони самої себе. З метою збереження структури Самості вступає в дію психологічний захист [7].

У концепції Е. Берна проблема бар'єрів пов'язана із напруженням (енергією, що вийшла з рівноваги) і потребою відновлення рівноваги у своєрідній енергетичній системі, якою є особистість. Психічне напруження виявляється в почутті неспокою і виступає в якості бар'єру, що заважає задоволенню бажання [1].

Досліджуючи різні сфери діяльності, вчені виділяють відповідно різні їх види. Найчастіше виділяють комунікаційні бар'єри соціального та психологічного характеру.

О. Залюбовська виокремлює наступні бар'єри:

- мотиваційний бар'єр, зумовлений не сформованістю потреб в спілкуванні або її відсутністю в конкретній ситуації; він пов'язаний із включенням спілкування в незначущу діяльність;
- операціональний бар'єр, зумовлений недостатністю засобів, необхідних для реалізації спілкування (вербальних і невербальних), а також не сформованістю деяких комунікативних умінь і навичок;
- індивідуально-психологічний бар'єр – перешкода в спілкуванні, пов'язана із впливом деяких індивідуально-психологічних особливостей [2].

Л. Орбан-Лембрик виділяє фонетичний, семантичний, стилістичний, логічний, смисловий бар'єри [4]. Так, фонетичний бар'єр становить перешкоду, створену особливостями мови того, хто говорить. Учасники комунікативного процесу спілкуються різними мовами і діалектами, мають суттєві дефекти мови та дикції, перекручують граматичну структуру мовлення. Це й невиразна мова, також мова, якій властива велика кількість слів-паразитів, скоромовка, дуже голосна або тиха мова, шепотіння та ін. Особливість семантичного бар'єру виявляється у незбіганні в системах значень партнерів з комунікації – тезаурусів, поняттєво-категорійного апарату мови з відповідною смисловою інформацією. Природа смислового

бар'єру – у непорозумінні між людьми, яке є наслідком того, що одне повідомлення має для них різний смисл – суб'єктивний зміст, якого набуває слово у конкретному контексті, конкретній ситуації спілкування. Слово у різних ситуаціях може мати неоднаковий сенс, який є завжди індивідуально-особистісним, він сформований у свідомості того, хто говорить, але необов'язково є зрозумілим тому, хто слухає. Стилiстичний бар'єр виникає через невідповідність стилю мови комунікатора та ситуації спілкування або стилю мови й актуального психологічного стану реципієнта.

Наведемо ще одну класифікацію бар'єрів, що мають соціально-психологічне походження [6]:

- психологічний бар'єр – формується на підставі попереднього досвіду як негативна настанова, розбіжність інтересів партнерів по спілкуванню тощо. Найтипovішими психологічними бар'єрами є поганий контакт та негативне налаштування на співрозмовника;

- бар'єри культурних упереджень – породжені поглядами, звичками і традиціями різних народів. Негативні расові та національні настанови є підґрунтям расизму і націоналізму;

- естетичні бар'єри взаєморозуміння – виникають внаслідок низької привабливості партнера у його зовнішньому вигляді, мові та манерах поведінки. Усувають такий бар'єр шляхом самоконтролю поведінки;

- мотиваційні бар'єри – роблять спілкування партнерів нецікавим або непотрібним. Це може бути спричинено або неактуальною, далекою від інтересів, неприємною темою, або тим, що у цей момент у людини є необхідніша справа, ніж ця розмова;

- емоційні бар'єри взаєморозуміння – це небажання спілкуватися, заглиблюватись у проблеми співрозмовника і співчувати йому внаслідок антипатії до нього (образи, роздратування, ненависті, презирства, неповаги та ін.). Вони виникають у багатьох різноманітних ситуаціях і найбільш характерні для зіпсованих стосунків, а також стосунків опонентів у різних

конфліктах. Долають їх за допомогою усмішки, чуйного ставлення до співрозмовника.

Д. Хижняков, досліджуючи інформаційно-комунікаційні бар'єри в регіональній практиці державного управління, виділяє наступні бар'єри, які пропонується прийняти за основу: інструментальний, статусний, психологічний, семантичний, технічний організаційний [8].

Особливу групу бар'єрів становлять бар'єри соціальної перцепції. Стереотипи сприйняття, упередженість і заобони, негативні установки партнерів зі спілкування, незбігання ціннісних орієнтацій на рівні базових соціальних установок, смислових прошарків свідомості і формальне підлаштування образу іншої людини під категорії (добрий – поганий, надійний – ненадійний тощо) істотно перекручують уявлення людей один стосовно одного і зумовлюють негативні реакції під час зустрічей, бесід, переговорів, викликають недовіру та знижують продуктивність не тільки комунікативних зв'язків, а й професійної діяльності тощо.

Гідно подолати психологічні бар'єри може допомогти врахування таких порад:

- пам'ятайте, що процес ділового спілкування у сфері державної служби, передусім, передбачає дієвість принципів стислості та конкретності, тож оптимальний обсяг фрази для забезпечення розбірливості мови має дорівнювати такій формулі: 7 + 2 слова (психологами доведено, що фрази, які містять понад 13 слів, більшістю людей взагалі не сприймаються);

- прагніть до дотримання оптимального темпу мовлення – 180 слів на хвилину (за умов, коли ви не можете дотриматись «золотої середини», фахівці радять краще трохи уповільнювати темп мовлення, ніж прискорювати);

- зважайте на те, що найбільш значущі слова повинні міститися в першій третині фрази (безумовно, це стосується лише важливих частин вашого повідомлення чи промови);

- беріть до уваги, що у складній (екстремальній) ситуації для людини більше змістовне навантаження несуть дієслова (наприклад, замість фрази «є наявність необхідності звітування» краще сказати «звітувати»);
- намагайтеся уникати зловживання специфічною, зрозумілою для обмеженого кола спеціалістів, термінологією. У критичних випадках можна дотримуватись такого правила: не більше 2-3 понять за 15-20 хвилин спілкування з обов'язковим їх тлумаченням;
- користуйтеся паузами та змінюйте інтонаційні наголоси. Це зробить повідомлення легшим для сприйняття та позбавить його ефекту монотонності;
- перш ніж вжити слово іншомовного походження чи крилатий вислів, переконайтеся, що вам достеменно відомі його зміст та значення [5].

Врахування різних порад та рекомендацій дозволить підвищити рівень комунікативної компетентності публічних службовців та більш ефективно спілкуватися з різними типами реципієнтів.

Список використаної літератури

1. Берн Э. Игры, в которые играют люди. Люди, которые играют в игры. М. : Прогресс, 1988. 399 с.
2. Залюбовская Е. В. Преодоление коммуникативных барьеров в условиях совместной деятельности : дис. ... канд. психол. наук. М., 1984. 192 с.
3. Комунікації в публічному управлінні : аспекти організаційної культури та ділового спілкування : навч. посіб. / Уклад. : Гошовська В. А. та ін. Київ : К.І.С., 2016. 130 с.
4. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : навчальний посібник. К. : Академвидав, 2005. 448 с.
5. Падафет Ю. Комунікативна компетентність державного службовця. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/2019/february/issue-2/article-42444.html>.
6. Психологія спілкування : навчальний посібник. 2-ге вид., перероб. і допов. Х. : НФаУ, 2018. 140 с.
7. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека. М. : Прогресс, 1994. 420 с.

8. Хижняков Д. П. Информационно-коммуникационные барьеры в региональной практике государственного управления. URL: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=4826>.

Лариса Орехова,
канд. пед. н.,
доцент кафедри іноземних мов
Одеської національної музичної
академії імені А.В. Нежданової

Оксана Чаєнкова,
ст. викладач
кафедри мовної підготовки
Одеської державної академії
Будівництва та архітектури

СУЧАСНА МОВА У ХХІ СТОЛІТТІ : ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ

Під культурою мови розуміють використання мови, що організована відповідно до літературних норм. Тому мова фахівця будь-якої галузі, який належним чином володіє культурою мови, різноманітням стилів, збігається з формою мови, що прийнята в певній організації, і він, безсумнівно, здатний спілкуватися у просторі своєї професійної культури на будь-яку тему. Основними показниками культури мови прийнято вважати такі: по-перше, наявність великого словникового складу та словникового запасу; по-друге, володіння нормами усної та писемної літературної мови, а також правилами вимови, наголосу, слововживання, граматики, стилістики; по-третє, правильне використання засобів мови в різних умовах спілкування, вміння у різних ситуаціях спілкування говорити по-різному й переносити з однієї ситуації до іншої мовні та етикетні норми; по-четверте, практичне застосування психологічних прийомів спілкування у розмові з колегами, підлеглими, у публічних виступах, по-п'яте, володіння мовним етикетом, що є основою спілкування з різними категоріями слухачів, установлений порядок мовної поведінки з урахуванням вимог національної культури.

На сучасному етапі у ХХІ столітті в українській мові можна виділити такі негативні фактори, які впливають на рівень національної мови в цілому:

1. Вплив мови Інтернету та ЗМІ.

Сучасний етап розвитку інформаційних технологій надає величезне, а деколи визначальне, значення функціонування суспільства ХХІ століття. Завдяки новим технічним каналам, насамперед глобальної мережі Інтернет, циркуляція інформаційних потоків стає дедалі динамічнішою. Віртуальний простір інтернету і процеси комунікації, що відбуваються в ньому, вже досить давно знаходяться під пильною увагою вчених різного профілю.

Можливість адресуватися до великої аудиторії та водночас залишатися анонімним і безвідповідальним виявилася каталізатором для прояву своєрідної інтелектуальної розв'язності. Наприклад, «чо», «коротше», «згинь» ілюструють тенденцію до деградації та збіднення української мови. Проте більшість жаргонних слів і виразів просочується в нашу мову не лише зі світової павутини, а й із засобів масової інформації: газет, радіо, телебачення. Зараз досить очевидно, що мова виконує свої функції тим краще, чим досконаліше її реалізація у засобах масової інформації. Якщо ще кілька десятків років тому мова газет, журналів, радіо- і телемовлення вважалася зразком нормативності і була такою у сприйнятті населення, то зараз, за спостереженнями фахівців, у свідомість населення та молоді впроваджується інша модель. Мовлення героїв сучасних серіалів, телеведучих, журналістів насичене спрощеннями та лайливою лексикою, що формує уяву підлітків про сучасні стандарти в мові. Таким чином, у молодого покоління складається враження, що говорити «погано» можна, бо так кажуть успішні представники політичних, владних і бізнес-структур. Це викликає засудження як лінгвістів, культурологів, так і багатьох небайдужих до життя мови людей. Теле-, радіоведучі та журналісти прагнуть зробити свою промову неформальною, не дбаючи про дотримання етикету, про мовні права адресата. У прагненні епатувати, привернути увагу представники ЗМІ

не замислюються, що мають величезний вплив не лише на мовленнєву культуру сучасних школярів, а й на психіку дітей.

2. Іншомовні запозичення

У цьому випадку проблема полягає в тому, що в суспільстві втрачається міра запозичення слів, що дозволяють збагатити нашу мову та урізноманітнити вираз наших думок і почуттів. З одного боку, позитивним моментом є те, що в результаті процесів глобалізації англійська, як мова міжнародного спілкування, стає доступною дедалі більшій кількості людей, проте не в тому випадку, коли варіант слова, що існує в рідній мові, підміняється іншомовним. Виникає питання: чому сучасні підлітки обирають англійське слово "easy" замість "легко", "сорян" (від англ. sorry) замість "вибач", "пikча" (picture - картинка, зображення), "епікфейл", "хардкор", "фейс"

3. Жаргонізація мови, що порушує стилістичну норму.

Зазвичай жаргони виникають через прагнення окремих груп людей якось відокремити чи навіть приховати від суспільства деякі сторони свого життя та діяльності. Однак, що ховається за промовою сучасної молоді, яка просто усипана жаргонами: січеш, гнобити, шістка, потрясно, кльово, бабки, гальма, відірватися, фігеть, стрімко, тачка, стовбур тощо?

Наведемо виписки з телевізійної та газетної мови журналістів: зрубати бабок; бухають на весіллі; газетний відморозок; відірвись на повну; тебе просто розводять; повний розковбас; впарювати будь-яку погань; він клинися; ні хрена не працює; гнати хрень, Скоро масляна, млинець!

Заради справедливості слід зазначити, що бувають жаргонізми досить точні та образні, вони мають шанс згодом увійти та входять до літературної мови, до тієї її частини, яка називається розмовно-побутовою мовою (мовою неофіційного побутового спілкування). За межами побутової сфери їх вживання має бути обережним та мотивованим спеціальними цілями.

4. Розтабування мату та лайливої лексики.

Інша характерна особливість сучасної мови – проникнення ненормативної лексики, вульгаризмів у всі сфери спілкування людей. Мат часто, в особливо витонченому вигляді, присутній навіть у так званій художній літературі та в театрі. Велика кількість сучасних письменників епатують читачів вільним використанням ненормативної лексики на сторінках своїх творів. Але головна мета письменника – творчо перетворювати навколишню дійсність, а не сліпо переносити її в текст літературного твору.

Той самий мат можна так обіграти в тексті так, що він працюватиме не тільки як засіб мовної характеристики, але і як словесний образ, залишаючись при цьому абсолютно в рамках «літературної» мови. Проблема активізації нецензурної лексики в сучасній мові небезпечна й межує з проблемою мовної вульгарності (грубою примітивністю виразу).

І знову виникає питання про доцільність використання подібних слів. З одного боку, можна заперечити, сказавши, що вони допомагають висловити емоції точніше, однак у переважній більшості використовуються такими, які говорять для того, щоб здатися сучасними в середовищі однолітків, бути «у тренді». З іншого боку, тотальне проникнення слів цієї категорії в усі сфери діяльності та їх повсюдне використання хіба що нав'язує йому їх уживання.

Отже, проблема мови в її реалізації, проблема мови стає актуальною нині у зв'язку із значними змінами умов функціонування мови.

По-перше, ніколи не був такий численний і різноманітний (за віком, освітою, службовим становищем, політичним, релігійним, суспільним поглядом тощо) склад учасників масової комунікації. По-друге, майже зникла офіційна цензура, тому люди менш продумано висловлюють свої думки. Їх мова стає більш відкритою, довірливою, невимушеною. По-третє, починає переважати промова спонтанна, заздалегідь не підготовлена. По-четверте, різноманітність ситуацій спілкування призводить до зміни характеру спілкування. Воно звільняється від жорсткої офіційності, стає розкутішим.

Нові умови функціонування мови, поява великої кількості непідготовлених публічних виступів призводять не лише до демократизації мови, а й різкого зниження її культури. По-перше, це проявляється у порушенні норм української мови. Особливо багато нарікань викликає промова депутатів, працівників телебачення, радіо. По-друге, на рубежі ХХ та ХХІ століть демократизація мови досягла таких розмірів, що правильніше назвати цей процес лібералізацією, а ще точніше – вульгаризацією.

Однак лінгвістична екологія передбачає не тільки виявлення слабких місць і сторін у суспільно-мовленнєвій практиці та формулювання відповідних рекомендацій на адресу суб'єктів мовної політики, а й виявлення, фіксацію та пропаганду вдалих результатів мовної творчості письменників, журналістів, політичних діячів тощо. У цьому сенсі цілком лінгвоекотологічним є такі спеціалізовані видання, як наприклад: словники синонімів, словники паронімів, словники епітетів, словники порівнянь, словники метафор, словники крилатих слів і висловів, словники та енциклопедії афоризмів, словники мови поезії і т.д.

Список використаної літератури

1. Давидова В. Фактори формування національної мовної особистості. *Пам'ять століть*. 1997. № 4. С.117-120.
2. Панова Н.Ю. Ненормативна лексика у молодіжному мовленні як відображення психологічних та соціальних конструктів. *Психологія. Збірник наукових праць*. К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова. 2005. Вип. 20. С. 34-41.
3. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради: Навч.посібник. 2-ге вид. К: Либідь, 2001. 240 с.
4. Приступенко Т.О. Свобода слова та журналістська етика в Україні. *Ученые записки ТНУ*. 2008. Т. 21(60). № 1. С. 219-230.
5. Талько О.Б. Духовна місія художньої літератури в контексті використання ненормативної лексики. *Теорія і практика сучасної науки*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 24-25 лютого 2017 року). У 2-х частинах. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. Ч. 2. С. 190-193.

«ІНФОРМАЦІЯ ТА ДОКУМЕНТ У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ»

**Матеріали VII Всеукраїнської дистанційної
науково-практичної конференції
(20 травня 2022 р.)**

Відповідальна за випуск: Опар Н. В.
Комп'ютерний набір та макетування: Опар Н. В.

Контактна інформація організаційного комітету:
76019 м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15, каб. 0405;
тел.: 097 59 11 610 (кафедра документознавства та інформаційної діяльності);
e-mail: doc@nung.edu.ua (кафедра документознавства та інформаційної діяльності).

**Всі права захищені.
Відповідальність за зміст публікацій несуть автори.**